

Цюпак, І.М. Динаміка виховного процесу в дошкільних закладах Херсонщини (XX століття) [Текст] : наук.-метод. посіб. / І.М. Цюпак. – Херсон: Айлант, 2014. – 112 с.

Міністерство освіти і науки України
Херсонський державний університет
Факультет дошкільної та початкової освіти
Кафедра дошкільної освіти

Цюпак Ірина Миколаївна

**ДИНАМІКА
ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В ДОШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ
ХЕРСОНЩИНИ (XX СТОЛІТТЯ)**

Навчально-методичний посібник
з дисциплін «Історія дошкільної педагогіки», «Педагогіка дошкільна»
для самостійної роботи студентів вищих педагогічних навчальних закладів,
навчальних закладів системи післядипломної освіти

Для студентів II та IV курсу
напряму підготовки 6.010101. Дошкільна освіта

Херсон–2014

УДК УДК 37.013:373.21(477.72)
ББК 74.03

Обговорено на засіданні кафедри дошкільної освіти
Протокол № 12 від 13.05.2013 р.

Розглянуто на засіданні НМР факультету дошкільної та початкової освіти
Протокол № 6 від 20.05.2013 р.

Схвалено науково-методичною радою ХДУ
Протокол № 6 від 12.06.2013 р.

Рекомендовано до друку Вченою радою ХДУ
Протокол № 11 від 17.06.2013 р.

Укладачі:

Цюпак Ірина Миколаївна – викладач кафедри дошкільної освіти факультету дошкільної та початкової освіти ХДУ

Рецензенти:

Петухова Любов Євгенівна – доктор педагогічних наук, професор, декан факультету дошкільної та початкової освіти, завідувач кафедри дошкільної освіти ХДУ

Воропай Наталія Анатоліївна – доцент, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки початкової освіти ХДУ

Цюпак, І.М. Динаміка виховного процесу в дошкільних закладах Херсонщини (XX століття) [Текст] : наук.-метод. посіб. / І.М. Цюпак. – Херсон: Айлант, 2014. – 112 с.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
ТЕМА 1. Витоки суспільного дошкільного виховання на Херсонщині (кінець ХІХ – перша половина ХХ ст.).....	5
ТЕМА 2. Педагогічна діяльність перших майстрів дошкільного виховання у місті Херсоні.....	13
ТЕМА 3. Розвиток суспільного дошкільного виховання на Херсонщині (друга пол. ХХ ст.).....	20
Етап «відбудови дошкільного виховання» (з 1949 по 1958 роки).....	23
Етап «розвитку суспільного дошкільного виховання» (з 1959 по 1972 роки).....	27
Етап «підвищення результативності роботи з дошкільного виховання» (з 1973 по 1983 роки).....	46
Етап «перебудова дошкільного виховання» (з 1984 по 1990 роки).....	53
ТЕМА 4. Специфіка виховання дошкільників у педагогічній практиці вихователів Херсонщини другої половини ХХ століття.....	65
ТЕМА 5. Упровадження позитивного педагогічного досвіду дошкільного виховання Херсонської області другої половини ХХ століття в практику сучасних ДНЗ.....	90
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	98
ДОДАТКОВА ІНФОРМАЦІЯ	103

ПЕРЕДМОВА

У навчально-методичному посібнику для самостійної роботи студентів вищих педагогічних навчальних закладів, навчальних закладів системи післядипломної освіти, містяться допоміжні розділи з дисциплін «Історія дошкільної педагогіки», «Педагогіка дошкільна».

У посібнику розкрито особливості динаміки системи виховного процесу в дошкільних закладах Херсонщини в ХХ столітті, передумови, що сприяли виникненню та розширенню мережі дошкільних закладів різного типу в Херсонській області в ХХ столітті. У систематизованому вигляді представлені питання, пов'язані з становленням та розвитком дошкільної освіти Херсонщини в ХХ столітті; організаційна й педагогічна діяльність провідних діячів дошкільної освіти Херсонщини; досвід організації методичної роботи дошкільних закладів Херсонщини; досвід роботи вихователів дошкільних навчально-виховних закладів області з основних питань виховання в другій половині ХХ століття; представлено досвід роботи дитячих садків м.Херсона щодо оздоровлення дітей у літній період.

ТЕМА 1.
ВИТОКИ СУСПІЛЬНОГО ДОШКІЛЬНОГО ВИХОВАННЯ НА
ХЕРСОНЩИНІ
(кін. ХІХ – перша пол. ХХ ст.)

Основні поняття: м. Херсон, перший дитячий садок, «Ясла», Херсонщина, сезонні дитячі майданчики.

Розвиток дошкільного виховання у сучасних умовах визначається ефективністю її управління на рівні регіону. Науковий інтерес дослідження полягає у вивченні процесу становлення і розвитку дошкільного виховання та дошкільних закладів на Херсонщині.

Поліпшення діяльності сучасних дошкільних закладів може бути здійснено лише на основі ретельного вивчення історичного досвіду. Тому особливий актуальності набуває дослідження діяльності дошкільних освітньо-виховних закладів в історичному аспекті.

Суспільне дошкільне виховання розвивалось у тісному взаємозв'язку теорії та практики. Великого значення приділяли провідному виду діяльності дошкільнят – грі, тій активній діяльності дитини, під час якої вона оволодіває соціальними функціями, стосунками, мовою як головним засобом спілкування, дитина моделює соціальні відносини. Гра формує емоційну, моральну та інтелектуальну сфери дитини, вона розвиває увагу, сприяє фізичному розвитку і вдосконаленню дитячого організму. Саме тому в 1896 році було засновано «Херсонське товариство сприяння фізичному вихованню дітей». А 1897 році Міська Дума відвела місце для дитячих ігор і гімнастичних вправ і асигнувала грошову допомогу у розмірі 3000 рублів. (Фотографія «Сквер и детские игры»).

Таким чином, у м. Херсоні вперше в 1898 р. було відкрито компанію сприяння фізичному вихованню дітей. Майданчик дитячого фізичного виховання належав товариству «Сприяння фізичному вихованню дітей». У обідні години він відкривався для учнів, а в дообідні – для дошкільників. До ігор допускалися діти усіх верств населення. Ранньою весною майданчик був відкритий щодня з 4 годин дня до 7 годин вечора, улітку з 4 з половиною годин до 7 з половиною годин вечора. Були встановлені чергування членів правління, співробітників і співробітниць, які спостерігали за порядком, займалися реєстрацією відвідувань і видачею посібників для ігор, а також нерідко брали участь у керівництві іграми.

Діяльність Херсонського товариства сприяння фізичному вихованню дітей була зосереджена головним чином на дитячому майданчику, що слугував улітку для ігор і гімнастики, узимку – для крижаної ковзанки. Тут же на відкритій сцені влаштовувалися влітку час

від часу дитячі спектаклі, причому виконувалися невеликі дитячі п'єси, ставилися живі картини або грав оркестр духової музики. Доступ на майданчик був вільно відкритий для дітей будь якого віку. Платні дні, що мали місце раніше, згодом були ліквідовані. У звичайні дні й у дні, коли на майданчику лунала музика або влаштовувався спектакль, вхід на майданчик для всіх дітей був безкоштовний. Діти, які відвідували майданчик, залучалися головним чином до різних ігрових груп (бігання, ігри з м'ячем), якими керували деякі члени правління товариства й спеціально запрошені люди. У наш час на місці майданчика Товариства фізичного виховання дітей розмістився стадіон спортивного товариства «Спартак» облради фізкультурно-спортивних товариств «Україна» (м.Херсон, вул. Перекопська, 7).

Процес становлення суспільного дошкільного виховання на Херсонщині розпочався на початку століття. На початку ХХ ст. у місті Херсоні діяв лише один дошкільний заклад, так званий «Домашний очаг для дітей» (без року) (назву не перекладаємо, через можливу втрату змісту, який несе слово «очаг»). Виховання у ньому зводилося до харчування дітей, навчання елементарних навичок побутової праці. До виховання подяки доброчинцям та панам за їхню «турботу і ласку». У ньому було дві групи: старша (6–10 років) і молодша (від 1 до 6 років). Згодом у закладі займалися не лише іграми, а й навчалися читати й рахувати. Такі зміни були наслідком творчої роботи молодшої виховательки Єлизавети Григорівни Розенблат.

Кореспондент Н.Лавриченко так говорить про її долю: «ще з ранніх літ почала працювати в дитячому закладі. Херсон... 1916 рік... Тяжкий рік для сім'ї, яка втратила батька й матір. А дітей було шестеро. Ліза – одна з найстарших, їй треба було подумати над тим, як утримувати далі сім'ю. І 16-річною дівчиною в 1917 р. вона пішла працювати до дитячого закладу «Домашний очаг для дітей», який утримувався на кошти філантропічної організації». Педагог любила приносити дітям радість, шила й одягала ляльок, співала і танцювала для малят, водила їх на прогулянки. Завідувач закладу була незадоволена її роботою, вважаючи, що дітей робітників не варто розважати, їх треба лише готувати до праці, а метою Є.Г.Розенблат – було урізноманітнити життя дітей. Вихователь проводила з ними різноманітні заняття: музичні, малювання, ліплення, ігри.

Дослідник А.Коротецький зазначає, що тривалість занять у цьому дитячому садку сягала 30 хв., після чого 5–6 хв. займалися гімнастикою, потім урок арифметики з однією дією. Поки одна група відвідувала заняття, інша займалася іграми, гімнастикою, ліпили з глини, вивчали вірші. О 12 годині починався обід, а о 13–14 – відбувалися ігри, в теплий період – на свіжому повітрі.

У 1907 році декілька жителів Забалки (район міста Херсона) заснували товариство «Народная помощь» для надання допомоги багатодітним родинам і тим, хто не міг працювати й заробляти собі на харчування. У березні 1908 року було відкрито притулок «Ясла» на Церковній площі для дітей від 2 до 7 років із незаможних родин. Цей дім був баракком навпроти церкви з земляною підлогою, посипаною піском, розрахований на 20 дітей, у перший день прийняли 28 і відмовили 20 дітям. За перший рік кількість дітей, яких приймали у «Ясла», досягло 40, в другий – 50, в третій – 70. Утримання однієї дитини в день обходилося у 23 копійки. Основну суму сплачувало товариство «Помощь», для більшості дітей відвідування було безкоштовним. Робота притулку залежала від пожертв бажаючих. Дитину можна було залишити й на ніч. У притулку діяло три групи: молодша (від 1 до 4 років), середня (від 5 до 7 років), старша (від 7 і старше). Доглядали дітей 4 особи: завідувач, її помічниця, няня, кухарка. Завідувач відповідала за все господарство й за старшу групу. Помічниця слідувала за санітарним станом і відповідала за середню групу, няня – за молодшу. Із членів правління товариства в притулок призначалися чергові з 6 до 19 години. У зв'язку з непристосованістю приміщення до холодів – 20 вересня 1908 р. притулок закривався до весни.

У 1910 року приступили до будівництва нового приміщення притулку на Миколаївській площі міста Херсона. У жовтні 1911 р. дитячий садок «Отрада» з притулком «Ясла» і дитячим майданчиком прийняли перших 50 дітей, пізніше число місць збільшилось до 100. А вже у 1917 році притулок «Ясла» щоденно відвідувало 160 дітей, платня складала 5–10 коп. в день, а дітям солдат і вдів – безкоштовно.

У Скадовську в 1911 році було відкрито дитячий майданчик товариством «Благо детей», який був розрахований для проведення ігор з дітьми після 18 години.

Визнання дошкільного виховання як програмового положення РКП(б) на VIII з'їзді партії в 1919 році зумовило інтенсивний розвиток мережі дошкільних закладів у країні й зокрема на Херсонщині. Таким чином, уже у 1920 році в Херсоні було відкрито 15 дитячих садків на 880 місць, 10 дитячих будинків на 445 дітей, у Дніпровському повіті – 18 дитячих садків, де виховувалося близько 1000 дітей. Цього ж року було відкрито дошкільний дитячий будинок «Дзвіночок». Першим організаторам дошкільного закладу доводилося нелегко: брак коштів на утримання дитбудинку, нестача продуктів харчування, одягу, взуття, потрібного обладнання невимовно ускладнювали роботу.

Перша світова війна, громадянська війна ослабили сільське господарство. Положення ускладнилося посухою 1921–1922 років. Зменшення кількості і якості урожаю стало причиною голоду.

Для порятунку голодуючих дітей деякі організації надавали допомогу:

- Міжнародний союз допомоги дітям відкрив їдальню на 500 дітей;
- англійська Спілка порятунку дітей – їдальню на 500 дітей;
- організація Нансена відкрила їдальню на Військовому форштадті і збільшила кількість обідів у їдальні № 4 до 600;
- на кошти Трансваальських євреїв у дитячому містечку ім. Петровського під Херсоном (у Благовіщенському монастирі) було відкрито їдальню на 500 дітей.

Наслідком голоду стало збільшення кількості безпритульних дітей, які залишилися на вулиці без батьків і місця проживання. У місті була утворена організація по боротьбі з безпритульністю, дітей збирали на вулицях, частина приходили самі. Їх розміщали в дитячих будинках і дитячих містечках.

За даними А.Коротецького у 1923 році всі дитячі будинки були переведені у дитячі містечка. Найбільше із них – містечко ім. Петровського на 700 дітей (у 1924 році – 400 дітей до 15 років і 100 підлітків). Воно знаходилося неподалік від Білозерки у монастирі, що раніше там існував.

У 1924 році діяло 9 дитячих садків, у 1928 році – 10 (885 дітей), із них на державному бюджеті – 4, а 6 належали кооперативним організаціям. При загальноосвітніх школах діяли дошкільні групи, перебувало 150 дітей до 7 років.

Організація методичної роботи у м.Херсоні пов'язана з ім'ям вже згадуваної виховательки Єлизавети Розенблат. Яка у 1925 році перейшла працювати у дитячий садок при заводі ім.Комінтерну, який організувало Чорноморське пароплавство. Працюючи у цьому дитсадку, стала ініціатором створення перших методичних об'єднань вихователів, де педагоги зачитували плани виховної роботи, ділилися думками про правильне виховання дітей.

Після XI Всеукраїнського з'їзду Рад у 1926 році, де йшлося про необхідність зростання кількості дошкільних закладів, у Херсоні за рік було відкрито 10 дитячих садків. Широкого розмаху набуло проведення так званого «дошкільного походу». Працівники дитячих садків організовували на виробництвах збори, виступали з доповідями про завдання суспільного виховання дітей, влаштовували виставки дитячих робіт та концерти. Організовувалися курси з підготовки вихователів, слухачами яких залучались і батьки; деякі з них згодом закінчили педагогічні інститути і стали справжніми кваліфікованими спеціалістами.

У 1928 році в Херсоні було відкрито молочну кухню для немовлят, дитячий профілакторій, будинок немовляти. 1931 році в

дошкільних закладах утримували 670 дітей. У 1940 році у місті діяло 5 дитячих садків (560 дітей), 18 дитячих ясел (1100 дітей), 7 дитбудинків для сиріт.

Інтенсивно і планомірно зростає чисельність дошкільних закладів на Херсонщині після XI Всеукраїнського з'їзду Рад у 1929 році. Професійні та громадські організації звітують про свою роботу в галузі суспільного дошкільного виховання та про участь у «дошкільному поході». У результаті цього мережа дошкільних закладів зросла не лише в Херсоні: відкрито дитячі заклади в Голій Пристані, Цюрупинську, на селі, особливо в районах де успішно проходила колективізація сільського господарства.

Є. Розенблат брала активну участь у «Дошкільному поході» 1930 року після закінчення в Харкові курсів підготовки методистів. Вона організовувала виступи дітей на виробництві, у клубах, літніх театрах, влаштовувала виставки дитячих робіт. Через брак кадрів Єлизавета Григорівна зустрічалася з матерями і залучала їх до роботи з дітьми. У 1932 році вона вступила до Одеського педагогічного інституту, який успішно закінчила. Розповідала своїм колегам про важливість набуття спеціальної педагогічної освіти; її робота не минула даремно: більшість вихователів заочно стали навчатися у Харківському педагогічному інституті.

У м. Херсоні 1935 році організовано ще один дошкільний заклад, у який призначають завідувачкою Марію Миколаївну Кривошеїну. Спочатку це була одна група, що розміщувалась в одній кімнаті будинку по вул. Леніна, 23: за перегородкою – кухня, комора й інші службові приміщення, двору не було. Потім виділили двір – за один квартал від дитсадка.

Енергійній завідувачці М.Кривошеїній за два роки вдалося добитися житла сусідам і розширити дитсадок до чотирьох груп, на отриманій ділянці побудувати чотири павільйони, повністю їх обладнати, життя дітей проходило на повітрі. Роки війни призупинили діяльність цього дитячого садка.

З 1936 року у м.Херсоні організовуються річні курси з підготовки вихователів дитячих садків, на яких була активним лектором Є.Розенблат. Вона очолювала методичну роботу серед працівників дитячих садків; керувала методичним кабінетом на громадських засадах. Велика вітчизняна війна призупинила її діяльність у м.Херсоні через евакуацію до Середньої Азії, де вона і продовжувала працювати з дітьми. По закінченню війни Єлизавета Григорівна повернулася до м.Херсона у рідний дитячий садок ім.Комінтерну. На методичному об'єднанні, була постійним керівником, передавала свій досвід роботи, показувала на практиці як треба працювати з дітьми. Особливим

виявився її хист до навчання дітей зображувальної діяльності та фізичного виховання, зокрема загартування дітей. У 1955 році Є. Розенблат вручено значок “Відмінник народної освіти УСРС”.

На початку 1941 року в Херсоні діяло 36 дитячих садків, які цілковито відрізнялися від раніше існуючих: у них було створено всі умови для забезпечення належного виховання дітей.

У роки Великої Вітчизняної війни надзвичайно ускладнилася робота з дошкільного виховання. Чимало дошкільних закладів були зруйновані загарбниками; евакуація населення в східні райони, значна зайнятість жінок на виробництві різко підсилили потребу в дитячих садках і яслах. Нові дошкільні заклади відкривалися при евакуйованих підприємствах. Широке поширення одержали дошкільні дитячі будинки для дітей, які втратили зв'язок з батьками.

Велике значення для розвитку дошкільного виховання мала прийнята в 1944 р. постанова РНК СРСР «Про заходи щодо розширення мережі дитячих закладів і поліпшенню медичного й побутового обслуговування жінок і дітей». Постанова передбачала цілий комплекс заходів щодо поліпшення роботи різних типів дошкільних закладів, таких як ясла, дитячі садки, дитячі будинки й консультації. Завдяки виконанню цього документа на місцях та комплексу державних заходів кількість дошкільних установ перевищила довоєнний рівень.

За роки окупації приміщення дитячих садків були спалені, зруйновані, устаткування пограбоване або знищене. З 1944 року, одразу після звільнення Херсона від загарбників, мережа дитячих дошкільних закладів розширюється швидкими темпами, за рахунок нового будівництва.

М. Кривошеїна після війни починає організовувати дитсадок у морському порту. Спочатку для нього пристосували напівзруйноване приміщення по вул. Морський, буд. 2. Робітники морпорта трудилися дружно, з ранку дотемна, незабаром приміщення відновили. Дитячий садок був рідним будинком не тільки для дошкільників. Після уроків приходили сюди молодші школярі, їх годували, з ними вчили уроки, поки їх батьки відновлювали порт, а потім розвантажували судна. Незважаючи на післявоєнну розруху, труднощі, діти були оточені теплом і турботою.

Непросто складалася подальша доля дитсадка: через брак місця довелося поміняти приміщення, але й цей будиночок незабаром став тісним. Тому на прохання портовиків, через М.Кривошеїну, яку обрали головою жіночої морпорта, було подано клопотання до уряду в газеті «Правда» про те, щоб дозволили створити дитсадок по вул. Красностудентській, 2. Колись у старому будинку жив поміщик, а під час Великої Вітчизняної війни перебував госпіталь для поранених.

Як згадують робітники РСУ, що відновлювали дитсадок з руїн, Л.Завгородня (Спільна), Н.Амержанова (Соколенко), К.Бутенко (Черняк), Н.Цеховлець: «Робота важка, лопатою піддягнеш вантаж і падаєш від голоду й утоми. Хліба давали по 400 г. з добавкою, і він дуже швидко з'їдався. Щоб не хотілось їсти, співали пісні». Коли дозвіл був отриманий (1946 році) розпочалася робота з відбудови наданого приміщення, працювали будівельні бригади, в основному жіночі, що склалися з випускників ФЗУ. Робітниці порту, відробивши зміну, відновлювали з руїн гарний будинок, який став домівкою для безпритульних малят.

З рештою будинок було відновлено: «двоповерховий з товстими стінами, у яких тепло взимку й прохолодно влітку. Усі шість груп цілодобові. Сад став базовим для міста. Тут проводилися конференції, відкриті заняття. Чистота була ідеальною, на стільчиках – білосніжні чохли, колом прекрасні пальми й смачно пахло домашніми пирогами».

Не зважаючи на труднощі післявоєнного періоду, вже в 1947 році в Херсоні працювали 33 дошкільні заклади. Центром усієї методичної роботи став дошкільний методичний кабінет при обласному інституті вдосконалення вчителів, у якому постійно діяли тематичні семінари, методичні об'єднання, школи передового досвіду на базі опорних дитячих садків.

У перші післявоєнні роки були повністю відновлені зруйновані під час війни дошкільні заклади й тепер послідовно вирішувалися завдання зміцнення їх матеріальної бази, підвищення рівня педагогічної роботи, поліпшення підготовки кадрів.

Мережа дитячих дошкільних закладів, що існувала на території УРСР, складалася з дитячих садків і ясел-садків, що організовувалися відділами народної освіти, різноманітними відомствами й організаціями за державним планом. Методичне керівництво всіма типами дошкільних установ здійснювалося Міністерством освіти та його органами на місцях.

У Звітній доповіді ЦК з'їзду було відзначено, що в будівництві й утриманні ясел і дитячих садків у сільських місцевостях повинні взяти участь не тільки державні органи, але також колгоспи й радгоспи.

У післявоєнні роки ухвалювалися заходи щодо розвитку дошкільних установ на селі, де нестача у них була особливо значимою. Заклик партії – докорінно поліпшити сільське господарство – знайшов відгук і в дошкільних працівників. «Кожному колгоспу – дитячий садок» – таке завдання поставили перед собою педагоги дитячих садків багатьох областей. Виникло завдання забезпечити суспільне виховання дітей колгоспників не тільки в період літніх робіт матерів, а цілий рік.

За рішенням Виконкому Цюрупинської районної ради депутатів трудящих від 14.03.1945 року, було розроблено і затверджено проект “Про затвердження мережі сезонних колгоспних дитячих майданчиків, у розрізі сільської ради та колгоспів і контингент дітей у них”, у якому зазначалося про відкриття 35 сезонних дитячих майданчиків, та кількістю дітей у них – 1525 місць, у колгоспах Цюрупинської міської ради, Солонцівської, Сагівської, Підстепнівської, Раденської, Пролетарської, Великокопанській, Подокалінівській, Костогривівській та Старомаячанській сільських.

На 1.06.1947 р. по Цюрупинському району діяло лише 9 колгоспних дошкільних дитячих майданчиків, у них 163 дитини дошкільного віку.

У 1947 році в районах Херсонщини було 9 постійних дитячих садків, на 460 місць, один підпорядкований Міносвіти (м.Цюрупинськ), один – Міноборони (м.Цюрупинськ), решта сім – радгоспам (Бериславський (2), Н.Маячка, Каховський, Н.Воронцовський, Голопристанський, в Херсонському сільському районі у Винрозсаднику).

З відомостей про мережу і контингент дитсадків за станом на 1.04.1948 р. по Цюрупинському району постійно діючих дитячих садків – 1 (Міносвіти), на 50 місць, та 35 – сезонних (колгоспних), на 1015 місць.

На 1.04.1948 р. по Цюрупинському району було сформовано мережу з 41 тимчасового літнього колгоспного дитячого майданчика, на 1125 місць. А станом на 1.07.1948 р. таких майданчиків було 30, на 1096 місць.

Дошкільна освіта Херсонщини з початку свого зародження пройшла складний шлях становлення та розвитку, а в зв'язку з кризовою ситуацією в Україні під час Великої Вітчизняної Війни мережа дошкільних закладів зазнала руйнації. Та, не зважаючи на це, у післявоєнні роки відбувалися стрімкі процеси відродження та реконструкції. Таким чином, дошкільне виховання на етапі становлення мало за мету: догляд, збереження життя та здоров'я дітей, розвиток важливих рис особистості.

Завдання для самоконтролю:

1. Зазначте, який внесок у виникнення дошкільного виховання у м.Херсоні зробило Товариство сприяння фізичному вихованню дітей.

2. Зробіть висновок, що стало причиною організації дошкільних закладів на Херсонщині у першій половині ХХ століття.

3. Прослідкуйте, як стрімко розширювалась мережа дошкільних закладів м.Херсона.

4. Зробіть висновок, які дошкільні заклади були організовані у першій половині ХХ століття у м.Херсоні.

ТЕМА 2.

ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПЕРШИХ МАЙСТРІВ ДОШКІЛЬНОГО ВИХОВАННЯ У МІСТІ ХЕРСОНІ

Основні поняття: діячі дошкільної освіти Херсона, Д.Я.Фрейман, Є.Г.Розенблат, А.І.Лохновська.

У ХХ ст. науково-технічна революція, поява величезного обсягу інформації, значне збільшення її джерел змінили умови засвоєння знань у сучасному світі, а отже, змінили вимоги до педагогічної майстерності вихователя: знання методики перестає бути основною функцією вихователя – він має знати, як навчати й виховувати, найефективніше реалізувати мету й завдання навчально-виховного процесу, зберегти здоров'я дитини та пристосувати до непередбачуваних змін у суспільстві. Прикладом цьому слугує педагогічна спадщина вихователюк Херсона, які у часи Великої вітчизняної війни не полишили свої справи.

В історії української педагогічної думки питання педагогічної майстерності вихователя разом із іншими питаннями навчально-виховного процесу посідало одне з провідних місць у творчості видатних педагогів. Саме тому вивчення передового педагогічного досвіду, особливо в зіставленні з тогочасними змінами у країні, є неабияким надбанням сучасності.

Педагогічне життя Херсонщини розвивалося за рахунок видатних педагогів та діячів дошкільної освіти, які зробили вагомий внесок у розвиток навчально-виховних закладів для дітей дошкільного віку, видавали посібники, організовували методичні об'єднання, підготовчі курси та з'їзди, ділилися своїм досвідом, розкривали секрети педагогічної майстерності. Особлива увага приділяється таким педагогам-вихователям, майстрам своєї справи як Д.Я.Фрейман, Є.Г.Розенблат, А.І.Лохновська.

Діна Яківна Фрейман – одна з перших організаторів музичної виховної роботи в дитячих садках м. Херсона. У кожне заняття вкладала майстерність, хист вихователя, прагнула розвинути музичні здібності у дітей, прищеплювала любов до всього прекрасного на землі. 39 років свого життя присвятила вона благородній справі вихователя, 12 років керувала міським методичним об'єднанням музичних керівників, навчала молодих спеціалістів, передавала їм свої знання, досвід і вміння (приблизно з кінця 20-х до кінця 60-тих років).

Д.Я.Фрейман написала для дітей музичні твори – “Новорічний вальс”, “Дитячу польку”, “Пісню Снігуроньки” та ін., які діти охоче слухають і виконують через їхню зрозумілість і близькість уподобанням малят. За свою чесну, наполегливу працю Д.Я.Фрейман неодноразово

нагороджувалася почесними грамотами; її творчі успіхи знаходили жвавий відгук і схвалення.

Ось що каже про неї А.В.Лотакова: «У 1957 році я познайомилася з Діною Яківною Фрейман. Моя робота ще тільки-но починалась, і я була дуже рада, що знайшла не лише старшого товариша, але й прекрасної душі людину. Вважаю себе її ученицею і пишаюся цим. Тільки працюючи з нею в контактї, я змогла набути знань і вміння розпізнавати дитячі серця, бо, здається, ніхто не може так любити і знати дітей, як Діна Яківна».

Пішовши на заслужений відпочинок брала активну участь у музично-виховній роботі: часто навідується до дитячих садків, продовжувала навчати молодих фахівців, своїм досвідом ведення занять, глибоким знанням справи ділилася на методичних об'єднаннях музичних керівників.

Як зазначає С.Глазова, нелегкий і почесний трудовий шлях Д.Я.Фрейман приніс їй велику шану й любов колег, батьків і понад усе – колишніх вихованців, які розійшлися по різних місцях нашої країни, працюють і пам'ятають її.

«Я теж учень Діни Яківни, – пише московський поет-перекладач Д.Сідих. – Вона давала мені уроки музики іще в далекі 20-ті роки, тяжкі й складні. Вчила без винагороди, витрачала дорогий час, хоч і була надзвичайно завантажена роботою і в дитячому садку, і в студії клубу металістів – всюди, де тільки можна було вчити, виховувати юних, прищеплювати їм любов до музики. Я знаю, не мені одному віддала вона безкорисливо і час, і знання, а головне – те душевне тепло, ту чистоту служіння людям і красі, що на все життя лишаються нам взірцем, за яким ми визначаємо свій шлях».

Єлизавета Григорівна Розенблат ще з ранніх літ почала працювати в дитячому закладі. Н.Лавриченко так говорить про її долю: «Херсон... 1916 рік... Тяжкий рік для сім'ї, яка втратила батька й матір. А дітей було шестеро. Ліза – одна з найстарших, їй треба було подумати над тим, як утримувати далі сім'ю. І 16-річною дівчиною в 1917 р. вона пішла працювати до дитячого закладу «Домашнє вогнище», який утримувався на кошти філантропічної організації». Педагог любила приносити дітям радість, шила й одягала ляльок, співала і танцювала для малят, водила їх на прогулянки. Завідувач закладу була незадоволена її роботою, вважаючи, що дітей робітників не варто розважати, їх треба лише готувати до праці, а метою Є.Г.Розенблат – було врятувати життя дітей. Вихователь проводила з ними різноманітні заняття: музичні, малювання, ліплення, ігри.

У жовтні 1917-го року заклад не працює, а Ліза в розпачі: «...що буде з дітьми, з тими малими сиротами, що тинялися тепер по вулицях,

просили їсти?». Та Радянський уряд не полишив без уваги безпритульних дітей, почали відкриватися державні дитячі будинки. І Єлизавета Григорівна Розенблат стала вихователькою. Навчання своє вона починала ще в гімназії, закінчила освіту на вечірніх курсах і в 1918 році одержала атестат за 8 класів.

У дошкільному дитячому будинку, в якому вона працювала, її вважали вже досвідченою вихователькою. Чимало сили й енергії докладала Є. Розенблат. Головною метою її було врятувати життя дітей. Брудних, голодних, обірваних, їх приводили часто й уночі, вихователі не полишали роботу, ночували в будинку, а коли не вистачало дітям харчів, приносили з дому що могли.

Поступово умови життя вихованців покращилися, кімнати обладнали спеціальними меблями, дітей одягли в нові платтячка й костюми. Єлизавета Григорівна провадила з ними різноманітні заняття: малювання, ліплення, музичні заняття, ігри.

З 1924 р. в м. Херсоні починають відкриватися дитячі садки. 1925 року Чорноморське пароплавство організувало дитячий садок при заводі ім. Комінтерну, куди перейшла працювати Є. Г. Розенблат. Там вона стала ініціатором створення перших методичних об'єднань вихователів. Усі охоче збиралися, зачитували плани виховної роботи, ділилися думками про правильне виховання дітей. 1930 року Єлизавета Григорівна закінчила в Харкові курси підготовки методистів. Повернулася, збагачена новими знаннями.

Пропаганда суспільного дошкільного виховання в ці роки була відповідальною роботою для всіх дошкільних працівників. З метою розширення мережі дошкільних садків був оголошений «Дошкільний похід», Є. Розенблат брала активну участь у цій роботі. Ось як вона розповідає про цей час: «Ми вдавалися до різноманітних форм агітації. І незважаючи на великі труднощі, досягали мети. Одна мати якось сказала: «Жодна людина не віддасть вам свою дитину, скільки б ви нас не умовляли. Говорити можна все, а хто вам повірить?» Але я не пішла, а настирливо стала запрошувати її до дитячого садка. Мати прийшла. Ми гостинно її зустріли, повели оглянути приміщення, розповіли про режим дня, показали дитячі роботи. Вона побачила життєрадісність дітей, які весело гралися, співали пісень. Жінка з великою увагою слухала нас. Незабаром вона привела у дитячий садок двох своїх синів. ...Ми організовували виступи дітей на виробництві, у клубах, літніх театрах, влаштовували виставки дитячих робіт... Зовсім несподівано хорошою пропагандою стали наші прогулянки з дітьми. В парку, в якому ми часто бували, я проводила з ними веселі ігри, діти співали, читали вірші. Біля нас збиралися дорослі й малі, запитували, з якого це ми дитячого садка і чи не можна влаштувати там дитину. Після таких

прогулянок завжди кілька батьків звертались до нас з проханням прийняти їхніх дітей».

З 1930 по 1931 рік у Херсоні було відкрито 10 дитячих садків. Кадрів не вистачало. Є. Розенблат зустрічалася з матерями і залучала їх до роботи з дітьми. У 1932 році вона вступила до Одеського педагогічного інституту, який успішно закінчила. Розповідала своїм колегам про важливість набуття спеціальної педагогічної освіти. Її робота не минула даремно, більшість вихователів – матері, які присвятили своє життя роботі з дітьми в дошкільних закладах – заочно вступила в Харківський педагогічний інститут.

В 1936 році Єлизавета Григорівна очолила методичну роботу серед працівників дитячих садків – керувала методичним кабінетом на громадських засадах. Цього року під її керівництвом було організовано річні курси по підготовці вихователів дитячих садків, вона була активним лектором цих курсів.

Велика вітчизняна війна призупинила її діяльність у м.Херсоні через евакуацію до Середньої Азії, там вона і продовжувала працювати з дітьми. По закінченню війни Єлизавета Григорівна повернулася до м.Херсона у рідний дитячий садок ім.Комінтерну. На методичному об'єднанні, була постійним керівником, передавала свій досвід роботи, показувала на практиці як треба працювати з дітьми. Особливим виявився її хист до навчання дітей зображувальної діяльності та фізичного виховання, зокрема загартування дітей. У 1955 році Є. Г. Розенблат вручено значок “Відмінник народної освіти УСРС”.

Із спогадів А.І.Лохновської, виховательки дитячого будинку для дітей іспанських республіканців у м.Херсоні (1937–1944 рр.) про педагогічну діяльність щодо організації навчально-виховної роботи з іншомовними дітьми дошкільного віку: “Цим дітям потрібна була щира материнська любов, турбота, увага, тепло і ласка, щоб відвернути їх від туги і переживань від розлуки і втрати рідних і близьких. У мене була наймолодша група у віці від 3 до 6 років. Багато доводилося додавати зусиль, терпіння, щоб вивчити характер і зрозуміти кожную дитину окремо і увесь колектив дітей, увійти в їх довіру, зацікавити їх. ... Іспанські діти дуже товариські, вони швидко здружилися з піонерами і школярами Херсона, це полегшило і прискорило вивчення і розуміння російської мови. Для маленьких дітей був організований гурток "Умілі руки". Діти дуже любили працювати з глиною, папером, грали в рухливі і настільні ігри, здійснювали прогулянки, спостереження в природі, на річці, кожна дитина могла знайти собі заняття до душі і бажанню. ... У дитячому будинку була хороша художня самодіяльність, керував вихователь іспанець Хосе Морено. З художньою самодіяльністю часто виступали на підприємствах, у Палаці піонерів, у військових частинах, у

театрі. Діти дуже любили співати російські пісні, не дивлячись на те, що їм було дуже важко учити текст пісень. Любили слухати і читати вірші і казки. Уся робота по групах в дитячому будинку була спланована так, щоб кожен міг займатися цікавою і корисною справою. ...У 1941 р. після закінчення навчального року, 10 червня, дитячий будинок – колектив дітей і співробітників – виїхав у Цюрупинськ на відпочинок до піонертабору біля лісу, де були організовані цікаві походи, ігри. Діти відпочивали, фізично міцніли, загартовувалися”.

До директора школи та працівників зверталися з проханням із Києва написати про їхній досвід роботи з іноземними дітьми, для поширення його в дитячих будинках іспанських дітей у Києві, Одесі, Євпаторії, але завадила Велика Вітчизняна війна, яка стала причиною евакуації 19 серпня 1941 р. дитячого будинку на Північний Кавказ в П'ятигорськ.

У кінці 1944 р. А.І.Лохновська свою групу дітей відвезла в іспанський дитячий будинок у Сонцегорську.

У 1973 році в Україні налічувалося 32 педагогічні училища і 4 педагогічні інститути, а також 14 заочних відділень готували кадри для дошкільних закладів. Навчальні педагогічні заклади створювали можливість докорінно поліпшити якісний склад працівників дошкільних закладів, повністю забезпечити їх спеціально підготовленими людьми.

Особливої уваги потребують кадри сільських дошкільних закладів, якісний склад яких залишається низьким. У 1973 році педагогічну освіту в сільських ясла-садках мали лише 32,7 процента працівників. Постанова Ради Міністрів СРСР про заходи по подальшому розвитку мережі дитячих дошкільних закладів у колгоспах (1973 р.) зобов'язувала облвиконкоми, управління сільського господарства, правління колгоспів, відділи народної освіти і охорони здоров'я вжити рішучих заходів до дальшого розвитку мережі ясел-садків й поліпшення їхньої роботи по вихованню й медичному обслуговуванню дітей трудівників села. В постанові уряду було визначено завдання розвитку суспільного дошкільного виховання на селі і описано шляхи його реалізації. Спільними зусиллями працівників сільського господарства, освіти, охорони здоров'я розв'язувалися питання добору, розстановки та виховання кадрів, для цього вони: домагалися, щоб на роботу з дітьми в ясла-садках призначалися люди зі спеціальною освітою і потрібною підготовкою; перетворення сезонних ясел-садків у постійно діючі, що давало можливість закріпити кадри і забезпечувати їх виховання; організували навчання тих, хто не має педагогічної освіти, але успішно працює з дітьми, проявляє свої педагогічні здібності; здійснювали системну роботу по перепідготовці дошкільних

працівників, по підвищенню їхньої педагогічної майстерності; активно поширювали передовий педагогічний досвід.

Для успішної роботи вихователям необхідно було невпинно підвищувати рівень педагогічної підготовки, вдосконалювати майстерність, брати активну участь у громадському житті.

Ефективність роботи педагогічних кадрів значною мірою залежала від того, яким був стиль і методи керівництва ними з боку обласних, міських і районних відділів народної освіти, методичних кабінетів. Таке керівництво повинно було відзначатися діловитістю, оперативністю, конкретністю. Вивчення стану роботи з кадрами дошкільних працівників у Херсонській, Закарпатській і Запорізьких областях показало, що в стилі і методах роботи з кадрами було чимало недоліків, а саме у ряді випадків керівники захоплювалися проведенням нарад, засідань і мало цікавилися практичним впливом їх на успішне розв'язання виховних завдань, на результати роботи з дітьми.

Вирішальною умовою успішної роботи і правильного виховання кадрів є чітко організований комплекс заходів, спрямованих на підвищення їхнього рівня і фахової майстерності. Працівники відділів народної освіти, методичних кабінетів мали забезпечити чітку організацію і високий зміст курсів, семінарів, нарад, методичних об'єднань, шкіл передового досвіду і опорних дитячих садків з тим, щоб проведення цих заходів озброювало педагогів новими знаннями й уміннями, розвивало їх активність, всемірно сприяло вдосконаленню педагогічного процесу.

Розвиток мережі дошкільних закладів і пов'язана з ним потреба в кадрах випереджали підготовку спеціалістів у педучилищах та педінститутах. Тому вихователів готували також при середніх загальноосвітніх політехнічних школах з виробничим навчанням. Починаючи з 1966 року, в них підготовлено понад 11, 6 тис. чоловік. Переважна більшість випускників цих класів працювали в колгоспних яслах-садках. Враховуючи, що короткочасна підготовка не забезпечує достатніх знань і умінь, потрібних вихователю, відділи народної освіти охоплювали випускників річних педагогічних класів заочним навчанням на дошкільних відділах педінститутів та педучилищ.

У кінці 60-х років суспільне дошкільне виховання зростало і розвивалося як невід'ємна складова частина радянської системи народної освіти. Робота дошкільних закладів, робота всіх дошкільних працівників підносилася на високий рівень, завдання полягало в тому, щоб невпинно вдосконалювати навчання і виховання дітей, а це вимагало вдосконалення праці кожного вихователя.

Завдання для самоконтролю:

1. Зробіть висновок, який внесок зробили діячі дошкільної освіти Херсона для розвитку дошкільного виховання Херсонської області.

2. Обґрунтуйте, як самовіддана праця виховательок впливала на відношення Херсонської громадськості до організації дошкільних закладів на Херсонщині.

3. Виявіть особливості педагогічної роботи виховательок (Д.Я.Фрейман, Є.Г.Розенблат, А.І.Лохновська)

ТЕМА 3.

РОЗВИТОК СУСПІЛЬНОГО ДОШКІЛЬНОГО ВИХОВАННЯ НА ХЕРСОНЩИНІ (друга пол. XX ст.)

Основні поняття: етап, дошкільні заклади, відомчі дитячі садки, методичні об'єднання, школи передового досвіду, плани роботи.

Розвиток господарських та соціокультурних зв'язків став підґрунтям для розширення мережі дошкільних закладів різних за типом та формою власності, які головною метою виховання визначали – виховати гармонійно розвинену, творчу особистість, патріота своєї країни, гідну зміну старшому поколінню. Вивчення досвіду роботи вихователів різних типів дошкільних закладів Херсонщини є цінним у педагогічному так і в економічному значенні. В умовах сучасних ринкових відносин, коли роботодавець зацікавлений у вирішенні соціальних проблем працівника, об'єкти господарської діяльності можуть стати головним і надійним джерелом фінансування. Херсонщина має величезний потенціал промислового розвитку, що дає змогу відновити та розвинути в межах цього регіону мережу дошкільних закладів.

Сьогодні постала проблема не тільки підтримки функціонування суспільного дошкільного виховання, а й відновлення у ряді регіонів держави позитивних його надбань, що мали в свій час місце в дошкільному вихованні.

Аналізуючи процес становлення української системи освіти в новітній період, зазначимо, що прогресивні зміни вже відбуваються в ланці дошкільної освіти, початкової школи (введені державні стандарти освіти), основної школи (діють альтернативні навчальні заклади, відновили свою роботу гімназії), професійної освіти (іде процес її реформування у відповідності з умовами та запитами ринку) та ін.

Докорінних змін вимагає також ланка дошкільного виховання як основний, базовий компонент системи освіти. Державне дошкільне виховання в сучасних умовах зазнало руйнації – великі дитячі комбінати та садки не функціонують, матеріальні негаразди наклали відбиток на діяльність традиційних відомчих дитячих садків та ясел, закриття дитячих садків зумовило переповненість груп в існуючих дитячих садках.

Час вимагає досконалішої системи дошкільного виховання: дрібних, сімейних та приватних дитячих ясел та садків, де були б створені найкращі умови для зміцнення здоров'я дитини, формування її моральних якостей, естетичного виховання, елементарних трудових навичок, розвитку творчих здібностей тощо. Тому реформування та

удосконалення дошкільного виховання в Україні є завданням державної ваги.

Передумовами розвитку суспільного дошкільного виховання на Херсонщині не є відмінними від загальних, тому обумовлені: соціально-економічним розвитком у регіоні в післявоєнні роки, а саме розвитком промисловості та сільського господарства, який вимагав залучення жінки-робітниці до участі у виробничому процесі, що сприяло не лише розвитку економіки, а й зумовило відкриття суспільних закладів для догляду та виховання дітей; становленням Херсонщини як сільсько-господарського регіону зумовило розвиток та вдосконалення дошкільного виховання на селі; велика кількість підприємств та заводів стали поштовхом до організації дитячих садків при відомствах та організаціях.

Було встановлено, що в різних районах Херсонщини в другій половині ХХ століття розпочала активну діяльність з розвитку дошкільного виховання значна кількість сільських рад, колгоспів та радгоспів, відомств та організацій, що переважали за кількістю над дошкільними установами міністерства освіти.

Ми враховували, що будь-яка періодизація не може бути в повній мірі розкритою, внаслідок неповноти або відсутності інформації. Тому оскільки періодизація розвитку дошкільного виховання на Херсонщині не розроблена, пропонуємо виділену та обґрунтовану нами періодизацію як один з можливих варіантів. Отже, розвиток дошкільного виховання на Херсонщині досліджуваного періоду розглядаємо як складову історико-педагогічної науки України, посилаючись на періодизацію, виділену О.Адаменко, щодо розвитку теорії виховання, О.Сухомлинською – щодо розвитку української національної думки та педагогічної думки в Україні. Отже, часові рамки нашого дослідження частково збігаються з VI періодом який виділяє О.Сухомлинська, а саме: 1920 – 1991 рр. – період під назвою «українська педагогічна думка і школа за радянських часів».

Враховуючи те, що автор періодизації окремо визначила етапи цього періоду (VI періоду: I – 1920–1933 рр.: етап експериментування і новаторства; II – 1933–1958 рр.: українська педагогіка як складова „російсько-радянської” культури; III – 1958–1985 рр.: українська педагогічна думка у змаганні за педагогічний розвиток; IV – 1985–1991 рр.: становлення сучасного етапу розвитку української педагогічної думки в рамках радянського дискурсу; VII період: 1991 – сьогодні – розвиток педагогіки і школи в Україні), які ґрунтовно характеризують його, але не торкаються нашої проблеми дослідження, доцільно буде виділити свої етапи та їх охарактеризувати.

Організація роботи дошкільних закладів була своєрідною оболонкою для змістовного наповнення – навчально-виховної роботи.

Вона проводилася у відповідності з програмно-методичними вказівками, затвердженими Міністерством освіти УРСР і Міністерством охорони здоров'я УРСР. Їх зміст вирішував завдання, поставлені перед ним провідними документами з народної освіти. Отже, за основу виділення етапів взято головні нормативно-правові документи, що передували виданню навчально-виховних програм, які регламентували роботу дошкільних закладі другої половини ХХ ст. Таким чином нами було виділено такі етапи та означено їх назви:

I етап (із 1949 по 1958 роки) – етап «відбудови дошкільного виховання»;

II етап (із 1959 по 1972 роки) – етап «розвитку суспільного дошкільного виховання»;

III етап (із 1973 по 1983 роки) – етап «підвищення результативності роботи з дошкільного виховання»;

IV етап (із 1984 по 1990 роки) – етап «перебудова дошкільного виховання».

Враховуючи те, що дошкільні установи (ясла, садок, ясла-садок, ясла-садок-школа) були державними закладами суспільного дошкільного виховання дітей віком від трьох до семи років, які мали за мету забезпечити дітям всебічний розвиток та виховання. Виховна робота всіх постійно діючих дошкільних закладів визначалася загальноприйнятими програмно-методичними документами (програма, статут, методичні доробки тощо), що регулювали організацію навчально-виховної роботи педагогічним колективом, незалежно від підпорядкування та форми власності дошкільної установи. Хоча програмно-методичні документи часто змінювалися та вдосконалювалися, та все ж вони визначали однакові для всіх мету, завдання та зміст навчально-виховної роботи у дошкільному закладі.

Тому доцільно буде схарактеризувати виховну роботу дошкільних закладів Херсонщини з точки зору регіонального підходу. У дослідженні науковця В.Федяєвої визначено, що виховання дітей здійснювалося під впливом особливостей укладу життя народу. Зокрема науковець виділяє два типи особливостей: власне етнопедагогічні особливості України (національний склад сім'ї, історичні та географічні умови, характер трудової діяльності, побуту, традицій) та етнорегіональні особливості виховання (етнічний, конфесійний, побутовий, соціальний, соціально-економічний склад регіону). Таким чином, нами було виділено такі регіональні особливості Херсонщини, що мали вагомий вплив на організацію та здійснення виховання дітей дошкільного віку:

– географічне розташування регіону, а саме – поблизу Чорного та Азовського морів, що дає переваги у використанні природних ресурсів під час оздоровлення дітей дошкільного віку;

– поліетнічність регіону, що полягає в етноприналежній специфіці виховання, оскільки Херсонщина як етнічний регіон ще з минулих часів має свою специфіку та характерні риси, що пояснюється особливістю її заселення, тому розвиток освітньої галузі має тісний взаємозв'язок з етнічною структурою населення;

– економічний розвиток регіону. Завдяки стрімкому промислового та сільськогосподарському розвитку Херсонської області, що вплинуло на трудову зайнятість населення, виникає потреба в організації таких типів дошкільних закладів, як відомчий та сезонний, які мали свої специфічні особливості у роботі.

Розглянемо детально кожен із виділених нами етапів у розвитку дошкільного виховання на Херсонщині в другій половині ХХ століття.

ЕТАП «ВІДБУДОВИ ДОШКІЛЬНОГО ВИХОВАННЯ» (з 1949 по 1958 роки)

Цей етап характеризується прискоренням розвитку промисловості та народного господарства, у зв'язку з чим до середини 50-х рр. кількість дитячих дошкільних закладів на території Херсонщини досягла довоєнного рівня.

Суспільне дошкільне виховання здійснювалося у дошкільних закладах в залежності від:

1) типу: стаціонарні, або постійно діючі; та сезонні, або тимчасово діючі.

2) підпорядкування: державні, відомчі, колгоспні, радгоспні.

3) тривалості перебування: 10 годин і менше; 12–14 годин; 24 години.

До постійно діючих закладів відносились: ясла та будинки дитини для дітей віком до трьох років; дитячі садки та дошкільні дитячі будинки для дітей трьох-семи років. Ясла – це державний дитячий заклад для дітей від двох місяців до трьох років, який підпорядковувався Міністерству охорони здоров'я. Робота в них проводилася з фізичного та психічного розвитку, морального та естетичного виховання, здійснювався гігієнічний догляд, заходи з попередження захворюваності, зміцнення здоров'я дітей, що в свою чергу сприяло розвитку мовлення, емоцій, відчуттів, пам'яті, уваги, мислення дитини.

Дитячий садок був державним закладом суспільного дошкільного виховання дітей віком від трьох до семи років, що мав за мету

забезпечити їм всебічний розвиток та виховання. Виховна робота всіх постійно діючих дошкільних закладів визначалася загально прийнятими програмно-методичними документами: «Керівництвом для вихователя дитячого садка» (1945 р.), яке було перевидане у 1953 році. «Статут дитячого садка» (1947 р.), який регламентував діяльність дошкільних закладів різних типів. «Керівництво» і «Статут» були дійсними до початку 60-х років.

Зростаючі темпи відбудови промисловості вимагали залучення до виробництва жінок-матерів, що в свою чергу неможливо було здійснити без забезпечення їх дітей дошкільними закладами, через що виникла необхідність організації дошкільних закладів при відомствах підприємств, організацій. Свідченням цьому є звіти дитячих садків за 1950 рік про контингент дітей у дитячих садках м. Херсона, а саме у місті діяло 25 дитячих закладів на 1434 місця (2000 дітей за списком), з них 11 належало міському відділу народної освіти, а 14 підпорядковані підприємствам, організаціям та іншим відомствам (дитячі садки «Морпорта», заводів «8 Березня», «ім.Сталіна», «Комінтерну», «Судобетонверфі», «Облпромстрахаси», «ім.Петровського», «Склотари», Бавовняного заводу, Крекінгзаводу, Цеглового заводу, Військового гарнізону № 3). У 1951 році про нестачу місць у дитячих садках Херсонщини свідчить “Справка” подана Херсонському обласному комітету КП(б)У від Каховського районного відділу народної освіти, у якій зазначалося, що: “В даний час у м. Каховці є 29 дітей (будівельників Каховської гідроелектростанції), які мають відвідувати дитячий садок. Але існуючий дитячий садок переповнений (54 дитини на 50 місць), а асигнування на будівництво нового дитячого садка не передбачено”. Отже будівництво Каховської ГЕС сприяло розвитку мережі дошкільних закладів. У 1952 році відбулося відкриття дитячого садка, поряд з яким згодом відкрили ще два, із загальною кількістю місць – 600 дітей.

Знаючи позитивні зрушення в організації та розбудові дошкільного виховання, не можна залишити поза увагою й інші поодинокі випадки недоліків у роботі дошкільних закладів. Вивчаючи річні звіти перевірки відомчих дошкільних закладів 50-тих років Херсонської області, можна зробити висновок, що виховна та організаційна робота в цих садках ще не була на належному рівні й поступалася сталій мережі виховання у дошкільних установах державного підпорядкування. Для кращого розуміння стану проблеми розкриємо зміст одного зі звітів.

У звіті щодо перевірки виховної роботи дитячого садка, підпорядкованого Крекінгзаводу, інспектор Миськвно та голова ДК КП(б)У зазначають: «При перевірці роботи дитячого садка було виділено, що завідувача не виконує керівництво виховною роботою в

дитячому садку... Завідуюча дитячого садка не веде запису відвідування груп, не дає аналіз, не має плану роботи... План роботи вихователів складений формально, без урахування вікових особливостей... Відсутність дитячих робіт є свідченням того, що не проводиться навчально-виховна робота». У зв'язку з цим директору заводу, у підпорядкуванні якого знаходився дошкільний заклад, було рекомендовано змінити керівництво дитячого садка.

Після перевірки було змінено керівництво відомчого дитячого садка підпорядкованого «Облпромстрахкаси». Підставою до змін слугував наказ Міністерства просвіти УССР за яким «Вихователі та завідуючі дитячих садків, які не мають спеціальної середньої освіти та не навчаються заочно, підлягають звільненню від займаної посади».

До тимчасово діючих дошкільних закладів належали: літні майданчики в містах, колгоспах, радгоспах, літні колгоспні ясла, ясла-майданчики, дитячі кімнати при клубах, виборчих ділянках, дитячі куточки на майданах, скверах. Тимчасові дошкільні заклади, так само як і постійно діючі, виникали і змінювалися в залежності від економічних умов країни, регіону, потреби у них населення.

Із зазначених закладів тимчасового типу на Херсонщині закріпилися майданчики, які відкривалися на літній сезон (2–3 місяця) при колгоспах та радгоспах, залежали від місцевих умов, періоду сільськогосподарських робіт, матеріальних можливостей колгоспів.

На 1.06.1947 року у Цюрупинському районі Херсонської області діяло 9 колгоспних дошкільних майданчиків, у них виховувалось 163 дитини (Великі Копані – 3 майданчики, Стара Маячка – 2, Козачі Лагері – 2, Костогризове – 1, Раденськ - 1). А вже на 1.04.1948 мережа тимчасових літніх колгоспних майданчиків у Цюрупинському районі діяло – 41, у них виховувалось 1125 дітей (Цюрупинська сільрада – 5, Саги – 2, Підстепне – 2, Пролетарка – 2, Раденськ – 4, Великі Копані – 6, Стара Маячка – 4, Козачі Лагері – 5, Тарасівка – 4, Нова Скадовка – 2, Подокалінівка – 2, Солонці – 3).

Літні майданчики були першими і основними дошкільними закладами у колгоспах. Окрім освітньо-виховних завдань, вони мали агітаційно-пропагандистський характер з поширення ідей суспільного дошкільного виховання серед сільських жінок. З часом такі майданчики перетворювались на постійно діючі дошкільні заклади на селі.

Організація та виховна робота у таких закладах проводилась згідно з «Положенням про колгоспні сезонні дитячі заклади» (1955 р.), де за дітьми здійснювався догляд та їх виховання, організація правильного режиму дня, ігор, простих занять, прогулянок. Підготовку вихователів літнього колгоспного майданчику проводили на семінарі-практикумі протягом п'яти днів, керуючись документами: «Поясню-

вальна записка до проведення 5-ти денного семінару-практикуму підготовки вихователів літнього колгоспного майданчику» та «Матеріали для проведення семінару-практикуму підготовки вихователів літнього колгоспного майданчику». У «Матеріалах» головне місце посідало вирішення завдань фізичного (зміцнення та піклування про охорону здоров'я; загартування, гігієна, режим, якісне харчування; доцільне використання води, сонця, повітря; розвиток рухів), розумового (ознайомлення з навколишнім життям; збагачення досвіду дітей; розвиток розумових здібностей; розвиток мови), морального (виховання поведінки та рис характеру; виховання любові до праці; любові до рідного краю), художнього (розвиток художнього смаку дитини; уміння сприймати красу природи, музики, картини тощо; розвиток творчих здібностей дітей) виховання та всебічному розвитку дітей.

Результатом діяльності різних відомств: міністерств сільського господарства, освіти й охорони здоров'я – стало прийняття в 1954 р. особливого «Положення про колгоспний дитячий садок».

3 річного звіту дитячих садків на 1 січня 1955 року у м. Н. Каховка діяло 3 дитсадки (315 дітей по списку), підпорядкованих відомствам управління «Дніпробуд» (2) та Каховській ГЕС (1), у м. Каховка діяв один дитячий садок (110 дітей по списку) міського відділу народної освіти.

Про необхідність подальшого розвитку мережі ясел і дитячих садків йшлося й у рішеннях XX з'їзду партії. У Директивах з'їзду, про шостий п'ятирічний план, було намічено збільшити кількість місць у дитячих садках за п'ятирічку на 45%; вибудувати нових дитячих садків в 2,4 рази більше, ніж у п'ятій п'ятирічці. XX з'їзд указав на необхідність приступити до розв'язання важливого завдання суспільного виховання дітей – до охоплення всіх дітей дошкільного віку, батьки яких цього побажають, державними яслами й дитячими садками. Нові дитячі садки будувалися там, де потреба в них відчувалася найбільш гостро, а саме: при нових підприємствах чорної й кольорової металургії, нафтової, вугільної й хімічної промисловості, при підприємствах легкої промисловості, текстильної, харчовій і інших, де працювало багато жінок.

У 1957 році Херсонський обласний відділ народної освіти, приступаючи до складання проекту плану розвитку мережі установ і контингентів у них, визначив завдання районним ВНО – дати свої міркування щодо збільшення дитячих садків, або розширення існуючих та на яку кількість місць.

Економіка колгоспів у той час ще не дозволяла взяти на свій бюджет повністю всі витрати з утримання й устаткування дошкільних

установ. Суттєву допомогу колгоспам виявляли шефські промислові організації. Вони брали на себе не тільки обладнання, але й будівництво нових будинків дитячих закладів. Ухвалювалися заходи щодо зміцнення складу завідуючих і вихователів і поліпшення педагогічної роботи з дітьми. Мало місце завдання більш активного залучення працівників цих закладів у загальну систему перепідготовки й підвищення кваліфікації. Органам народної освіти ставилося в обов'язок цілеспрямоване комплектування сільських дитячих садків спеціально підготовленими кадрами. Зміцнення економічного становища колгоспів дозволило перейти до реорганізації літніх дитячих майданчиків у стаціонарні або сезонні дитячі садки.

Отже, на основі архівних, наукових, статистичних даних, з 1949 по 1958 рік у Херсонщині відбувався процес відбудови суспільного дошкільного виховання, що призвело до охоплення максимально можливої кількості дітей дошкільним вихованням. Провідною його тенденцією ми виділяємо збільшення мережі дошкільних закладів за рахунок відновлення старих та будівництва нових дошкільних закладів, перевірку та контроль організації виховання. До них ми відносимо масове збільшення кількості тимчасових дошкільних майданчиків при колгоспах, організацію підготовки вихователів до роботи у цих закладах. Виховання в таких закладах проводилося за старими програмами, що в свою чергу не задовольняло виховних потреб населення.

ЕТАП «РОЗВИТКУ СУСПІЛЬНОГО ДОШКІЛЬНОГО ВИХОВАННЯ» (з 1959 по 1972 роки).

Характерним для цього періоду є масова організація методичної роботи, шкіл передового досвіду, відкриття методичних об'єднань, педагогічних читань, семінарів-нарад для поширення педагогічного досвіду.

Особливо швидкими темпами розвивалося дошкільне виховання після прийняття постанови ЦК КПРС і Рад Міністрів «Про заходи щодо подальшому розвитку дитячих дошкільних закладів, поліпшенню виховання і медичного обслуговування дітей дошкільного віку» від 21 травня 1959 року. Постанова передбачала цілу низку заходів матеріального й педагогічного характеру. Ці дитячі заклади можуть створюватися як у системі органів народної освіти, так і при підприємствах, установах, колгоспах і інших організаціях. Контроль над добором керівників і педагогічних працівників здійснювався органами народної освіти. В інтересах здійснення виховання дошкільників

ставилося завдання «об'єднати з урахуванням місцевих умов і можливостей два типи дитячих закладів – ясла й дитячий садок – у єдиний дошкільний дитячий заклад». За винятком відомчих, керівництво об'єднаними установами зосереджувалося в міністерствах освіти союзних республік. Будівництво нових ясел-садків наказувалося проводити за типовими проектами з урахуванням наближення їх до місця проживання дітей, скорочуючи тим самим затрати часу батьків на супроводження малюків у дошкільні заклади.

Відповідно до вказаного документа в 1960 р. постановою Ради Міністрів УРСР був затверджений документ, який визначив нове регламентування діяльності дитячих садків – «Положення про об'єднану дошкільну установу (ясла-садок)».

Зі звіту дитячих садків Херсонської області: «Уся навчально-виховна робота проводилась у відповідності з вимогами програмно-методичних вказівок з виховання дітей дошкільного віку та у відповідності з рішеннями XXI з'їзду КПРС з виховання молодого покоління». Керівництвом дитячого закладу було зроблено звіт з таких напрямків роботи, як фізичне виховання дітей, рідна мова та ознайомлення з навколишнім, лічба, малювання, музичне виховання, трудове виховання, робота з батьками, керівництво виховною роботою та контроль за нею, труднощі в роботі.

У 1960 році для вивчення навчально-виховної роботи дитячих садків міськвно Херсону видало наказ «По призначення позаштатних інспекторів міськвно» для кращого обміну досвідом навчально-виховної роботи та поліпшення контролю за роботою дитячих садків та шкіл міста.

Зі звіту дитячих садків міста за 1960–1961 рр.: «З метою реалізації ідей рішення XXI з'їзду КПРС та виконання закону «Про зміцнення зв'язку школи з життям и подальшим розвитком системи народної освіти в СРСР» (24.12.1958 р.) колективи дитячих садків успішно трудилися над рішенням питань морального, фізичного та естетичного виховання дітей-дошкільників. Важливе виконання завдання – підготовки дитини дошкільника до навчання у школі. Особлива увага була приділена трудовому вихованню, прищеплення дітям навичок самообслуговування, догляду за рослинами та тваринами у куточку живої природи, ознайомлення дітей з працею дорослих та посильна участь у ній».

На 1 січня 1961 року дитячих садків у місті 36 на 3350 місць (4177 дітей за списком), 16 – міського відділу народної освіти, з них 1 санаторного типу, 20 – підприємств, організацій та інших відомств. У 1962 році було відкрито ще 4 дитячі садки, з них 2 ясла-садки на 140

ясельних місць (119 дітей за списком), загальна кількість дітей у цих закладах 376 дітей за списком із них 257 дітей дошкільного віку.

У звіті Цюрупинського дитячого садка за 1960–1961 рр. у розділі «Керівництво виховною роботою та контроль за нею» описано, що на педагогічних семінарах педагогічний колектив обговорював важливі питання виховної роботи з дітьми. Заслуховували доповіді вихователів, наприклад: «Моральне виховання дітей та методи морального виховання», «Розпізнавання художніх творів та виховання позитивних рис характеру в дітей», «Робота з розвитку мовлення дітей у молодшій групі», «Навчання малюванню дітей старшої групи» та ін. Обговорювали статті, розміщені у журналах «Дошкольное воспитание» та «Дошкільне виховання», планували роботу з покращення навчально-виховної роботи дитячого садка стосовно розділів програми, переймали досвід роботи кращих вихователів.

Навчально-виховна робота у дитячих садках м. Херсона проводилась за вибором керівництва українською чи російською мовами, про це свідчить «Додаткова розробка зі звіту дитячих садків та ясел-садків на 1 січня 1961 року».

Мова, на якій працює дитячий садок	Кількість дитячих садків підпорядкованих:			
	Відділу народної освіти	Підприємства	Колгоспи	Інші
українська	9	–	–	–
російська	7	15	–	5

У якій показано співвідношення дитячих садків за мовою ведення навчально-виховної роботи, переважна більшість дитячих закладів міста працювала на російській мові, а саме – відомчі дитячі садки.

Незважаючи на кількісне зростання мережі дошкільних закладів, у їхній роботі були суттєві недоліки. У 1961 р. комісія Миськвно здійснила перевірку стану дитячих дошкільних закладів Херсона, у своєму звіті комісія заявила про нестачу обладнання, методичної літератури, меблів, недоліки з боку контролю педагогічного персоналу завідувачем, щодо проведення виховної роботи дітей, ведення документації. Для виправлення ситуації перед завідувачами дитячих садків міста відділами народної освіти було поставлене завдання з виправлення й серйозного поліпшення роботи ввірених їм садків.

Прийнята в 1961 р. на XXII з'їзді партії Програма КПРС підкреслювала значення розвитку закладів дошкільного виховання і зазначала, що: «система народної освіти ґрунтується на суспільному вихованні дітей. Виховний вплив сім'ї на дітей повинне усе більш органічно поєднуватися з їхнім суспільним вихованням».

Соціальні зміни на селі, починаючи з 1961р., коли XXII з'їзд КПРС проголосив соціально-економічний і культурний розвиток села предметом особливого піклування з боку партії і держави, висвітлювалися виключно під кутом зору подолання його суттєвих відмінностей від міста. Вітчизняне суспільствознавство було приречене протягом всього цього часу аналізувати розвиток села під кутом зору досягнення соціальної однорідності радянського суспільства.

У 1961 році кабінет дошкільного виховання Херсонського обласного інституту вдосконалення кваліфікації учителів видає «Інструктивні вказівки про шефство шкіл і дитячих садків над колгоспними дитячими дошкільними установами». У Вказівках розкривалися особливості виконання завдань, які були поставлені на січневому Пленумі ЦК КПРС і ЦК КП України перед працівниками сільського господарства. У налагодженні роботи колгоспних і радгоспних установ велику роль повинна була посісти постійна шефська допомога закладам з боку працівників народної освіти, а саме кожна школа області, міський, районний дитячий садок повинні були організувати дійову, практичну допомогу колгоспним і радгоспним дошкільним установам. Для кращого здійснення шефської допомоги дитячим установам колгоспів та радгоспів необхідно було домагатися, щоб у кожному колгоспі та радгоспі працювала постійно діюча дошкільна установа; вчасної організації та відкриття сезонного дитячого садка, увага зверталась на благоустрій майданчика дитячої установи, будівництво літньої кухні та тінєвих навісів на майданчику; добір кадрів. Вимоги до вихователів були не значні, а саме – освіта не нижче семи класів, мати організаторські здібності, вміння співати, танцювати; організувати виїзди дітей старшого дошкільного віку до підшефної колгоспної установи, що сприяло встановленню товариських взаємовідносин як між дорослими, так і між дітьми колгоспного та міського дитячого садка; з метою педагогічної пропаганди серед батьків організувати при школі або безпосередньо при дитячому садку батьківський лекторій чи школу матері на яких проводити бесіди та консультації з тем виховання дітей, довідки про харчування режим дня, виховання культурно-гігієнічних навичок у дітей. Підсумком у Вказівках була «Примірна тематика для роботи методичних об'єднань завідуючих і вихователів колгоспних дошкільних установ», у якій планувалось провести бесіди за різними напрямками роботи дитячої дошкільної установи: роль дошкільної установи у підвищенні продуктивності праці жінок-колгоспниць; досвід роботи вихователів, музичних керівників; трудове виховання в дитячих дошкільних установах, виховання працьовитості на прикладі трудового життя колгоспників, виховання любові до рідного краю, культурно-гігієнічних

навичок, культурної поведінки, ознайомлення з природою; організація ранкового прийому; значення іграшки-саморобки; організація прогулянок, ігор, години розваг.

Міськвно 1962 року було прийнято такі рішення: про необхідність зобов'язати завідуючих дитячих садків спланувати методичну роботу; систематично та щоденно перевіряти виховну роботу в групах та домагатися покращення; проводити тематичні перевірки видів діяльності дітей та виступати на педрадах з аналізом; систематично перевіряти рішення педрад; висувати на педради важливі питання виховної роботи; контролювати роботу вихователів з підвищення ділової кваліфікації; перевіряти правильність складання та ведення документації в групах; контролювати та спрямовувати роботу вихователів на виправлення звуковимови та виразності мовлення дітей; приділяти увагу фізичному вихованню дітей; контролювати виготовлення вихователями наочності та іграшок-саморобок.

Херсонський обласний відділ народної освіти у листопаді 1962 року видає розпорядження «Про проведення обласної наради дошкільних працівників». На нараду були зобов'язані обов'язково з'явитися завідуючі дитячих установ системи освіти (19 осіб) та інших відомств (21 особа), а також вихователі дитячих установ системи освіти (40 осіб) та інших відомств (40 осіб). Відповідальність за проведення обласної наради дошкільних працівників покладена була на старшого інспектора ОБЛВНО з дошкільного виховання Є.Кутах та завідуючу кабінетом дошкільного виховання ІУКВ Н.Лавриченко.

Початку 60-х років характерний частковий перехід дитячих садків міськвно у підпорядкування відомств; свідченням цьому є рішення та прохання відділів депутатів працюючих: «Рішення про передачу дитячого садка № 2 міськвно під дитячий садок заводу Карданних валів (вул. Робоча, 54, м. Херсон)», при розгляді прохання враховувалась потреба заводу в дошкільних закладах. «Рішення про передачу дитячого садка № 5 міськвно на баланс підприємства «Поштова скринька № 23». «Електромашинобудівний завод розглянув пропозицію про взяття будівлі для дитячого садка та зобов'язання побудувати до кінця 1964 року новий дитячий садок на 75–100 місць на території, яка відповідає інтересам заводу та міськздороввідділу для дітей робітників».

Херсонський обласний відділ народної освіти 22 вересня 1962 року видає наказ «Про перехід дошкільних закладів Херсонської області на роботу за проектом «Програми виховання в дитячому садку»; перехід заплановано на 1962–1963 навчальний рік. За наказом необхідно було відмінити «Програмно-методичні вказівки для вихователів дитячих садків», виданих Міністерством освіти УРСР у 1955 році. Переходити на роботу за проектом повинні були всі дошкільні заклади, незалежно від

їх відомчої підлеглості. Обов'язковим було проведення конференцій, обговорень завдань навчально-виховної роботи дошкільних закладів за новою Програмою, вивчення передового досвіду роботи дитячих дошкільних установ за проектом нової Програми.

У травні 1962 року при Центральному інституті підвищення кваліфікації керівних працівників народної освіти було заплановано місячні курси для завідуючих, методистів кабінетів ОІУУ, керівників методичних об'єднань, завідуючих та вихователів дошкільних установ. Головна увага на цих курсах була приділена обміну передовим досвідом. У зв'язку з цим інститут подавав прохання до інспектора дошкільного виховання З.Кочатовської, підготувати і виступити на конференції з обміну досвідом на тему «Організація роботи позаштатних інспекторів».

У вересні 1962 року Херсонський обласний відділ народної освіти видав розпорядження «Про введення вивчення іноземної мови в дитячому садку № 1 заводу ім. Петровського та дитячому садку Морського порту м.Херсону», поштовою для цього був лист Міністерства освіти УРСР № 6-412 від 22 серпня 1962 року «Про самооплатні групи по вивченню іноземних мов у дитячих садках в Українській РСР».

Початку 60-х років характерна поява методичних об'єднань, робота у яких велась за напрямками, що відповідали кожному віковому періоду дитини дошкільного віку (молодший, середній, старший, підготовчий до школи).

План роботи постійно діючого семінару для завідуючих дитячих садів м.Херсона на 1962 рік, засвідчує, що на семінарі обговорювали такі питання: розвиток суспільного дошкільного виховання на Україні між XXI та XXII з'їздами КП; всебічний розвиток особистості дитини, як головне завдання виховання та навчання; виховання дітей раннього віку; проект нової програми виховання у дитячому садку та завдання дошкільних робітників; логопедична робота з дітьми дошкільного віку; підготовка до школи; профілактика захворюваності; місце музичного виховання у загальній системі дошкільного виховання; досвід роботи з фізичного виховання дітей; організаційно-педагогічна робота завідуючих дитячим садком: робота педрад, перевірка роботи вихователів, обмін передовим педагогічним досвідом.

План роботи методичного об'єднання вихователю середньої групи м. Херсону на 1961–1962 навчальний рік, видно, що робота проводилась з таких питань: формування особистості дитини у грі; організація спостережень під час екскурсій та прогулянок; рухливі ігри як спосіб фізичного виховання дітей, обмін досвідом, а саме відвідування дитячих садків № 2 Суднозаводу, № 8 міськвно, № 2

заводу ім.Петровського, № 10 міськвно, та перегляд їх навчально-виховної роботи; відвідування відкритих занять.

План роботи методичного об'єднання молодших груп 4-й рік життя (дитячий садок № 2 Суднобудівельного заводу), видно, що було заплановано консультації з «Питань логопедії»; доповіді та спостереження за вихованням у дітей культурно-гігієнічних навиків; співбесіди з виховання самостійності та активності у дітей у повсякденному житті; роль бесіди у вихованні дитини; виховне значення та організація спостережень під час прогулянки та екскурсії.

З плану роботи методичного об'єднання вихователів підготовчих груп м. Херсона на 1961–1962 навчальний рік, видно, що робота об'єднання складалась з вивчення проекту нової Програми виховання дітей; особливостей планування виховної роботи. Розглядалися окремі питання організації виховання в проекті нової Програми, а саме фізичне виховання, розвиток рухів та гімнастичні вправи; естетичне виховання на заняттях з малювання та під час спостереження за оточуючим, виховання естетичного чуття засобами художнього слова та літератури, естетичне виховання дітей у побуті. Співбесіди з питань «Виховання самостійності та активності дітей у повсякденному житті», виховання у дітей старшого дошкільного віку свідомої дисципліни.

Програма «Школи матері» м.Херсона на 1961–1962 навчальний рік складалась з циклів:

I. «Лекції та бесіди на педагогічні теми».

II. «Лекції, бесіди та практичні заняття на медичні теми».

Для покращення виховної та методичної роботи працівників дошкільного виховання було розроблено та рекомендовано тематику для самостійної роботи вихователів та завідувачів. Рекомендація складалась з 35 тем, у яких розглядалися: організація, зміст і методичні прийоми виховної роботи з дітьми; розвиток мовлення (ранній вік: активізація мови дітей у процесах, пов'язаних з режимними моментами, збагачення словника дітей на прогулянках, роль мови дорослого у формуванні правильної мови дітей, методи проведення занять); фізичне виховання (загартування, виховання культурно-гігієнічних навичок і самостійності дітей, розвиток рухів); гра як засіб виховання (педагогічне керівництво іграми, будівельні ігри, розвиток самостійності та ініціативності у іграх, розвиток особистості дитини в іграх, творчі ігри, роль творчої гри в розвитку розмовної мови дитини, дидактичні ігри – засіб сенсорного виховання дітей, рухливі ігри,); естетичне виховання (у повсякденному житті, засобами художньої літератури, спостереження у природі, розвиток і виховання творчих здібностей у дітей, розвиток конструктивної творчості на заняттях і іграх, образотворча діяльність); морально-трудова виховання (роль праці у формуванні моральних

якостей у дитини, виховання рис колективізму в праці та в повсякденному житті, самообслуговування, виховання самостійності, виховання культурної поведінки).

У 1962 році кабінет дошкільного виховання Херсонського обласного інституту удосконалення кваліфікації учителів видає рекомендації з «Організації роботи щодо вивчення в дитячих садках Херсонської області проекту Програми виховання в дитячому садку 1962 року видання, у яких зазначалося: організувати (з жовтня 1962–1963 навчального року) для всіх дошкільних працівників постійно діючі семінари без відриву від виробництва. Роботу семінарів організовували на громадських засадах, базі кращих дитячих садків або об'єднаних дошкільних установ у містах Херсоні, Новій Каховці, Генічеську, Каховці, Бериславі, Цюрупинську, Великоолександрівському районі семінари об'єднували у 2–3 дошкільні установи. В Іванівському, Каланчацькому, Високопільському, Білозерському, Голопристанському, Верхньорогачицькому, Великолепетиському, Нововоронцовському, Горностаївському, Нижньосірогозському районах семінари організовували у кожному дитячому садку, залучали до їх роботи колгоспні та радгоспні дошкільні установи. У роботі семінару особливу увагу приділяли проведенню практичних занять та обміну досвідом роботи за новою Програмою виховання. Вивчення проекту Програми виховання в дитячому садку проводили за видами діяльності, починаючи з раннього віку. На вивчення кожного виду діяльності відводили не більше двох місяців, проводити заняття 2–3 рази на місяць. Як висновок до завершення вивчення нової Програми керівникам семінарів з активом дошкільних працівників рекомендовано узагальнити зауваження та пропозиції щодо удосконалення проекту Програми виховання в дитячому садку та надіслати їх в Херсонський обласний інститут удосконалення кваліфікації учителів. Також рекомендовано висвітлювати та поширювати кращий досвід роботи дошкільних працівників за проектом нової Програми виховання в дитячому садку. На допомогу керівникам постійно діючих семінарів до рекомендацій додається орієнтований план роботи, який складався з чотирьох частин:

I. Режим дня та організація життя дітей (читання та роз'яснення пояснювальної записки проекту нової Програми виховання в дитячому садку, режим дня, організація життя дітей та виховання їх поведінки).

II. Ігрова діяльність (завдання та зміст ігрової діяльності дітей в дитячому садку, вивчення рухливих ігор рекомендованих програмою, виготовлення атрибутів для творчих ігор).

III. Трудова діяльність (завдання та зміст трудової діяльності в дитячому садку, практичні заняття по виготовленню іграшок-саморобок визначених програмою).

IV. Навчальна діяльність (завдання та зміст навчальної діяльності в дитячому садку, спостереження занять з рідної мови, образотворчої діяльності, фізичного та музичного виховання).

Кожна з частин передбачала семінарські заняття, спостереження за роботою у групі, обмін досвідом та обговорення доповідей, аналіз розділів програми з винесенням зауважень та пропозицій вихователями.

На XXVI з'їзді КПРС йшлося про подальше розширення мережі дитячих дошкільних закладів. У Звітній доповіді ЦК з'їзду було відзначено, що в будівництві й утриманні ясел і дитячих садків у сільських місцевостях повинні взяти участь не тільки державні органи, але також колгоспи й радгоспи.

Але в ході чергової інспекції проведеної інспекторами Міськвкно, було встановлено, що існуюча мережа дошкільних закладів Херсонщини не задовольняє потреб населення. У багатьох дошкільних закладах групи були перевантажені, і у 1961 році у наказі № 1181 по Херсонському обласному відділу народної освіти, з матеріалів перевірки та листів, які надходять до обласного відділу народної освіти, видно, що міські та районні відділи народної освіти перевантажують дошкільні установи дітьми понад норму. В більшості дитячих садків м. Херсона та Нової Каховки кількість дітей у групах становить 35–40 проти норми – 25.

У зв'язку з цим у дошкільних установах не створені навіть мінімальні умови для перебування дітей в дитячих установах та їх виховання. В умовах надмірного перевантаження групи дітьми вихователі не можуть забезпечити потрібного догляду за дітьми та їх виховання. Причиною такого становища було насамперед те, що відділи народної освіти на місцях не вживали дійових заходів до розширення мережі дошкільних установ. Вони збільшували охоплення дітей дошкільним вихованням не за рахунок відкриття нових установ, а за рахунок укомплектування існуючих дитячих садків понад норму. Рішенням цієї проблеми була категорична заборона укомплектовувати дошкільні установи дітьми понад норму, пропозиція використовувати всі можливості з відкриття нових дошкільних установ.

Таким чином, очевидно, що найбільш гострою проблемою дошкільного виховання була незадовільна кількість дитячих садків і ясел-садків, що вимагало їх негайного розширення. Саме через переповненість дитячих садків дітьми, виконавчий комітет міської Ради депутатів трудящих видає рішення про будівництво дитячих садків.

У 1964 року у рішенні Ради депутатів трудящих відмічено, що встановлений план будівництва було виконано на 107%, у тому числі план будівельно-монтажних робіт – на 108 %, загалом по потужності план було виконано повністю.

Свідченням цьому є збільшення кількості дошкільних установ, які знаходилися у відомстві Каховського міськвкно, а саме: якщо у 1959 році дитячих садків було 4, які охопили вихованням 393 дитини, то у 1963 році їх кількість складала – 5 дитячих садків і один комбінат, розрахованих на 880 місць, а вже у 1964 році – 6 дитячих садків та 2 ясла-садки, на 1150 місць, та 3 дитячі садки підпорядковані відомствам Каховського кукурудзяно-комбайнового заводу (1) та Новокаховського електромашинного заводу (2).

Після завершення відбудови помітно зростає мережа колгоспних, радгоспних та відомчих ясел-садків. До 1959 року в селах області не було жодного постійно діючого дошкільного закладу. На час весняно-польових робіт відкривалися лише сезонні ясла і садки. Якщо у 1960 року на території колгоспів і радгоспів функціонував 41 дитячий заклад, то в 1969 році вже працювало 264 постійно діючі колгоспні і радгоспні дошкільні заклади у Бериславському, Великолепетиському, Каховському, Скадовському, Горностаївському районах, а на кінець 1975 року їх стало 362, кількість ясел та садків підприємств зросла з 16 до 140. Керівники колгоспів і радгоспів несли підвищену відповідальність за організацію суспільного дошкільного виховання на селі.

Економіка колгоспів у той час ще не дозволяла взяти на свій бюджет повністю всі витрати з утримання й устаткування дошкільних установ. Суттєву допомогу колгоспам виявляли шефські промислові організації. Вони брали на себе не тільки обладнання, але й будівництво нових будинків дитячих закладів. Ухвалювалися заходи щодо зміцнення складу завідуючих і вихователів і поліпшенню педагогічної роботи з дітьми. Ставилося завдання більш активного залучення працівників цих закладів до перепідготовки й підвищення кваліфікації. Органам народної освіти ставилося в обов'язок цілеспрямоване комплектування сільських дитячих садків спеціально підготовленими кадрами”.

Розвиток мережі дошкільних закладів різних типів мав забезпечити повне задоволення потреб трудящих у суспільному вихованні дітей дошкільного віку за бажанням батьків. Організація процесу виховання у нових та давно діючих дошкільних закладах хвилювали міськвкно, тому були видані накази та рішення щодо покращення умов навчально-виховної роботи у дошкільних закладах освіти.

У 1964 році затверджено наказ «Про проведення двохденного семінару-практикуму для завідуючих дошкільними закладами з питання морального та естетичного виховання дітей (Засобами ознайомлення з рідним містом)», де всіх завідуючих дошкільними закладами м. Херсона командували в м.Нова Каховка терміном на два дні.

Рішення ради облвкно з питань стану навчально-виховної роботи дошкільних закладів «Про впровадження нового проекту «Програми

виховання у дитячому садку», у якому після звіту інспекторів об'їздно відзначено, що колективи дошкільних закладів добре вивчили проект «Програми виховання у дитячому садку» та впроваджують його в практику роботи дитячого садка. Також зазначено, що стан матеріальної бази дитячих садків задовольняє потреби програми. Велика увага приділена фізичному вихованню у дитячих закладах заводу ім. 8-го Березня, № 1 ХБК, № 3 ХБК, а саме у цих закладах систематично проводилась ранкова гімнастика, добір вправ відповідно вимогам програми, забезпечено санітарно-гігієнічні умови для проведення фізичного виховання, наявний необхідний інвентар, заняття з розвитку рухів проводились методично правильно та відповідно до вимог програми. Добре організована ігрова діяльність у дитячих садках № 4, № 3 ХБК, № 1 міськвно, педагогічний колектив дитячих закладів виховував у дітей через гру: дружбу, колективізм, взаємодопомогу, спритність, правильну поставу. Велику відповідальність педагогічні колективи несли за прищеплення дітям трудових навиків, любові та поваги до людей праці, бажання допомагати. Добре організовано трудове виховання було у дитячих садках № 3 ХБК, № 2 Суднобудівельного заводу, № 13 міськвно, дитячий садок заводу ім. Комінтерну, дитячий садок Морпорту. У дитячих садках № 3 ХБК, № 2, 3 м.Нова Каховка створені умови для естетичного та морального виховання, почуття прекрасного виховувалось засобами правильного та красивого оформлення приміщень. Колективи дитячих садків № 3 ХБК, № 2 та № 1 ясла-садок м.Нова Каховка вводили в роботу матеріали програми, використовували наочний матеріал, урізноманітнювали методичні прийоми, робота педрад побудована на аналізі навчально-виховної діяльності, на поширенні кращого педагогічного досвіду.

Поряд з позитивним досвідом дошкільних закладів з упровадження проекту Програми виховання в дитячому садку є і суттєві недоліки, а саме педагогічні колективи дитячих закладів Херсонбуду, № 17, № 14 – недостатньо вивчили розділ програми з «Фізичного виховання», що в свою чергу позначилось на виховній роботі, порушенні режиму дня, стихійному проведенні ранкової гімнастики; недостатньо фізичного обладнання, недотримання принципу наступності в переході від одного режимного моменту до іншого мало часу відводиться на ігри дітей. У більшості перевірених дошкільних закладів недостатня кількість атрибутів для творчих ігор, іграшок-саморобок, настільних ігор, вихователі являються лише спостерігачами, а не учасниками дитячих ігор. Недоліками у трудовому вихованні дитячого садка ім. Комінтерну було недостатнє оснащення кутків праці, чергування, відсутність занять з праці. Керівникам дитячих садків № 5, № 13, № 14, № 17, дитячий садок заводу ім. Комінтерну, дитячий ясла-

садок № 1 Нової Каховки, необхідно було більше уваги приділяти естетичному вихованню на заняттях з музичної та зображувальної діяльності, розвитку мовлення та ознайомлення з навколишнім, оформлення приміщень, ігрових куточків. Суттєві недоліки відмічено і у плануванні виховної роботи за новою програмою (дитячі садки м. Нова Каховка, № 4 заводу ім. Петровського), у програмовому змісті занять не вказувались виховні цілі (дитячий садок ім. Комінтерну, № 3, № 17, № 14,). Не розкривався програмний зміст музичних та занять з розвитку рухів, неправильне чергування спокійної та рухливої діяльності.

Виходячи з вище зазначеного, було складено «Виписку з рішення ради Облвно» від 23 березня 1964 року, у якій рада Облвно постановила: створити відповідні умови для успішної роботи вихователів, забезпечити дитячі заклади наочними посібниками, ігровим матеріалом, обладнанням для трудового та фізичного виховання; організувати в дитячих закладах вивчення та впровадження в практику роботи методичних листів Міністерства просвіти, статей з журналів; активізувати роботу методичних об'єднань, семінар-практикумів, методичні кабінети; провести обласні педагогічні читання з питань морального виховання дітей – вересень 1964 року.

У 1964 році гостро постає питання з проблеми наповнення дітьми ясла-садків, про що свідчить наказ «Про комплектування дітьми ясла-садків», у якому Міністерство просвіти УРСР неодноразово критикувало окремі дошкільні заклади Херсонської області за неправильне комплектування дітьми. З метою здійснення виховання дітей переддошкільного та дошкільного віку та згідно з «Положенням про об'єднанні дошкільні заклади» було наказано: комплектувати ясла-садки, які введені у дію у 1964 році, дітьми всіх вікових груп, починаючи з 2 місяців до 7 річної дитини. У наказі зазначено розподіл за віком на групи.

№ п/п	Група	Вік дітей
1.	Перша ясельна	від 2 до 10 місяців
2.	Друга ясельна	від 10 до 1 рік 8 місяців
3.	Третя ясельна	від 1 рік 8 місяців до 3 років
4.	Перша молодшагрупа дитячого садка	від 3 до 4років
5.	Друга молодшагрупа дитячого садка	від 4 до 5років
6.	Середнягрупа дитячого садка	від 5 до 6років
7.	Старшагрупа дитячого садка	від 6 до 7років

У 1964 році виходить положення «Про обласний огляд художнього оформлення дошкільних закладів Херсонського /промислового/

міськвно», у якому керуючись поставленими програмою КПРС завданнями в галузі суспільного дошкільного виховання та з метою підвищення естетичного виховання дітей дошкільного віку. Херсонський обласний відділ народної освіти організував та проводив протягом 1964–1965 років огляд художнього оформлення приміщень та благоустрій території дошкільних закладів. Метою огляду було: виявити досвід художнього оформлення дитячих закладів; раціональне використання приміщень; благоустрій території. Огляд мав сприяти поширенню передового досвіду оформлення дитячих закладів, яке відповідало тогочасним педагогічним та естетичним вимогам. Показники огляду було поділено на дві частини та оформлено у Положення «Про обласний огляд художнього оформлення дошкільних закладів Херсонського/промислового/ міськвно» 1964 року:

1. Оформлення приміщень.
2. Художнє оформлення території.

Наслідком огляду стало видання «Соціалістичного зобов'язання дошкільних закладів міста Херсона за кращу підготовку до нового 1964–1965 навчального року», у якому йшлося про здійснення естетично направленою виховання, змагання за краще художнє оформлення дитячого закладу. Педагогічні колективи дошкільних закладів зобов'язувались: озеленити та обладнати території дошкільних закладів, «перетворити у зелений сад» – за рахунок насадження фруктових дерев, квітів, дитячих городів; поповнити обладнанням; укріплення матеріальної бази; поповнити методичні кабінети літературою; виготовити наочне та ігрове обладнання. На що в свою чергу відреагували дитячі садки міста, підпорядковані не лише міськвно, а й відомчі, а саме: педагогічними колективами дитячих садків було розроблено план «Соціалістичного зобов'язання», у якому описували завдання щодо покращення навчально-виховної роботи закладу та розкрито умови їх виконання.

З перевірки виховної роботи дитячих садків міста за 1964 рік видно, що багато уваги було направлено на перевірку роботи за проектом програми виховання в дитячому садку, робота з естетичного виховання, а саме перевірялось проведення занять зображувальної діяльності, виготовлення наочності та роздаткового матеріалу, контроль над навчально-виховною роботою.

У 1964 році виходить наказ «Про контроль та керівництво завідуючих за роботою дошкільних закладів», у якому за результатами перевірки встановлено, що завідуючі багатьох дошкільних закладів здійснювали належний контроль за роботою вихователів та здійснювали практичну допомогу. Чітке планування допомагало завідуючим систематично контролювати роботу вихователів. Однак у роботі деяких дошкільних закладів були суттєві недоліки, а саме: навчально-

матеріальна база на низькому рівні; порушено санітарно-гігієнічного режиму; недоліки у навчально-виховній роботі характеризуються слабким або відсутнім контролем з боку керівництва; порушення з боку охорони життя та здоров'я дітей; вихователі не брали участь у методичній роботі міста.

Сумлінній перевірці у кінці 60-х років підлягали дитячі садки, що знаходились у віданні підприємств та організацій, про що свідчать зауваження на ім'я директора заводу Комінтерн (м. Херсон), у підпорядкуванні якого знаходився дитячий садок «Сонечко»: «Зауваження з причини неналежної професійної підготовки вихователів; неправильне ведення планів заняття» та висунуто прохання: «здійснити заходи з покращення професіоналізму вихователів».

У 1967 році було проведено місячні курси для вихователів колгоспних і радгоспних дошкільних закладів, у містах Херсон, Генічеськ, Каховка, В. Олександрівка. Всього такими курсами було охоплено 158 чоловік. Навчально-методичний план було розраховано на 150 годин, з них 74 відведено на лекції, 12 – на семінарські і 64 – на практичні заняття, слухачів успішно залучали до виконання самостійних завдань. Слухачі курсів ознайомилися зі станом навчально-виховної роботи у дошкільних закладах, матеріальною базою, були присутні на заняттях, виконували практичні завдання (скласти конспект заняття, розробити хід бесіди, підготувати зразки з аплікації, виготовити іграшки-саморобки та ін.). На допомогу вихователям було проведено консультації, виділено методичну літературу, організовано зустрічі з майстрами дошкільного виховання, ознайомлено з педагогічною виставкою.

У 1968 році проходила перевірка стану роботи з фізичного виховання у дитячих садках міста Херсона, з якої видно, що заняття з розвитку рухів планувались та проводились регулярно, наявне необхідне обладнання для занять та ігор, спортивний зал, спортивний майданчик. Проводились семінари та наради з питань фізичного виховання.

Після проведення перевірки було рекомендовано матеріали з вивчення досвіду фізичного виховання дітей (санаторний ясла-садок № 24 міськвно) представити в кабінет дошкільного виховання інституту удосконалення кваліфікації вчителів.

У підсумках до обласних педагогічних читань працівників колгоспних та радгоспних дошкільних закладів, які проходили 8–10 липня 1969 року в м. Скадовську, зазначено, що в доповідях висвітлено зміст та форми роботи колгоспних та радгоспних дошкільних, керівництво діяльність педагогічного колективу в боротьбі за всебічне виховання підростаючого покоління, підготовку дітей до школи, здійснення взаємозв'язку в роботі дитячого садка та школи. Доповіді було заслухано та обговорено.

Змістовними та теоретично обґрунтованими були доповіді завідуючої дитячого садка радгоспу «Більшовик» Скадовського району Л.Голуб «З досвіду роботи по підготовці дітей школи», завідуючої дитячого садка колгоспу ім. ХХІ з'їзду КПРС Каховського району Ю.Назарок «Роль завідуючої в організації навчально-виховної роботи в дитячому садку», завідуючої дитячого садка колгоспу «Червонофлотець» Нововоронцовського району Н.Постоялко «З досвіду наступності у роботі дитячого садка і школи», вихователя ясла-садка колгоспу ім. Куйбишева Каховського району В.Скороход «З досвіду роботи по фізичному вихованню дітей». З метою всебічного використання та широкого впровадження в практику роботи дошкільних установ кращого досвіду вихователів та завідуючих було прийнято рішення видати тези обласних педагогічних читань та надіслати їх в усі сільські дошкільні установи; систематично вивчати і впроваджувати в практику досвід кращих вихователів, завідуючих колгоспних та радгоспних дошкільних установ.

У Херсонській області за роки семирічки кількість дітей у дошкільних закладах зросла більш ніж у 4,5 рази. За 1965–1967 рр. збудовано 33 ясла-садки – дошкільні заклади нового типу, всього у 1967 році в області діяло 362 дитячі заклади, де виховали 32 тисячі дітей, з них 200 постійно діючих колгоспних і радгоспних дошкільних закладів. Окрім того, у Херсонській області щороку відкривали понад 500 сезонних ясел-садків, якими охоплювали понад 20 тисяч малят. Таке інтенсивне зростання мережі дошкільних закладів дало змогу залучити до суспільного виробництва жінок-матерів.

Не дивлячись на наявність певних недоліків у розвитку мережі дошкільних закладів, їхня чисельність збільшувалася з кожним роком. Так на 1 січня 1966 року загальна кількість садків і ясел-садків у м. Херсоні складала 70 закладів, 27 – Міськвно, 43 – відомчих, із загальною кількістю дітей – 11789. З причини домінуючого положення промисловості в народному господарстві значно зросла кількість відомчих дитячих дошкільних закладів. Підприємства вкладали в розвиток дитячих дошкільних установ значно більше коштів, ніж відділи народної освіти. Крім турботи підприємств і організацій про власні дитячі дошкільні заклади, вони брали шефство й ремонтували дитячі садки й ясла-садки міністерства освіти.

Розвиток мережі дошкільних закладів і пов'язана з ним потреба в кадрах випереджали підготовку спеціалістів у педучилищах та педінститутах. Тому вихователів готували також при середніх загальноосвітніх політехнічних школах з виробничим навчанням. Починаючи з 1966 року, в них підготовлено понад 11, 6 тис. осіб. Переважна більшість випускників цих класів працювали в колгоспних яслах-садках.

Враховуючи, що короткочасна підготовка не забезпечує достатніх знань і умінь, потрібних вихователю, відділи народної освіти охоплювали випускників річних педагогічних класів заочним навчанням на дошкільних відділах педінститутів та педучилищ.

У кінці 60-х років суспільне дошкільне виховання зростало і розвивалося як невід'ємна складова частина радянської системи народної освіти. Робота дошкільних закладів, робота всіх дошкільних працівників підносилася на високий рівень. Завдання полягало в тому, щоб невпинно вдосконалювати навчання і виховання дітей, а це вимагало вдосконалення праці кожного вихователя.

Ініціатива «Кожному колгоспові – постійно діючий дошкільний заклад» належала Великопетиському району, у ньому в 1964 році кожен колгосп мав цілорічний дитячий садок. Відділи народної освіти та районні виробничі управління сільського господарства багато зробили для того, щоб цей почин підтримали всі колгоспи і радгоспи області.

Досвід Великопетиського району висвітлювався в місцевій пресі і по радіо, популяризувався на обласних конференціях, семінарах, педагогічних читаннях. Питання розширення мережі постійно діючих дошкільних закладів на селі, зміцнення їхньої матеріальної бази і комплектування педагогічними кадрами обговорювались на засіданнях партії та облвиконкому, на сесії обласної Ради депутатів трудящих. Були прийняті конкретні рішення, які зобов'язували райвиконкоми проводити відповідну організаторську і роз'яснювальну роботу, щоб якомога повніше охопити дітей дошкільними закладами, прикладом цьому є рішення облвиконкому (1968 рік), у якому вказувались господарства, де ще не було дитячих ясла-садків, і встановлювались строки виконання цієї роботи.

У звіті Школи передового досвіду при дитячому садку № 22 зазначено, що основними формами роботи були: обмін досвідом, перегляд наочності, консультації, організація виставок для демонстрації дидактичного матеріалу для ігор та занять, виставка дитячих робіт з декоративного малювання. У 1969 році на базі Школи передового досвіду було продемонстровано досвід роботи з таких тем: навчання дітей елементам грамоти; ігри для розвитку фонематичного слуху та звукової культури мовлення; прийоми виховання уваги, волі та всидливості в дітей. Проведено консультації: планування виховної роботи з дітьми; система вправ для підготовки руки дитини до письма.

В м. Херсоні у 1969 році був організований гурток з розвитку рухів для вихователів старших та підготовчих груп на базі дитячого ясла-садка № 6 Суднобудівельного заводу. Керівник якого детально знайомив слухачів з кожною складовою частиною заняття з розвитку

рухів; демонстрував послідовність виконання вправи, елементу, основного руху, гри. Все показане та розказане практично закріплювалося виконанням з керівником. План роботи гуртка був розроблений з розрахунку на пів року. У цьому плані розроблені всі заняття для підготовчої групи з розвитку рухів послідовно. У зв'язку з цим було розроблено Програмне планування фізичного виховання «Розвиток рухів».

У цьому ж році звітувала про свою роботу школа передового досвіду декоративного малювання.

У 1968–1969 роки характеризуються масовим відкриттям Шкіл передового досвіду дошкільних закладів, методичних об'єднань. В архівних документах містяться повні плани роботи цих об'єднань.

У роботі цих педагогічних об'єднань, шкіл, кабінетів були використані такі форми роботи з педагогічними колективами: спостереження за роботою, доповіді, обмін досвідом, практична робота, співбесіди, виставки, лекції, заняття, семінари, ознайомлення з методичною літературою, бесіди, аналіз та розбір заняття чи досвіду, консультації, розробка занять, педчитання.

На момент 1969 року в колгоспі ім. Кірова Білозерського району для дітей споруджено двоповерховий будинок, у якому групові кімнати обладнано меблями відповідно до віку дітей. Для кожної групи, а їх у дитячому садку шість, виділено окремий майданчик, обладнаний ігровим та спортивним знаряддям. Всебічну допомогу надавали дитячому закладові управління та голова колгоспу.

У колгоспі «Таврія» Горностаївського району побудовано два типові дошкільні заклади, обладнано ігрові та фізкультурні майданчики. У ясла-садку центральної садиби колгоспу під назвою «Сонечко», було створено всі умови для всебічного розвитку дітей.

На час опублікування постанови ЦК КПРС і Кабінету Міністрів СРСР «Про заходи по дальшому розвитку дитячих дошкільних закладів, поліпшенню виховання і медичного обслуговування дітей дошкільного віку» (1959 р.) та відповідної постанови ЦК КПРС України і Ради Міністрів УРСР у селах Херсонщини не було жодного постійно діючого дитячого садка. Результатом повсякденної організаторської і роз'яснювальної роботи, яку провели органи народної освіти під керівництвом і при постійній допомозі партійних органів протягом десяти років і особливо в період після ХХІІІ з'їзду КПРС, був розвиток мережі ясел-садків на селі: у 146 колгоспах – 150 постійно діючих дошкільних закладів і в 119 радгоспах – 131 такий заклад.

У підсумках Всесоюзного огляду колгоспів і радгоспів на кращу організацію дошкільних закладів, який оголосили на нараді-семінарі (м.Пятигорську, червень 1970 року), у своєму виступі завідуючий Херсонським облвно І.Касьяненко говорив про організаторську роль

працівників освіти в розвитку суспільного і дошкільного виховання дітей на селі. Працівники народної освіти активно роз'яснювали колгоспникам необхідність організації дитячих садків, широко популяризували почин Великопетиського району, який перший узяв зобов'язання створити в кожному колгоспі постійно діючий дошкільний заклад. З участю працівників освіти досвід колгоспів цього й інших районів широко висвітлювався в пресі, по радіо, на нарадах працівників колгоспів, організовувався для керівників колгоспів показ роботи кращих дошкільних закладів. До питання створення сільських дошкільних закладів і налагодження їхньої роботи постійно приверталась увага керівників колгоспів, партійних організацій, самих колгоспників. Зміцнення матеріальної бази, налагодження і вдосконалення виховної роботи в них посідало одне з найголовніших місць у роботі обласного та районних відділів народної освіти.

Працівники народної освіти Херсонщини в період після XXIII з'їзду партії плідно працювали над виконанням постанови ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР "Про заходи дальшого поліпшення роботи середньої загальноосвітньої школи". У галузі дошкільного виховання органи народної освіти нашої області особливу увагу приділяли розширенню мережі дитячих ясел-садків у колгоспах і радгоспах, постійному поліпшенню якості навчально-виховного процесу з тим, щоб піднести їх до рівня кращих міських дошкільних закладів. Результатом піклування партійних і радянських органів про всебічне виховання дітей дошкільного віку, результатом великої організаторської роботи органів народної освіти було те, що у 1970 році в Херсонській області працювало 482 постійно діючі дошкільні заклади, з них колгоспних і радгоспних – 281. (Тут доречно буде нагадати, що до революції існував тільки один дошкільний дитячий будинок з досить красномовною назвою «Домашнє вогнище(очаг) для дітей» в м.Херсоні). Крім цілорічних дитячих садків, у селах області на весняно-літній період щороку відкривалося більше 300 сезонних дошкільних закладів, у яких виховувалося близько 16 тисяч дітей.

Розширення мережі постійно діючих дитячих садків у селах області здійснювалося за рахунок будівництва нових приміщень, перетворення сезонних дошкільних закладів у постійно діючі, використання звільнених адміністративно-господарських приміщень.

У кожному районі були створені комісії сприяння, до складу яких входили працівники райвиконкомів, райвно, управлінь сільського господарства, представники від партійних та громадських організацій. Керівники господарств разом з органами народної освіти добирали найбільш зручніші типові проекти дитячих садків на 50, 90 і 140 місць, на відміну від раніше збудованих дитячих закладів на 25 місць.

Враховуючи вимоги, що ставилися до виховання дошкільнят, колгоспи і радгоспи, як правило, будували дитячі садки на 90 або 140 місць, щоб мати змогу комплектувати групи дітей за віком.

Переважає більшість сільських дошкільних закладів області займали добротні приміщення, зведені за типовими проектами, найбільше таких закладів було у Нововоронцовському, Каховському, Горностаївському районах. Те як багато можна зробити для суспільного дошкільного виховання на селі, демонструє приклад Горностаївського району, де за період 1968–1970 рр. кількість дошкільних закладів зросла в чотири рази, а саме у 9 колгоспах у 1970 році працювало 19 постійно діючих ясел-садків.

У 1970 році в колгоспах області було немало дошкільних закладів, які за матеріальною базою і рівнем навчально-виховної роботи не відрізнялися від міської, а саме ясла-садки колгоспів ім. Леніна, «Червонофлотець» Нововоронцовського району, ім. Кірова Білозерського, ім. Леніна Скадовського, «Таврія» Горностаївського, ім. Куйбишева Каховського районів та ін.

З плану роботи школи передового досвіду дошкільних закладів на 1972 рік видно, що навчально-виховна робота була запланована за таким напрямком: ігрова діяльність, фізична культура, ручна праця, зображувальна діяльність.

У цих школах були використані такі форми роботи з педагогічними колективами: спостереження, перегляд досвіду роботи та його аналіз, доповіді та їх обговорення, консультації та консультації з практичним показом, повідомлення, співбесіди, виступи, екскурсії, організація виставок, практичні заняття, семінари, лекції, бесіди, обговорення, розказування, рекомендації.

З листопада 1972 року по лютий 1973 року проходила перевірка навчально-виховної та методичної роботи дошкільних закладів. При перевірці увага була звернена на методичну роботу дитячих садків, якість навчально-виховної роботи, перевірялася організація роботи у групах дошкільного закладу з відповідністю віку дітей у них. Перевірці підлягали всі дошкільні заклади не залежно від форм власності чи типу підпорядкування. Детально перевірялась робота у дитячих садках відомчого типу.

З довідки «Про стан контролю та керівництва за навчально-виховною роботою в дошкільних закладах Дніпровського району» від 8 лютого 1973 року видно, що була проведена перевірка дошкільних закладів № 1, 18, 8, 24, 28, 29, 31, 34, 35, дитячий будинок, дитячі садки № 1, 2, 3 ХБК, ясла садок № 2, 3, 4, 6 ХБК з питання контролю за навчально-виховним процесом. Як показала перевірка, робота у цих

закладах проводилась відповідно з річним планом та місячним плануванням.

В усіх перевірених дошкільних закладах у річних планах роботи був зроблений аналіз роботи дошкільного закладу за 1971–1972 навчальний рік, розкриті недоліки в роботі педагогічних колективів та намічено конкретні завдання для їх подолання. Завідуючими дошкільних закладів та методистами здійснювався щоденний контроль за роботою педагогічних колективів, вивчався досвід роботи кращих вихователів. У перевірених дошкільних закладах видані накази з навчально-виховної роботи з питань: «Про недоліки в плануванні та врахуванні ігрової діяльності дітей у старшій та підготовчій групі», «Про роботу вихователів з ознайомлення з природою», «Про посилення відповідальності персоналу за здоров'я та життя дітей». На базі дошкільних закладів проводились засідання педагогічних рад з важливих педагогічних питань, для яких заздалегідь готувалися теми доповідей.

У дошкільних закладах проводилися колективні перегляди занять та режимних моментів, щомісяця проводились консультації для вихователів та медсестер, в основному з питань фізичного та трудового виховання. Не завжди перевірялись та затверджувались плани виховної роботи, недостатньо використовувались у навчально-виховній роботі технічні засоби.

Для навчання та підвищення ефективності у роботі з дітьми вихователів направляли на навчання, про що свідчать докладні «Про направлення педагогів на навчання в Бериславське педагогічне училище».

Покращенню виховної роботи дитячих садків сприяла організація при відділах народної освіти методичних кабінетів, завданням яких були конкретна диференційована допомога дошкільним працівникам у їхній повсякденній виховній роботі з дітьми, вивчення, розповсюдження і впровадження передового педагогічного досвіду.

ЕТАП «ПІДВИЩЕННЯ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ РОБОТИ З ДОШКІЛЬНОГО ВИХОВАННЯ» (з 1973 по 1983 роки)

характерним для цього етапу є постійна увага, що приділяється в СРСР дошкільному вихованню та сприяла значному росту кількості дитячих закладів, збільшенню чисельності дітей у них. Велике значення приділялося розвитку дошкільних закладів на селі.

В 1973 р. Рада Міністрів СРСР прийняла спеціальну постанову «Про заходи для подальшого розвитку мережі дитячих дошкільних закладів у колгоспах», у якій поставлено завдання в найближчі роки

максимально задовольнити потреби колгоспників у дошкільних закладах, намічені заходи щодо розвитку матеріальної бази, поліпшенню методичного керівництва й забезпеченню дитячих садків педагогічними кадрам.

У 1973–1974 роках активно проводилась робота у методичних об'єднаннях вихователів дошкільних закладів. Робота об'єднання представлена планом роботи, протоколами засідань школи передового досвіду, конспектами занять вихователів-практиків.

У 1973 році в Україні налічувалося 32 педагогічні училища і 4 педагогічні інститути, а також 14 заочних відділень готували кадри для дошкільних закладів. Навчальні педагогічні заклади створювали можливість докорінно поліпшити якісний склад працівників дошкільних закладів, повністю забезпечити їх спеціально підготовленими людьми.

Особливої уваги потребують кадри сільських дошкільних закладів, якісний склад яких залишається низьким. У 1973 році педагогічну освіту в сільських ясла-садках мали лише 32,7 відсотки працівників. Постанова Ради Міністрів СРСР про заходи по подальшому розвитку мережі дитячих дошкільних закладів у колгоспах (1973 р.) зобов'язувала облвиконкоми, управління сільського господарства, правління колгоспів, відділи народної освіти і охорони здоров'я вжити рішучих заходів до дальшого розвитку мережі ясел-садків й поліпшення їхньої роботи з виховання й медичного обслуговування дітей трудівників села. В постанові уряду було визначено завдання розвитку суспільного дошкільного виховання на селі і описано шляхи його реалізації. Спільними зусиллями працівників сільського господарства, освіти, охорони здоров'я розв'язувалися питання добору, розстановки та виховання кадрів, для цього вони: домагалися, щоб на роботу з дітьми в ясла-садках призначалися люди зі спеціальною освітою і потрібною підготовкою; перетворення сезонних ясел-садків у постійно діючі, що давало змогу закріпити кадри і забезпечувати їх виховання; організували навчання тих, хто не має педагогічної освіти, але успішно працює з дітьми, проявляє свої педагогічні здібності; здійснювали роботу по перепідготовці дошкільних працівників, по підвищенню їхньої педагогічної майстерності; активно поширювали передовий педагогічний досвід.

Для успішної роботи вихователям необхідно було невпинно підвищувати рівень педагогічної підготовки, вдосконалювати майстерність, брати активну участь у суспільному житті.

Ефективність роботи педагогічних кадрів значною мірою залежала від того, яким був стиль і методи керівництва ними з боку обласних, міських і районних відділів народної освіти, методичних кабінетів. Таке керівництво повинно було відзначатися діловитістю,

оперативністю, конкретністю. Вивчення стану роботи з кадрами дошкільних працівників у Херсонській, Закарпатській і Запорізьких областях показало, що в стилі і методах роботи з кадрами було чимало недоліків, а саме у ряді випадків керівники захоплювалися проведенням нарад, засідань і мало цікавилися практичним впливом їх на успішне розв'язання виховних завдань, на результати роботи з дітьми.

Вирішальною умовою успішної роботи і правильного виховання кадрів є чітко організований комплекс заходів, спрямованих на підвищення їхнього рівня фахової майстерності. Працівники відділів народної освіти, методичних кабінетів мали забезпечити чітку організацію і високий зміст курсів, семінарів, нарад, методичних об'єднань, шкіл передового досвіду і опорних дитячих садків з тим, щоб проведення цих заходів озброювало педагогів новими знаннями й уміннями, розвивало їх активність, всемірно сприяло вдосконаленню педагогічного процесу.

На XXV з'їзд КПУ в Києві (10–13 лютого 1976 р.) Херсонську область справедливо критикували за незадовільне будівництво дошкільних закладів у дев'ятій п'ятирічці. Тому на спільному засіданні бюро обкому КПУ та виконкому обласної ради депутатів трудящих у 1976 році було затверджено конкретні заходи по розвитку мережі дитячих дошкільних закладів на 1976–1980 роки, а саме 144 ясла-садки на 23420 місць, уже в першому році десятої п'ятирічки введено в дію 21 ясла-садок на 3120 місць. 1977 році в Херсонській області діяло 759 дитячих закладів, у яких виховувалося понад 68 тисяч малят.

6–7 квітня 1977 року у м.Херсоні була проведена нарада-семінар секції дошкільного виховання Педагогічного товариства УРСР. Її учасники – вчені, керівники обласних секцій – обговорювали питання, пов'язані з організацією наукових досліджень з проблем навчання і виховання дітей дошкільного віку. Зрозумілий інтерес і велику увагу до роботи наради-семінару виявили дошкільні працівники міста й області.

Першою була заслухана доповідь «Перспективи розвитку й удосконалення системи дошкільного виховання в світлі рішень XXV з'їзду КПРС», яку виголосила директор Республіканського учбово-методичного кабінету дошкільного виховання Міністерства освіти УРСР Т.Кунько.

Керівник Республіканської секції, завідувача сектором дошкільного виховання НДІ педагогіки УРСР Л.В.Артемова зазначила, що система дошкільного виховання покликана розв'язати широке коло соціальних, лікарсько-гігієнічних і педагогічних питань, що успіх у вирішенні практичних завдань можливий лише на основі даних ґрунтовних педагогічних досліджень. Потім промовець зупинилася на найважливіших аспектах всебічного виховання і розвитку дітей,

розповіла про тематику педагогічних досліджень останніх років, вказуючи на актуальні проблеми, що вимагають свого вирішення. Завідуюча кафедрою дошкільної педагогіки Рівненського педагогічного інституту О.Булатова розкрила зміст і можливості основних методів педагогічного дослідження, зупинилася також на питанні впровадження його результатів у практику.

Про дослідження актуальних проблем дошкільного виховання йшлося в ряді повідомлень, що склали основний зміст роботи наради-семінару. Старший науковий співробітник НДІ педагогіки УРСР К.В.Назаренко, говорячи про виховання патріотичних та інтернаціональних почуттів дошкільників, підкреслила важливість послідовного і цілеспрямованого збагачення суспільних уявлень дітей, їх поглиблення у різних видах діяльності. Перевірку та виявлення суспільних уявлень вона радила здійснювати шляхом опитування дітей, а висновки про рівень сформованості почуттів – з'ясувавши ставлення дітей до суспільних подій і явищ, мотиви виконання ними суспільно корисних справ, їхніх оцінювальних суджень.

Питання мовного розвитку дошкільників розглядалося у виступі А.Богуш (Рівненський педагогічний інститут), визначення та підвищення рівня математичних уявлень дітей – у виступі З.Лебедевої (Київський інститут культури). Член Республіканської секції Г.Лоза ознайомила з проведеними дослідженнями, у ході яких вивчалися конкретний зміст і характер доступних дітям знань про живі організми, виявлялися можливості засвоєння старшими дошкільниками узагальнених уявлень про них. Викладач Запорізького педагогічного інституту Л.Мищик повідомила про дослідження з визначення рівня уявлень та оптимального обсягу знань дошкільників про неживу природу.

Відзначивши на основі масових обстежень високий рівень розвитку основних рухів дітей 3–7 років, кандидат педагогічних наук Є.Вільчковський вказав на можливості у зв'язку з цим уточнити закономірності в розвитку їхньої моторики, необхідність внести корективи в організацію педагогічного процесу, конкретизувати завдання й диференціювати методи фізичного виховання, глибше вивчити проблему взаємозв'язку фізичного розвитку з руховою підготовкою дошкільників.

Питання організації діяльності обласних секцій Педагогічного товариства УРСР розкривалися у виступі заступника голови Педагогічного товариства УРСР В.Вугрича Він відзначив активну й організовану діяльність республіканської секції дошкільного виховання товариства, визначив, які форми роботи обласних секцій можуть поживити її, які напрями поглибити її зміст, а також завдання по залученню членів товариства до творчої діяльності.

Комплекс роботи з вивчення й узагальнення передового педагогічного досвіду з питань морального виховання у Донецькій області, організації ігрової діяльності у Дніпропетровській та фізичного виховання у Кримській області було розкрито у виступах керівників секцій дошкільного виховання А.Кушнарєнко, Р.Сандул, А.Талалаєвої.

З метою активізації науково-дослідної роботи обласних секцій та надання допомоги практичним працівникам у більш глибокому вивченні стану навчально-виховної роботи в дошкільних закладах Республіканська секція визначила ряд завдань з деяких розділів програми для вивчення їх у дитячих садках. Вчений секретар секції В.Ждан виступила з рекомендаціями, порадами і побажаннями щодо запропонованих завдань, збирання та оформлення матеріалу.

Широкий рух за поліпшення суспільного дошкільного виховання дітей у сільській місцевості розгорнуто в останні роки. Велику роль тут посідає всесоюзний огляд колгоспів і радгоспів на кращу організацію суспільного дошкільного виховання, який проводиться спільно міністерствами освіти й охорони здоров'я. Сільські дошкільні заклади Херсонщини активно включилися у всесоюзний конкурс на кращий дошкільний заклад. У результаті проведених заходів різко зросла чисельність сільських дошкільних закладів і кількість дітей у них.

У кінці 70-х років підвищилися вимоги до освітньо-виховного процесу в дошкільних закладах, а саме – до рівня підготовки старших дошкільників. Посилена увага до цього питання позначилася на тому, що у 1981 році в школу з дитячого садка прийшли добре підготовлені діти, які активно беруть участь у житті учнівського колективу та навчаються на «добре» та «відмінно». У дошкільних закладах області, це насамперед ясла-садок № 32 м.Херсона (завідуюча – заслужений учитель УРСР М.Найдьонова), № 5 м.Берислава (завідуюча – делегат IV Республіканського з'їзду вчителів І.Батуріна), велась змістовна, різноманітна освітньо-виховна робота. Творчо працював колектив дошкільного закладу «Казка» м.Скадовська (завідуюча С.Бочарова), у садку знаходилась картинна галерея, краєзнавчий музей у мініатюрі, вміло та зі смаком обладнана територія, ігрові зони, зразковий педагогічний кабінет. У більшості дитячих садків Нової Каховки ефективно розв'язуються питання фізичного виховання та зміцнення здоров'я дітей (побудовано басейни, створено оптимальний режим рухової активності протягом усього дня, застосування активних форм загартування).

На початку 80-х років працівники дошкільної освіти області багато уваги приділяють моральному вихованню, збагаченню дітей знаннями норм поведінки, вміння самостійно застосовувати їх у житті. Результативно працювали у цьому напрямку дошкільні заклади

Красноперекопська, ПМК-131, винрадгоспу ім.Будьонного Каховського району. Щоб виховувати у малят патріотичні почуття, вихователі ознайомлюють малят з навколишнім життям, трудовими буднями дорослих, проводять екскурсії по героїчних місцях, новобудов, що в свою чергу допомагало дітям відчувати гордість за свій народ, ще більше любити свою країну.

Досвід кращих дошкільних закладів показує, що особливо впливало на моральне виховання участь у посильній праці. Так, у ясла-садку м.Каховки (завідуюча І.Паначевна) вихователі з допомогою батьків створили всі умови, щоб діти могли набувати корисних трудових навичок: висадили кущі, дерева, розбили квітники. Під керівництвом вихователів діти спостерігали за змінами в житті рослин і дерев, доглядали їх. У дитячому садку № 10 м.Херсона дітей з великим захопленням займають ручною працею, вихователь разом з батьками навчала дітей виготовляти іграшки, поробки з природного матеріалу. Вихователь Р.Н.Ющенко організувала на базі дитячого садка школу передового педагогічного досвіду з ручної праці.

В.Беньковський, завідуючий Херсонським обласним відділом народної освіти, у своїй статті-звіті зазначає, що у 1981 році в Херсонській області налічується 800 ясла-садків у яких виховується понад 74 тисячі дітей. В області нагромаджено цікавий досвід організації дошкільної справи, проведення змагань, виявлення, узагальнення і впровадження передового досвіду, удосконалення управління і контролю. Завідуючий наголошував на тому, що виховання дітей можливе лише в тісному контакті з батьками. Прикладом такої роботи був досвід Каланчацького району Херсонської області з організації педагогічного всеобучу батьків, схвалений секретаріатом обкому Компартії України. У всіх великих ясла-садках було організовано факультети виховання для батьків, практикувалися колективні та індивідуальні форми роботи з ними: семінари, диспути, конференції, анкетування, семінари-практикуми, дні відкритих дверей, консультації, вечори запитань і відповідей тощо.

Кінець 70-80-ті років характеризується активним вивченням і поширенням передового педагогічного досвіду, що являло собою передумову поступального руху, досягнення високих результатів у навчанні та виховання підростаючого покоління.

В області склалася певна система вивчення, узагальнення та впровадження передового досвіду і педагогічної науки в практику роботи дошкільних закладів, а починали саме з виявлення місцевого досвіду (в процесі відвідування занять, аналізу матеріалів виставок, картотек тощо). Наступним етапом було складання перспективного плану вивчення та впровадження в практику. Визначаючи тематику

вивчення передового досвіду, враховувалась її актуальність, зв'язок з проблемними завданнями, над якими працювала республіка, область.

Прикладом цьому є досвід роботи ясла-садка «Батумський» Білозерського району з питання «Самостійна художня діяльність дітей», що був виявлений під час перевірки, потім вивчений і узагальнений, він експонувався на ВДНГ УРСР і ВДНГ СРСР (Виставка Досягнень Народного Господарства).

Форми узагальнення досвіду різноманітні. Так, досвід педагогічних колективів ясел-садків колгоспу «Світанок» Новотроїцького району, № 1 м.Нової Каховки, «Зірочки» м.Херсона був представлений у кабінеті дошкільного виховання ОІУВ в документальному матеріалі: доповіді, протоколи, планшети, бюлетені, буклети, кінофільми. Про передовий досвід розповідали на обласних нарадах, семінарах інспекторів-методистів, керівників методичних об'єднань, завідуючих опорними дошкільними закладами, на сторінках журналу «Дошкільне виховання», він експонувався на ВДНГ УРСР і СРСР. За матеріалами узагальненого досвіду видавались брошури, плакати, буклети.

Новою формою популяризації кращого набутку було створення в ОІУВ електрифікованої озвученої карти-схеми географії досвіду з найважливіших проблем навчання і виховання, в тому числі й дошкільного. Одночасно з ввімкненням лампочки, що позначає той чи інший об'єкт, вмикався магнітофонний запис з коротким повідомленням суті передового досвіду.

Було розроблено також предметні карти, їх структурні частини містили передовий досвід з різних розділів програми: комплексний підхід, використання технічних засобів навчання на занятті, активізація розумової діяльності тощо. Поряд з картою розміщена картотека передового досвіду з такими відомостями: назва дошкільного закладу – автора передового досвіду з короткою характеристикою суті і значення зробленого. Були папки, планшети, турнікети з педагогічним аналізом і додатком, що ілюстрував зміст діяльності вихователя і колективу.

Велике значення надавалося формам роботи, які показують досвід у дії. Цю функцію в нашій області виконувало 95 шкіл передового досвіду і 75 опорних ясел-садків. Добре зарекомендували себе школи: з фізичного виховання (ясла-садок № 2 Нововоронцовського району), організації ігрової діяльності дітей (Великолепетихський дошкільний заклад).

Дошкільні працівники області багатьма своїми здобутками завдячують творчому запозиченню передового досвіду з інших областей республіки, країни. Існувала практика такого творчого пошуку, а саме – ініціативна група працівників дошкільних закладів виїжджала на місце, вивчала стан справ, розробляла рекомендації щодо впровадження

досвіду з урахуванням специфіки нашого краю. Дуже корисними були поїздки до Кримської, Донецької, Черкаської, Кіровоградської, Миколаївської та ін. областей.

ЕТАП «ПЕРЕБУДОВА ДОШКІЛЬНОГО ВИХОВАННЯ». ***(з 1984 по 1990 роки)***

Характеризується вдосконаленням освітньо-виховного процесу за рахунок впровадження та поширення передового педагогічного досвіду працівників дошкільної освіти області.

У квітні 1984 року був схвалений проект ЦК КПРС «Основні напрямки реформи загальноосвітньої і професійної школи», в 5 пункті «Суспільне та сімейне виховання дітей і підлітків» розкрито важливість суспільного виховання дітей у дошкільних закладах, в позаучбовий час у школі, позашкільних установах та за місцем проживання, потребу у наданні всебічної допомоги сім'ї у вихованні, необхідність поліпшити організацію виховання і освіти дітей дошкільного віку, розробити і ввести типову програму виховання і навчання дітей в дитячому садку, враховуючи при цьому особливості вікової фізіології та психології, національних культур і традицій.

Основні заходи реформи повинні були здійснюватися поетапно, протягом одинадцятої та дванадцятої п'ятирічок (1984–1990 роки). Конкретні плани здійснення реформи варто мати в кожній союзній і автономній республіці, краї, області, місті, районі, з урахуванням місцевих умов.

Серед найперших, найголовніших вимог, що ставить держава перед дошкільними закладами, – створення оптимальних умов для того, щоб малята зростали здоровими, загартованими, витривалими, добре фізично розвивалися. Ця вимога, поряд із постійним удосконаленням навчання і виховання дітей, набувала особливого значення у другій половині 80-х років у зв'язку з практичним здійсненням завдань шкільної реформи.

У 1986 році дошкільні заклади починають працювати за неодноразово допрацьованою Програмою виховання в дитячому садку, у якій вже враховано результати досліджень не лише в галузі дошкільної, розробка і впровадження якої зумовлені необхідністю підпорядкувати процес виховання і навчання в дитсадку вимогам школи. З управлінським апаратом, методичною службою, всіма педагогічними колективами велась систематична робота за проблемами, на які акцентувала реформа школи.

Є.Куліда, вихователь дошкільного закладу № 3 «Сонечко» м. Голої Пристані Херсонської області, наголошувала на тому, що впроваджувана з першого вересня програма передбачало нові підходи до всіх складових навчально-виховного процесу. У дошкільному закладі було розроблено детальний план методичної роботи, спрямований на якнайшвидше «входження» кожного вихователя в ритм діяльності за новою програмою, оволодіння новими методами, засобами і прийомами. Це, звичайно, не означало, що варто відмовлятися від традиційних, випробуваних шляхів, що забезпечують належні результати. Але без почуття нового, активізації творчого пошуку працювати неможливо. Ці якості виявляються сповна тільки у людини освіченої, компетентної у справі, якою займається. Тож у педагогічному колективі в пошані всі форми підвищення фахового рівня: заочне навчання в педвузах і педучилищах, самоосвіта, обмін досвідом усередині колективу, творче вивчення передового педагогічного досвіду, нагромадженого в області, республіці, країні.

Життя вимагало нових підходів до питань охорони життя й зміцнення здоров'я дітей, підготовки їх до школи, патріотичного, трудового, морального виховання, організації постійної допомоги сім'ї у вихованні дошкільнят. Все це можливе було лише за умови рішучої перебудови кадрів. Проте, як свідчать перевірки стану навчально-виховної роботи (а проведені вони за роки реформи майже в усіх дошкільних закладах республіки), це є саме той фактор, де реформа має вагомі недоліки. Адже те, що мало бути найголовнішим в осередку, де маля проводить цілий день, а подекуди й увесь тиждень, було відсутнє. Це передусім – атмосфера тепла і доброзичливості, піклування й уваги. За таких умов маленька людина почуватиметься затишно й розкуто, а її батьки працюватимуть спокійно і продуктивно.

На жаль, добрий, дружній стиль взаємин з вихованцями характерний далеко не для всіх педагогів. Вони не завжди замислюються над тим, що до дитинства необхідно підходити з особливою міркою, що в роботі педагога-«дошкільника» абсолютно неприпустимі авторитарність, грубість, покарання, що пригнічують підростаючу особистість. Де вже тут сподіватися на індивідуальний підхід, розвиток нахилів і здібностей дитини. Ще не скрізь діяльність педагогічного колективу, окремого педагога оцінюють за кінцевим результатом – рівнем освіченості, вихованості, здоров'я малят.

Від здоров'я дитини залежить не тільки її всебічний розвиток, а й повноцінна трудова та суспільна діяльність матері. Саме зважаючи на суспільне, соціальне значення проблеми зниження захворюваності дітей, забезпечення високого рівня відвідування малятами дошкільних закладів, у 80-х роках займалися вирішенням її не тільки освітяни та

медики, а й державні органи, профспілкові організації, трудові підрозділи.

Серед дієвих факторів, що забезпечували успіх заходів щодо зменшення захворюваності дітей, поряд з моральним стимулюванням, було матеріальне заохочення працівників дошкільних закладів. Відомий досвід дошкільних закладів Херсонського бавовняного комбінату, які досягли високих показників у боротьбі за здоров'я вихованців, за скорочення невиходів на роботу матерів-трудівниць через хворобу малят. Схвалений Радою Міністрів республіки, він знайшов багато послідовників у всіх кінцях України. Про цей досвід розповідалося у журналі «Дошкільне виховання», «Медицинской газете», «Литературной газете» та інших виданнях), виробничого об'єднання «Київський радіозавод ім. С.П.Корольова». Чимало послідовників було і на самій Херсонщині. Вони дбали про загартування і фізичний розвиток дітей, добиваючись показників не менш вагомих, ніж ініціатори – дошкільні працівники ХБК.

Успішно застосовували цю систему преміювання на багатьох підприємствах різних відомств республіки: Міненерго, Мінвуглепрому, Мінхарчопрому, Мінавтотрансу, Головнафтохімпрому та деяких інших. Практика свідчить про її високу ефективність. Так, на підприємствах легкої промисловості, де преміювання дошкільних працівників набуло широкого розмаху, середньорічна кількість днів, пропущених дитиною через хворобу, знизилась у відомчих дошкільних закладах за три роки п'ятирічки на 16,9 відсотка. Втрати робочого часу через необхідність доглядати хворих дітей за цей же час зменшилися на 83 тисячі людиноднів, або на 15,3 відсотка, що рівнозначне збільшенню випуску продукції на 36 млн. карбованців.

Посилення матеріальної зацікавленості працівників дошкільних закладів у зниженні захворюваності дітей сприяло широкому й швидкому впровадженню в практику передових методів, засобів і прийомів догляду за малятами, їхнього фізичного розвитку і загартування, запобігання поширення інфекційних захворювань, поліпшило контакти між педагогічним, медичним, обслуговуючим персоналом і батьками. Причому найкращі результати досягнуті там, де преміювання дошкільних працівників залежить не від показників роботи підприємства, а, як уже підкреслювалося, від зниження захворюваності дітей. Як правило, за таких умов уже в перший рік впровадження преміювання втрати робочого часу внаслідок догляду за хворими дошкільнятами зменшувались на 25–30 і більше відсотків. Скажімо, у дошкільних закладах Макіївського металургійного комбінату вони знизилися з 36,2 дня у 1981 році до 9,5 дня у 1983-му, Прикарпатського меблевого та Херсонського бавовняного комбінатів – відповідно з 30,2 до 7,4 та з 14,5 до 8,9 дня.

У 1985 році Державний комітет Української РСР по праці та Українська республіканська рада профспілок прийняли спільну постанову про практику преміювання працівників відомчих дошкільних закладів за зниження захворюваності дітей і скорочення пов'язаних з цим втрат робочого часу. Цим документом усім міністерствам і відомствам республіки, комітетам профспілок, відділам по праці облвиконкомів та облпрофрадам, Київським управлінням по праці міськвиконкому і міськпрофради рекомендовано провести необхідну організаторську роботу щодо широкого використання виробничими об'єднаннями, підприємствами, організаціями, колгоспами і радгоспами позитивної практики матеріального стимулювання працівників дошкільних закладів, оскільки скорочення пов'язаних з доглядом за хворими дітьми втрат робочого часу – один із найважливіших резервів підвищення продуктивності праці.

Постановою також схвалені «Методичні рекомендації з організації преміювання працівників дитячих дошкільних закладів за зниження захворюваності дітей і скорочення пов'язаних з цим втрат робочого часу», що розроблено на основі узагальнення практики підприємств легкої та ряду інших галузей промисловості і погоджено з міністерством освіти й охорони здоров'я республіки; рекомендації мали лягти в основу галузевих типових положень або рекомендацій. Зрозуміло, що здійснення будь-якого завдання потребувало повсякденного керівництва і контролю.

Реалізація вимог, поставлених партійно-урядовими документами перед дошкільними закладами, вимагало докорінного вдосконалення всіх сторін діяльності ясел-садків. Тільки комплексний підхід до розв'язання виховних, організаційних, педагогічних, кадрових, господарських завдань забезпечувало успіх справи.

Наукове переосмислення новітньої аграрної політики розпочалося в Україні лише на рубежі 80-х – 90-х рр. ХХ ст., більш об'єктивно аналізувалися різнобічні процеси в сільськогосподарському виробництві та житті трудівників села. Кризові явища в АПК України призвели до зменшення уваги до дошкільного виховання на селі, свідченням цьому є зниження кількості дошкільних закладів на Херсонщині, а саме, якщо у 1977 році кількість дошкільних установ сягала 759 одиниць, у 1980 році 800, то у 1985 році – 739 одиниць, з них 451 – у сільській місцевості. За період перебудови 1985–1991 рр. дошкільні заклади Херсонщини налічували 739 одиниць, з них 486 у сільській місцевості.

Це дало змогу зняти напруженість з улаштуванням дітей у дошкільні заклади. У Херсонській області у кінці 80-х років 70–75 відсотків усіх дошкільнят охоплено яслами й садками.

Ще одна відповідальна спільна справа освітян і працівників агропрому – Всесоюзний огляд на кращу організацію суспільного дошкільного виховання на селі, який розпочався 1 вересня 1985 р. і тривав до вересня 1988-го. Він передбачав посилити увагу до виконання планів будівництва дитячих садків, зміцнення їх матеріально-технічної бази, упорядкування й озеленення майданчиків, створення спортивних комплексів, поліпшення охорони здоров'я дітей і їх харчування, всебічне вдосконалення навчально-виховного процесу – ці умови огляду дають змогу значно поліпшити справу.

Допускалися й серйозні недоліки в доборі й розстановці кадрів, насамперед керівників дошкільних закладів. Причиною була відсутність належної вимогливості й постійного аналізу, дієвих заходів з боку відділів народної освіти, недооцінка відділами народної освіти кадрової роботи в дошкільних закладах, відсутність глибокого аналізу забезпеченості їх педкадрами, ділових контактів з іншими відомствами.

Після зустрічі у 1988 році з сільськими працівниками дошкільних закладів у Білозерському районі на Херсонщині В.Котирло, завідувача лабораторією дошкільного виховання НДІ психології УРСР, кандидат педагогічних наук, висунула свої міркування про стан дошкільних закладів на селі: «...Далеко не всі дошкільні заклади мають належні матеріальні умови для виховання й розвитку малят, не в усіх на сучасному рівні ведеться робота з дітьми. А найболючіше – не скрізь малюкам добре живеться в їхньому другому домі, не скрізь панує атмосфера добра й любові, без яких – зважусь на тисячоразово повторене порівняння – дитині, мов квітці без сонця, не прожити... Глибоко переконана: нова концепція суспільного дошкільного виховання повинна чітко визначити обов'язки і міру відповідальності за стан справ у кожному дошкільному закладі не лише працівників цих закладів та освітянських установ, а й керівників господарств, підприємств, організацій, відомств щодо них. І стосовно сільських дошкільних закладів особливо. Тим паче, що доброго досвіду щодо цього маємо в республіці досить. Назву тільки кілька районів, де бувала сама: Березнегуватський Миколаївської області, Красногвардійський в Криму... Окремо хочеться сказати про Білозерський на Херсонщині... Там проходив недавно республіканський науково-практичний семінар творчого активу «дошкільників». Там я спіймала себе на думці: як добре, що є такі люди – не просто сумлінні у праці, а щиро віддані їй – так, що вона стає для них сенсом життя, вимагає щедрого серця, гнучкого розуму, повсякчасної наснаги... припускаючи, що джерелом наснаги є ніжна любов до рідної землі, вболівання за її майбутніх господарів, готовність віддати сили для її розквіту. Такі вихователі не тільки пестують дітей, формують їх особистості, а й

несуть педагогічну та художню культуру людям. І їм вистачає і бажання, і вміння обдаровувати кожну дитину теплом своєї душі. Та безперечно й інше: така самовіддача, таке повне самовираження особистості вихователя можливі тільки там, де його цінують, де до його потреб і запитів ставляться з розумінням і повагою...».

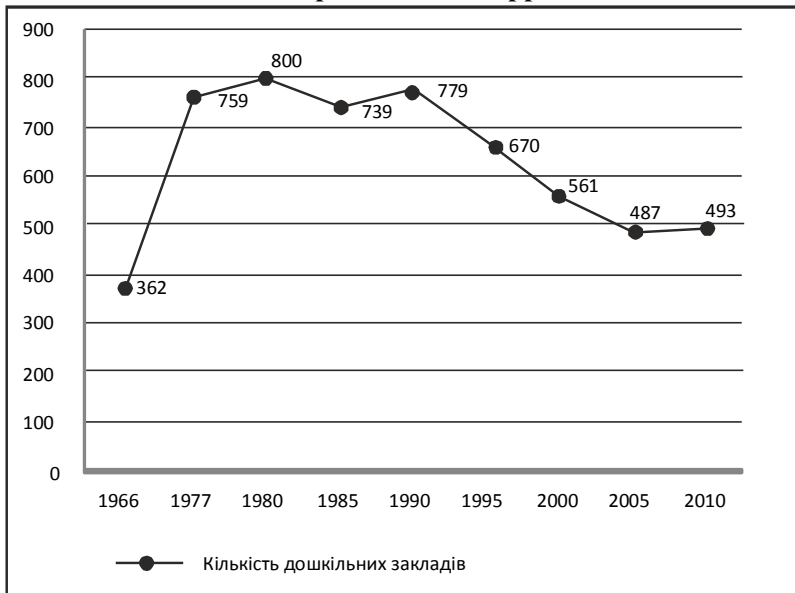
Роки перебудови характеризувалися активним будівництвом дошкільних закладів, сприяло цьому те, що на місцях відділи народної освіти під керівництвом партійних і радянських органів спільно із зацікавленими відомствами склали перспективні плани спорудження ясел-садків як за рахунок державних капіталовкладень, так і на кошти підприємств, колгоспів, радгоспів.

За роки незалежності України в період з 1991 по 1995 до управління освіти було передано 184 установи: 34-у Новотроїцькому, 27-у Голопристанському, 19-у Високопільському, 12-у Скадовському, по 10-у Білозерському, Бериславському районах, 20 – в обласному центрі. За період з 1992 по 1996, незважаючи на складні обставини, вдалося зберегти мережу дошкільних установ у Великоолександрівському, Великопетиському, Горностаївському районах та в Новій Каховці. За цей же період закрито лише по два заклади – у Білозерському та Нововоронцовському, по три – у Верхньорогачицькому, Високопільському, Генічеському, Каланчацькому районах. Вдалось призупинити цей процес протягом 1994–1996 років у Новотроїцькому районі.

Мережа дошкільних закладів зазнала руйнівних змін: 1995 р. – 670 дошкільних закладів, 2000 р. – 561, 2005 р. – 487, 2010 р. – 493. Причинами таких змін є закриття та реорганізація відомчих дошкільних закладів, занепад сільського дошкільного виховання. Нижче подано кількісні зміни у мережі дошкільних закладів Херсонщини за період 1966–2010 рр.

Із-за втрати в 90-х роках приблизно половини міських і майже всіх сільських колгоспних ДНЗ, сьогодні відчувається гостра нестача місць у дитячих садках, а в тих, що продовжують функціонувати, групи переповнені (нерідко в 1,5–2 рази), що позначається на якості роботи з дітьми. Планувальна структура існуючих ДНЗ не передбачає можливостей збільшення їх місткості, а спорудження нових у структурі сформованих житлових мікрорайонів проблематично із-за відсутності значних територіальних резервів і обмежень щодо дотримання нормативних розривів між територією ДНЗ та вікнами житлових будинків.

Графік кількісної зміни у мережі дошкільних закладів Херсонщини за період 1966–2010 рр.

Вдавалося відкривати і раніше закриті установи. Так, у 1995 р. знову розпочали функціонувати 10 ясел-садків. Серед них: чотири у Херсоні, два у Горностаївському, по одному у Голопристанському, Іванівському, Каховському, Новотроїцькому районах. У 1995 році було відкрито ще п'ять у Бериславському, Генічеському, Каховському, Новотроїцькому, Чаплинському районах. У 1996 році їх кількість становить 38 одиниць.

Також не були поза увагою управління освіти питання збереження, удосконалення і розширення мережі спеціалізованих дошкільних закладів для дітей з вадами у фізичному і психічному розвитку. У 1996 році в області у 47 дошкільних закладах функціонували групи для дітей з вадами слуху, зору, мови, опорно-рухового апарату, інтелекту, затримкою психічного розвитку. У Каховці, Бериславському районі і обласному центрі з метою оздоровлення дітей діяли санаторні дитсадки для часто хворюючих, тубінфікованих дітей та з шлунково-кишковими захворюваннями. У 1993 році створена обласна психолого-медико-педагогічна консультація, для обстеження дітей.

Розпорядження Президента України від 29 грудня 1994 року №202/94 рп «Про заходи щодо запобігання перепрофілюванню дошкільних і середніх загальноосвітніх навчально-виховних закладів»,

вимагало збереження існуючої мережі закладів та припинення невиправданого їх перепрофілювання чи використання не за призначенням. Головною метою розпорядження було «збереження достатньої для задоволення потреб населення мережі закладів незалежно від форм власності та поліпшення їх фінансового і матеріально-технічного забезпечення». Та всупереч цьому за словами інспектора методиста обласного управління освіти Є.П.Кулькіної: «не вдалось призупинити процес закриття, передачі та перепрофілювання дошкільних установ».

За період з 1992 року було закрито 111 дитсадків. Найбільше в обласному центрі – 36, Цюрупинському районі – 9, Іванівському, Новотроїцькому, Скадовському – по 7, Бериславському – 6, Голопристанському, Каховському – по 5, Нижньосірогозькому, Чаплинському, м.Каховці – по 4. За 1995 р. було закрито 27 установ, внаслідок чого відбулося значне скорочення мережі ясел-садків. З 1992р. вона скоротилась на 99 одиниць. Відповідно скоротився і контингент дітей майже на 30 тисяч. Тому першочерговим завданням відділів освіти, виконавчих органів влади є призупинення цієї негативної тенденції.

Як засвідчує інспектор методист обласного управління освіти Є.Кулькіна: «Усі дошкільні заклади забезпечені педкадрами з відповідною освітою. З них 24,3% – з вищою педагогічною, 74,6 – з середньою педагогічною та спеціальною освітою. Вводяться посади психологів (40 чол.), фізкерівників (67 чол.), вчителів іноземної мови (14 чол.), вихователів образотворчого мистецтва (14 чол.), зокрема в обласному центрі, Каховці, Н.Каховці, Білозерському, Бериславському, Новотроїцькому, Скадовському, Цюрупинському районах».

На базі обласних інститутів – післядипломної освіти та педагогічного ім.Н.К.Крупської – здійснювалась перепідготовка практичних психологів. На жаль, більшість випускників цієї спеціальності не мали змоги влаштуватись за фахом через відсутність посади психолога у дошкільних закладах.

Серед кращих дошкільних закладів 90-х років ХХ століття виділяла такі як: дошкільні установи №№3,4,5, машзаводу, радгоспу «Кам'янський», Новорайський та Червономаяцький – Бериславського, Батумський, радгоспу «12 років Жовтня», Дар'івський, Дніпровський – Білозерського, №№1,2 управління освіти, КСП «Червоний Жовтень», Рубанівський №4 – Великолепетиського, №№2,3,4, Борозенський – Великоолександрівського, №№3,13,14,17, Партизанський №7, Новоолексіївський №4 – Генічеського, №№2,4, Сиваський №2, Чкаловський №1 – Новотроїцького, №6, Брилівський №3,5,12 целюлозно-паперового заводу – Цюрупинського, №6 морпорту, радгоспів «Заповіт Ілліча», «Україна», №3 – Скадовського, Новоасканійський, №№ 1,3 – Чаплин-

ського районів та більшість дитсадків обласного центру, міст Каховки і Н.Каховки.

Колективи дошкільних закладів налагоджували тісні зв'язки з колективом базових шкіл. Спільно складалися плани наступності в роботі дошкільних установ та шкіл, здійснювалося взаємовідвідування уроків та занять, працівниками дошкільних закладів вивчено програми початкових класів загальноосвітніх шкіл, зроблено їх аналіз, проводилися спільні педради за участю директорів, учителів.

Управління освіти і науки Херсонської облдержадміністрації всіляко підтримувало творчі пошуки педагогічних колективів щодо впровадження новітніх інформаційних та педагогічних технологій, створення нетрадиційних закладів, які б задовольняли освітні потреби здібних та обдарованих дітей.

В області було організовано дошкільні заклади художньо-естетичного, образотворчого, гуманітарного виховання з вивченням іноземної мови, фізкультурно-оздоровчого напрямку у Білозерському, Бериславському, Високопільському, Цюрупинському Дніпровському та Комсомольському районах, містах Каховці та Новій Каховці. Значно розширилась мережа гуртків, студій факультативів, спрямованих на розвиток творчих здібностей дітей. Ними охоплено майже 100 відсотків дошкільнят старшого віку. З 1993 року працюють у обласному центрі за узгодженими програмами художньо-естетичного та гуманітарного напрямку дошкільні заклади з профільними групами № № 26, 35, 32, 41. Діє комплекс поглибленого інтелектуального розвитку дітей «дитячий-садок-школа-господарство» у селі Чорнобаївці Білозерського району. У двох приватних школах обласного центру функціонували дошкільні групи. У них діти не лише засвоювали державну програму, а й вивчали іноземну мову, одержували знання з музики, хореографії, образотворчого мистецтва. У школі гуманітарної праці практикувалося розвивальне навчання з використанням комп'ютерів.

Мережа дошкільних закладів нового типу та профільних груп удосконалювалась. У яслах-садку №5 Дніпровського району розпочалась робота з упровадження концепції національного виховання за методикою Софії Русової. Дошкільний заклад №45 Суворовського району став експериментальним майданчиком «Школа розвитку». У 12 установах цього ж району виховний процес здійснюється за допомогою комп'ютерних іграшок.

Більшість педагогічних колективів дитячих садків використовує вітчизняні та зарубіжні системи і технології виховання з орієнтацією на максимально раннє виявлення і розвиток здібностей дітей. Так, у дошкільних закладах обласного центру, Бериславського, Білозерського, Скадовського, Генічеського, Новотроїцького, Цюрупинського, Чаплин-

ського районів, міст Каховки, Нової Каховки вивчаються і впроваджуються в практику авторські програми Л.Блудової та «Театр фізичного виховання» М.Єфіменка, методика навчання лічби та читання з двох років М.О.Зайцева, теорія розв'язання винахідницьких завдань (ТРВЗ) та ін.

Ясла-садки №8 Дніпровського, Антонівський – Скадовського, Херсонський колегіум практикували елементи методики Марії Монтессорі. Дитсадки міста Каховки використовували методику професора Інституту проблем Півночі В.Базарного, що дає змогу забезпечити високу пізнавальну активність малят.

Відповідна увага приділяється спілкуванню з сім'єю. Запроваджуються різноманітні активні форми роботи з батьками, такі, як «дні відкритих дверей», тижні сім'ї, ярмарки, спортивні свята за участю батьків, постійно діючі виставки тощо.

Інспектор-методист обласного управління освіти Є.Кулькіна наголошувала на тому, що у першій половині 90-х років в організації дошкільної освіти існували проблеми як педагогічного так і господарського характеру: «У кризовому стані опинилися дитячі заклади сільської місцевості. Зменшення кількості дітей у них (укомплектовані лише на 30–50 відсотків) спричинене зростанням батьківської плати і низьким прожитковим рівнем сім'ї», через що діти часто залишалися вдома без нагляду, а отже, зростала небезпека травматизму; їх не готували належним чином до школи.

Залишалася гострою проблема капітальних ремонтів дитячих садків, придбання меблів, іграшок, канцелярських виробів для дітей, організація харчування тощо. Вирішення проблем багато в чому залежало від місцевих органів влади та відділів освіти. Але ряд керівників районів для вирішення фінансових проблем пропонували перевести роботу постійних установ на сезонний режим, що гальмує розвиток суспільного дошкільного виховання і не є принциповим вирішенням проблем. Недопрацьовували Цюрупинський, Новотроїцький, Скадовський, Іванівський, Бериславський, Голопристанський, Каховський, Нижньосірогозький, Чаплинський райони. Херсонський міськвиконком, які допускали скорочення мережі дошкільних установ.

На момент 1996 року не могли визначитись у підпорядкуванні дошкільних закладів Новотроїцький, Верхньорогачицький, Великоолександрівський, Високопільський райони. Знову повернулись у відомство сільського господарства відповідно 15,7,5,4 ясел-садків.

У більшості дитсадків області порушувався тепловий режим через відсутність палива, у результаті майже половина їх не функціонувала в зимовий період, що в свою чергу впливало на виховання дошкільників негативно.

З витягу до «Програми економічних реформ на 2010–2014 роки» у розділі «Реформа освіти» охарактеризовано проблемні ситуації у сфері освіти, а саме недостатня доступність освіти. У 2009 р. лише 57 % дітей відвідували дошкільні заклади. Майже в половині дитячих садків чисельність дітей перевищує кількість місць. Причинами вказаної проблеми є неефективність норм бюджетного фінансування дошкільних закладів. Удосконалення управління освітою передбачає посилення державної підтримки розвитку мережі дошкільних закладів, розширення можливостей навчальних закладів залучати додаткові кошти за рахунок легалізації інституту «ендаументу» – благодійних цільових некомерційних фондів; використання грантової підтримки дослідних проєктів та освітніх інновацій; розширення списку платних послуг, що надаються навчальними закладами. На II етапі реформи (до кінця 2012 р.) заплановано удосконалення нормативного забезпечення освіти, зокрема дошкільної: «Програма розвитку дошкільної освіти на 2011 – 2017 роки».

У 2011 році відновили свою діяльність 8 дошкільних навчальних заклади області (Білозерський – 1, Генічеський – 1, Голопристанський – 3, Іванівський – 1, Нижньосірогозький – 1, Скадовський – 1). Відкрито 4 додаткові групи в м. Херсоні (ДНЗ № 5, № 64, № 75, НВК № 86), 4 додаткові групи в Цюрупинському районі (смт. Маячка – 2, с. Костогризиво – 1, с. Піщанівка – 1), відкрито Цюрупинську районну організацію «Я. Родина. Україна.». Відсоток охоплення дітей п'ятирічного віку дошкільною освітою склав 98,7% (загальний середній показник по Україні – 98%), відсоток охоплення дітей дошкільними навчальними закладами склав 61% (загальний середній показник по Україні – 56%), соціально-педагогічним патронатом охоплено 2554 вихованця.

Освітня мережа Херсонської області включає у себе 496 дошкільних закладів, у яких виховується – 37 26950 дітей (2012).

Існуюча мережа дошкільних навчальних закладів в області не повною мірою забезпечує освітні потреби населення. Через невідповідність кількості місць у дошкільних навчальних закладах, розташованих у міській місцевості, наявному дитячому контингенту лише 69,2 відсотка дітей від загальної кількості відповідного віку відвідують дошкільні навчальні заклади. Крім того, в області 346 сіл не мають дошкільних навчальних закладів взагалі.

До 2014 року планується відновлення діяльності 6 дошкільних навчальних закладів; відкриття 58 додаткових груп; утворення 8 центрів розвитку дитини; проведення ремонтних робіт у 206 приміщеннях дошкільних навчальних закладів; забезпечення 23 дошкільних навчальних закладів навчально-комп'ютерними комплексами.

Перспективи діяльності дошкільних навчальних закладів області визначені Державною цільовою програмою розвитку дошкільної освіти на 2011–2017 роки та Обласною цільовою соціальною програмою розвитку дошкільної освіти на період до 2017 року, основне завдання яких – забезпечення захисту конституційних прав дітей дошкільного віку і державних гарантій щодо доступності та безоплатності здобуття такої освіти у дошкільних навчальних закладах, зокрема дітьми п'ятирічного віку. Виконання програми дасть змогу створити мережу дошкільної освіти, розширити мережу дошкільних навчальних закладів різних типів і форм власності, збільшити кількість дітей, що здобули дошкільну освіту, задовольнити їх освітньо-культурні потреби.

Мережа дошкільних навчальних закладів Херсонської області, на момент затвердження Обласної цільової соціальної програми розвитку дошкільної освіти на період до 2017 року (30.11.2011), становить 493 одиниці, із них 45 закладів не працюють. Тільки в 2010 році призупинено діяльність 6 дошкільних навчальних закладів, тоді як кількість дітей, які знаходяться в черзі, становить 4168 осіб.

З урахуванням запитів батьків щодо отримання їх дітьми якісної освіти визначено потребу в створенні ще 30 освітянських об'єктів, з них шляхом відновлення діяльності – 8, придбання пристосованих приміщень – 1, використання приміщень загальноосвітніх навчальних закладів для розміщення дошкільних груп – 4, створення центрів розвитку дитини – 17. Удосконалення мережі дошкільних навчальних закладів дозволить збільшити показник охоплення дошкільною освітою до 85 відсотків дітей проти 69,2 відсотка, що склався на даний час.

Отже, творча та самовіддана праця вихователів на кожному етапі розвитку дошкільного виховання Херсонщини була спрямована на те, щоб кожний дошкільний заклад працював ще краще, був на високому рівні вимог того часу – це головний внесок дошкільних працівників у справу подальшого процвітання суспільства, гідний внесок у розвиток дошкільної педагогічної освіти.

Завдання для самоконтролю:

1. *Обґрунтуйте причини поділу періоду розвитку дошкільного виховання у другій половині ХХ століття на етапи.*

2. *Зробіть висновок, які дошкільні заклади були організовані у другій половині ХХ століття на Херсонщині.*

3. *Прослідкуйте, як стрімко розширювалась мережа дошкільних закладів на Херсонщині у другій половині ХХ століття.*

4. *Зазначте, що сприяло вдосконаленню навчально-виховної роботи дошкільних закладів Херсонщини.*

5. *Перерахуйте типи дошкільних закладів, що були організовані у другій половині ХХ століття.*

ТЕМА 4.

СПЕЦИФІКА ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ У ПЕДАГОГІЧНІЙ ПРАКТИЦІ ВИХОВАТЕЛІВ ХЕРСОНЩИНИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ

Основні поняття: організація виховного процесу, педагогічний досвід, вихователів Херсонщини, трудове виховання, оздоровлення, етноприналежна специфіка виховання.

Нині, коли зміни в державі торкаються всіх сторін життя суспільства, особливо важливо усвідомити передовий педагогічний досвід вихователів, методистів, працівників дошкільної освіти. Вивчаючи їхні досягнення, можна оцінити вагомий внесок педагогів попередників у розвиток роботи дошкільних закладів Херсонщини з метою впровадження їх у сучасний навчально-виховний процес.

Завданням вітчизняних дошкільних закладів було те, щоб з раннього віку виховання дитини було систематичним, сприяло всебічному її розвитку й формуванню тих якостей і здібностей, які необхідні будуть їй для оволодіння знаннями, для правильної свідомої поведінки. Тому, саме на спеціалістів дошкільного виховання були покладені певні обов'язки – формування особистості дитини-дошкільника, що означало розкрити перед дітьми навколишній світ, його красу і зміст, виховати вміння поводитись відповідно соціальних норм: дружно жити і гратися, виконувати правила встановленого порядку; розвивати в дітей почуття і якості, які будуть необхідні їм при спілкуванні між собою і з дорослими. І насамперед – довір'я й поваги до батьків, вихователя та інших людей, визнання їхнього авторитету, слухняність, ввічливість, правдивість, доброзичливість, готовність трудитись та інші якості, без яких неможливе засвоєння і усвідомлення дітьми моральних норм.

Як свідчать результати дослідження, суспільні дошкільні заклади в Україні на початку ХХ ст. були різноманітних типів, зокрема вони носили сезонний характер. У зв'язку з цим педагоги досліджуваного періоду вивчали та узагальнювали зарубіжний досвід з метою впровадження найкращих його зразків у практику вітчизняних дошкільних закладів. Такі дослідження відображалися на сторінках періодичних видань, що давало змогу знайомитися з ними широкому колу педагогічної громадськості, а також людям, що робили добровільні пожертви на справу виховання дітей – така тенденція широко популяризувалася за кордоном і підтримувалася на теренах України.

Вивчення досвіду педагогів-практиків розкривають перед сучасним вихователем картину становлення та розвитку дошкільної

педагогічної думки, майстерності, вміння пристосовуватися до змін у суспільстві та культурному житті країни.

Освітньо-виховна робота у дитячих дошкільних закладах усіх типів проводилася відповідно до єдиної стандартизованої програми, що передбачало відсутність будь-яких розбіжностей у реалізації на практиці її вимог. Однак неналежне фінансування, недостатня оснащеність дошкільних закладів наочною та методичною літературою спонукала вихователів до пошуків нових ідей щодо організації навально-виховного процесу. У своїй пошуковій роботі вихователі-практики спиралися на особливості Херсонського регіону, що вплинули на специфіку діяльності ДНЗ, а саме:

- економічний розвиток регіону. Завдяки стрімкому промисловому та сільськогосподарському розвитку Херсонської області, що вплинуло на трудову зайнятість населення, стало причиною виникнення таких типів дошкільних закладів, як відомчий та сезонний, що мали свої специфічні особливості у виховній роботі;

- географічне розташування регіону, а саме поблизу Чорного та Азовського морів, що дає переваги у використанні природних ресурсів під час оздоровлення дітей дошкільного віку;

- поліетнічність регіону, що полягає у етноприналежній специфіці виховання. А це в свою чергу впливало на особливості виховання дітей у дошкільних закладах.

Розглянемо педагогічний досвід вихователів Херсонщини щодо організації виховної роботи у дошкільному закладі, який дав поштовх до становлення суспільного дошкільного виховання регіону, був поширений за його межами та став прикладом зразкової і новаторської роботи педагогічних колективів.

Головним чинником у розвитку суспільства є цінність праці як засобу існування людини в світі та засобу виховання підростаючих поколінь. Перші заповіді та настанови дітям стосувалися саме підготовки до майбутньої трудової діяльності. Трудове виховання притаманне всім історичним формаціям, воно є найдавнішою формою виховання. Вже античні мислителі наголошували на необхідності виховання людини самостійної, здатної до життєвого самовизначення.

Вивчаючи передовий педагогічний досвід педагогів Херсонщини, було виявлено, що вони неодноразово зверталися до ідеї трудового виховання дітей дошкільного віку. Основним науковим джерелом, на яке вони спиралися, був досвід роботи В.Сухомлинського. Виділивши головні міркування педагога щодо виховання дошкільників, вихователі обговорювали можливості втілення його ідей у навчально-педагогічний процес дошкільних закладів.

Ознайомлення з працею дорослих і виховання поваги до неї –

один із способів формування в дітей працьовитості, позитивного ставлення до праці і до трудівників. Вихователі виділяли такі завдання формування дитячої особистості: 1) гуманність, людяність, добре слово, краса і праця, віра в можливість дитини й повага до неї – основа, на якій формуються взаємини вихователів та вихованців; 2) через працю, оживлену ідеєю творення краси для людей, виховувати колектив і особу в колективі; 3) ідейно загартовувати дітей, зміцнювати їх розумові здібності, створювати ситуації для виявлення та розвитку здібностей кожного; 4) для здійснення всебічного гармонійного розвитку вихованців підвищити якість навчально-виховної роботи; 5) забезпечувати наступність у навчанні та вихованні дітей; 6) створити умови для зміцнення здоров'я дітей та їхнього фізичного розвитку, використовуючи поради В.Сухомлинського, щодо організації «Школи радості».

Для вдосконалення трудового виховання педагоги використовували різноманітні форми і методи роботи: екскурсії, зустрічі з представниками різних професій, спостереження за працею дорослих, бесіди, читання. Ефективним став метод залучення дітей до участі в суспільно корисній праці – посильний, педагогічно доцільний, цікавий для дошкільнят.

Праця дитини починається з самообслуговування: одягатися, роздягатися, прибирати за собою іграшки, для маленьких дошкільників – це дуже важко. Кожне досягнення дитини у самообслуговуванні є для неї радісним моментом і як казав В. Сухомлинський: «Радість праці – могутня виховна сила. В роки дитинства кожна дитина повинна глибоко пережити це благородне почуття... Радість праці – це краса буття; пізнав цю красу, дитина переживає почуття власної гідності, гордість від розуміння того, що труднощі подолані».

Педагогічні колективи планували послідовну роботу з трудового виховання. Починаючи з нескладних доручень, чергування та самообслуговування, дошкільнята привчаються й заохочуються до праці. З метою виховання у дошкільників працьовитості їх ознайомлювали з працею дорослих, пояснюючи значення праці в житті людини, навчаючи цінити й поважати її результати. Це допомагає виховувати у них бажання працювати, відчувати задоволення з того, що вони роблять для своїх товаришів, дорослих.

В.Сухомлинський наводив багато прикладів умілого виховання поваги до скромних трудівників (комбайнер, металург, машиніст, робітник тощо), у своїй «Школі радості» він проводив так звані «Наші подорожі в світ праці», під час яких знайомив дітей з професіями.

Вихователі Херсонщини ознайомлювали вихованців з суспільним виробництвом, із поняттям «робітник». На заняття у дитячий садок запрошували заслужених ветеранів праці й молодих робітників різних

підприємств міста, села. Вони розповідали про свою діяльність, показували зразки своїх виробів, дарували фотографії, альбоми, колекції. Через те що діти не мали чіткого уявлення про роботу батьків, їм організовували «подорожі у світ праці». Відвідуючи головні підприємства рідного міста, діти збагачували свої знання про роботу на бавовняному комбінаті, склозаводі, кондитерській і взуттєвій фабриці, суднобудівельному заводі та ін. Для сільських дітей, які не мали чіткого уявлення про працю колгоспників, про її значення, проводились екскурсії на різні об'єкти колгоспного виробництва, ознайомлення дітей з працею дорослих у полі, саду, на тваринницьких фермах і будівництві. Такі екскурсії сприяли загальному розвитку дітей, збагачували їхні уявлення про навколишній світ, життя і працю дорослих, знайомили з різними галузями виробництва. Дошкільнята пізнавали світ не лише розумом, але й серцем, їх вражала краса людини-трудівника, викликаючи повагу до неї.

Набуті знання і враження відтворювали у самостійній художній діяльності дошкільників. Їхні малюнки, аплікації, ліплення, вироби з природного матеріалу відображали сформовані уявлення про професії. Важливим чинником, який свідчить про засвоєння знань, є гра, а саме – рольова гра, тобто відображення побаченого у рухах, діях, мовленні.

Окрім екскурсій, спостережень, бесід дітям, за порадами В.Сухомлинського, необхідно читати художні твори, формувати усвідомлення того, що все, чим ми користуємося у повсякденному житті, створене людською працею, всі працюють і праця кожного важлива і необхідна, тому треба з повагою ставитися до людей, до результатів їхньої праці. Гру слід використовувати для уточнення і закріплення їхніх знань про професії.

Важливо у ранньому віці прищепити дитині повагу до праці дорослих, виховати людину працелюбну, скромну, яка б намагалася приносити своєю працею користь людям, працювати на благо суспільства. Прогалина в трудовому вихованні дитини несприятливо впливає на формування моральних, вольових якостей, ставлення до навчання, інтерес до знань, а правильна його організація є надійною основою для гармонійного розвитку особистості.

Виховати у дошкільників повагу до праці дорослих можна за умови єдності вимог сім'ї і дитячого садка. Роботу з трудового виховання дітей бажано проводити за активної участі батьків. Батькам необхідно роз'яснювати, як важливо виховувати у дітей працьовитість, ознайомлювати з проведеною роботою з трудового виховання. Успішне вирішення завдань виховання може бути лише в тісному співробітництві дитячого садка і сім'ї.

Педагоги Херсонщини мали багате підґрунтя для ознайомлення дошкільників з працею дорослих: велика кількість і різноманітність підприємств, виробництв мали в своєму арсеналі незліченний перелік професій, ознайомлюючи дітей з якими, вихователі закладали основи до майбутнього вибору професії. В.Сухомлинський писав: «Праця стає великим вихователем, коли вона входить в духовне життя наших вихованців, дає радість дружби і товариськості, розвиває допитливість і цікавість, породжує хвилюючу радість подолання труднощів, відкриває все нову і нову красу в навколишньому світі, пробуджує почуття – творця матеріальних благ, без яких неможливе життя людини».

Ідеї трудового виховання були закладені в зміст роботи відомчих дитячих садків, заснованих при підприємствах, організаціях і колгоспах. Підпорядковані певному відомству вони професійно орієнтували підростаюче покоління, готували зміну. Відомства надавали садкам можливість відвідувати свої підприємства, організації і колгоспи, запрошувати працівників на заняття, брати участь у святах, що полегшувало роботу вихователям в процесі ознайомлення дітей з професією батьків. Такі дошкільні заклади отримували від своїх відомств альбоми з добром картин трудового процесу на підприємстві, іграшки відповідної тематики тощо. Залучали дошкільників з вихователями до організації та участі у святкуваннях, присвячених підприємству, організації, колгоспу.

Ідеї В.Сухомлинського щодо трудового виховання дошкільників, знайшли своє відображення у змісті навчально-виховної роботи відомчих дитячих садків, що передбачали профорієнтацію дітей робітників відомств. Виховному процесу дошкільних закладів Херсонщини сприяла значна кількість і різноманітність виробничих підприємств, що давали змогу на реальному прикладі ознайомлювати дошкільників з працею дорослих.

Уявлення про працю в дитини зароджувалися вже тоді, коли вона чула, як батьки, повернувшись з роботи, обговорювали справи виробництва. Вона раділа не зовсім зрозумілим їй трудовим успіхам, пишалася батьком і матір'ю, членами їх бригади. Часто діти, ще нічого не знаючи про досягнення науки і техніки, про справи батьків, вважали себе учасниками великих подій. Вони будували з кубиків «будинки» і розміщували в них «робітників», споруджували «потяги» і їздили до інших міст. Нехай це була тільки гра, але вона спрямовувала увагу, думки й волю дитини, була стабільним фундаментом для виховання поваги і цікавості до праці.

Різноманітність професій, зосереджених у Херсонській області, позитивно сприяла вихованню поваги й ознайомленню дітей з професією дорослих. Ознайомлення з професіями, що характерні для харчової промисловості, сільськогосподарського машинобудування,

суднобудування і сільського господарства мало більш широкий спектр взаємодії дитини з різними видами виробництва.

Улітку вихователі міських дитячих садків мали більше змоги ознайомити старших дошкільників з працею колгоспників, з роботою людей у полі, на городі, в саду, на тваринницькій фермі, показати їм, як машини полегшують працю людей. Велике задоволення відчували діти від участі у праці дорослих, від спілкування з трудівниками.

В.Перхняк, завідувача дитячим садком колгоспу «Червоний Жовтень» Великопетиського району Херсонської області, наголошувала на необхідності підвищувати рівень навчально-виховної роботи в дошкільних закладах. Дошкільні працівники покликані разом із сім'єю забезпечувати всебічний фізичний і духовний розвиток дитини.

Вихованці дитячого садка колгоспу «Червоний Жовтень», знаходилися у сприятливих умовах для фізичного розвитку і зміцнення свого здоров'я, набуття певних знань про навколишній світ, необхідних для закладання основ матеріалістичного світогляду, для формування колективістських навичок, практичних умінь. Вихователі дитячого садка приділяли багато уваги трудовому вихованню, завданням якого є ознайомлення дітей з працею дорослих, прищеплення поваги і формування психологічної готовності до неї, усвідомлення необхідності праці в умовах життя, а також вироблення трудових навичок і вмінь.

Ознайомлюючись з працею дорослих і виконуючи посильні трудові обов'язки, діти відчували задоволення від зробленого власними руками, усвідомлювали мету праці, вчилися бережно ставитися до витворів людських рук, шанувати людину-трудівника.

З розповіді В.Перхняк: «Діти середнього та старшого дошкільного віку відвідують з вихователями різні об'єкти нашого колективного господарства: тваринницьку ферму, птахо- та свиноферму, бувають у полі, в саду. Такі екскурсії проводяться в різні пори року. Під час екскурсій і беручи посильну участь у праці дорослих, вони ознайомлюються зі знаряддями праці, їх застосуванням».

Вихователька дитячого садка колгоспу ім. Леніна Нововоронцовського району Херсонської області Н.Криворученко (1972 р.) з метою виховання у дошкільнят працьовитості широко використовувала ознайомлення їх з працею дорослих, пояснення значення праці в житті людини, що сприяло навчанню цінити й поважати її результати. Педагог впевнена, що у праці формується особистість дитини, виховується почуття колективізму.

Н.Криворученко зазначає, що не всі діти мали чітке уявлення про працю колгоспників, про її значення. Тому вона систематично проводила екскурсії на різні об'єкти колгоспного виробництва, ознайомлюючи дошкільнят з працею дорослих у полі, саду, на тваринницьких

фермах і будівництві. У результаті поглибилися знання дітей про професію і працю хлібороба, механізатора, тваринників, вони на власні очі побачили, як багато у колгоспі різних машин і механізмів, що полегшують вирощування і збирання врожаю, догляд за тваринами тощо. Жваві враження дітей від побаченого відображалися у розповідях, які вихователь намагалася спрямувати так, щоб найповніше розкрилося перед дітьми суспільне значення праці їхніх батьків.

Прикладом колективної праці була робота теслярів з колгоспної бригади будівельників, які приходили ремонтувати обладнання. Діти спостерігали, допомагали: підносили дощечки, прибирали тріски.

Через малу відстань колгоспу до районного центру вихователь мала змогу ознайомити дітей з роботою деяких установ. Під час екскурсії на пошту дітям розповіли про працю листоноші, показали як відправляють листи, телеграми, посилки, підкреслюючи значення праці зв'язківців для всіх людей. На екскурсії до бібліотеки дошкільнята розглядали полиці з книжками, познайомилися з бібліотекарем і дізналися, як слід поводитися з книжкою, відвідали читальний зал, де дорослі та старші діти мають змогу ознайомитися з художньою та періодичною літературою.

Екскурсія на пошту, до бібліотеки збагатили знання дітей, повніше розкрили роль цих закладів у житті трудівників колгоспного села. Здобуті знання закріплювались у бесідах, розширювались уявлення про працю дорослих на заняттях з малювання, ліплення, рідної мови. Після екскурсії на будівництво діти почали гратися в будівельників, цю гру використовували для уточнення і закріплення їхніх знань про професію будівельника, про працю муляра, штукатура, кранівника та ін.

Окрім екскурсій, спостережень, бесід, проводилося читання художніх творів, через які поступово вихователь підводила дітей до висновку, що все, чим ми користуємося в житті, створене людською працею, і тому треба з повагою ставитися до людей, до результатів їхньої праці.

Директор Херсонського дошкільного дитячого будинку Т.Чекаліна (1974 р.) зазначає: «Щоб утвердити у свідомості дитини народні погляди на працю, ми змалку виховуємо у них звичку працювати». Перед вихователями стоїть важливе завдання – вміло ознайомити з навколишнім життям, якомога наблизити умови дитячого будинку до домашніх умов, прищеплювати вихованцям трудові навички, розвивати ініціативу, творчість, самостійність у виконанні трудових доручень.

Склалась традиція з ознайомлення вихованців з виробництвом. У гості до дітей часто приходили заслужені ветерани праці й молоді робітники різних підприємств міста. Вони розповідали про свою

професію, показували зразки своїх виробів, дарували фотографії, альбоми, колекції.

Вихованці дитячого будинку здійснювали «подорожі у світ праці», відвідуючи головні підприємства рідного міста. Незабутнє враження залишилося після екскурсії дітей підготовчої групи на Херсонський ордена Леніна бавовняний комбінат, проведеної вихователькою Н.Єфімовою. На площі перед комбінатом усі розглянули велику Дошку пошани з портретами передових робітників. У просторах і світлих цехах широкі білі стрічки на дитячих очах перетворювалися у різнобарвні яскраві тканини для суконь, сорочок, сарафанів. Екскурсія збагатила знання дошкільнят, вони жваво розповідали про працю ткаць. Через декілька днів вихователька повела їх до магазину «Берізка», де продаються тканини, вироблені на Херсонському комбінаті, діти побачили, як винагороджується праця ткаць задоволеними усмішками людей, що придбали собі гарну тканину.

За час перебування у дошкільному дитячому будинку вихованці ознайолювалися з багатьма трудовими процесами. Вони спостерігали, як виготовляються скляні вироби на склозаводі, цукерки на кондитерській фабриці (задоволено знімають першу пробу цієї смачної продукції), як шиться різноманітне взуття на взуттєвій фабриці, відвідують пекарню, молокозавод тощо. Значення таких екскурсій важко переоцінити. Вони сприяли загальному розвитку дітей, збагачували їхні уявлення про навколишній світ, життя і працю людей, знайомили з різними галузями виробництва.

Т.Чекаліна наголошує про важливість ознайомлення з різноманітними професіями: «Коли діти стануть дорослими, вони підуть працювати на заводи і фабрики, на ферми і в бригади, будуть токарями й орачами, доярками і швеями, агрономами і садоводами. Необхідно, щоб уже в ранньому віці малята відчували красу простої праці. А цього не можна досягти без гри, без виховання романтичного ставлення до праці, без колективної проїнятості трудовою діяльністю, красою взаємин у колективі – дружбою, товариською взаємодопомогою». Зважаючи на те, що у сучасному економічно і технічно розвиненому суспільстві різноманітність «простої праці» збільшилась, ці слова залишаються актуальними й сьогодні.

Педагоги ясла-садка №1 «Орлятко» (1978) Новокаховського електромашинного заводу співпрацювали з робітниками заводу, завідуючим заводською оранжереею Д.Ткаченко, а саме – спільно обговорювали і планували колективні перегляди та екскурсії, цільові прогулянки (ГЕС, плавні, до парку, до лісу). Вихователів запрошували виступати нва заводському радіо, у цехах. Звичним було проведення щорічних батьківських конференцій, що проходили на заводі, одна з

яких була присвячена темі: «Природа і діти». Ливарник А.Жученко так прокоментував важливість теми конференції: «Ми повинні навчити дітей бачити і розуміти все прекрасне, що оточує їх. Лише тоді вони вмітимуть посправжньому любити і цінувати Батьківщину».

У дитячому садку «Золотий ключик» колгоспу ім. Кірова Скадовського району (1982 р.) із явищами суспільного життя дошкільнят починали знайомити на фактах із власної історії: «були колись непомітні села Раденськ, Новомиколаївка, Іскра, Максимівна, Мудрокостогризове, жили кожне саме по собі. А об'єднала їх Радянське владя в один колгосп – і вдесятеро стали сильніші, заможніші!»

Про виховну роботу дитячого садка розповідає голова колгоспу Л.Давиденко: «Дітей привчають трудитися змалку – доглядають свої діляночки, сад, навіть у сівозмінах розбираються. Полюбляють вони трудові десанти, – це коли вивозимо старшеньких на сад-город Катлахай, ото вже роздолля! І урок природознавства, і урок праці: салат, перець, баклажани, петрушка, томати, черешня, вишні, яблука, груші... На цілий рік вистачає спогадів і розмов. І, звичайно ж, цілорічно до столу дошкільнят – компоти, соки, сухофрукти із свого власного консервного заводу».

Свідоме ставлення до праці, організованість, повага до працівників – це також закладається змалку і вдома закріплюється. У дитсадку працює батьківська школа; причому, справа це не лише вихователів дитсадка і педагогів школи, це частина виховної роботи, яку ведуть громадські організації.

Для розширення кругозору та ознайомлення дітей з працею батьків керівництво дитячого садка та колгоспу організували екскурсії. Ось як про це згадував голова колгоспу Л.Давиденко: «Наші малята скрізь побували, де їх мами й тата працюють: і в полі, де хліб росте, і на фермі молочка покуштували. Як їдуть машиною, здалеку чути. І знаю: теплішає у всіх на душі... Кожний із них стане ким схоче, але більшість – хліборобами, тваринниками, механізаторами. Ходитимуть тротуарами рідного села, чепурними й затишними вулицями серед зелені і квітів. Житимуть у нових будинках з усіма вигодами, трудитимуться на землі, яка вимагатиме їхніх рук. Ми всі трудівники колгоспу ім. Кірова, робимо все для досягнення найвищого і найважливішого кінцевого результату – щоб діти наші росли надійними людьми, вірними Батьківщині. Щоб шанували працю і почувалися господарями на своїй землі».

Про спільну роботу дошкільний заклад – сім'я – громадськість розповідає завідувача дитячим садком «Буратіно» заводу ім.Петровського м.Херсона О.Малозінова: «Малюки з «Буратіно», як і всі інші діти, охоче грають у космонавтів та лікарів. Утім, вони добре обізнані і з

суто робітничими професіями. Про це свідчать дитячі малюнки із стенда «Ми любимо наш завод». Звичайно, відомий робітник О.Стрій, нагороджений орденом Леніна, навряд чи пізнає себе в казковому велетні, а комбайн, що виготовляє завод, схожий у дитячому виконанні на космічний корабель. Та справа не в тім, головне, що професії слюсаря, складальника, лекальника для малечі шановні і знайомі. Воно й зрозуміло, діти постійно бувають на заводських святах, вітають власними, хоч і недосконалими, але щирими віршами передовиків, добре знають своїх шефів – робітників ремонтно-механічного та складального цехів. Казкова і надивовижу добра сова, що притулилась серед горщиків з квітами, – подарунок шефів. Вони ж впорядкували спортивні майданчики, потурбувалися про зручні легкі меблі. А щорічний переїзд у село Красне, до моря, хіба подужаєш його без шефів? Ми – бажані гості на всіх заводських урочистостях, завжди готуємо для них святкову веселу програму, а пісня наших малюків «Ми завзяті комбайнери» незмінно викликає оплески».

Завідувача дошкільним закладом «Сонечко» колгоспу ім.Кірова Білозерського району Херсонської області Н.Курдибайло розповідає про те, що діти у садку знають про економічний стан колгоспу, про високі виробничі показники, результати умілого господарювання, економного використання кожної копійки, кожного літра бензину, кожної цеглини і зернини, так вона про це говорить: «Відвідуючи тваринницькі ферми, механізований тік, борошномельний, консервний, молочний цехи та інші ділянки сільськогосподарського виробництва, діти ознайомлюються з нелегкою, але такою потрібною людям працею сільських трударів, усвідомлюють ціну і склянки молока, і смачної хлібини з колгоспної пекарні. Вони на власні очі бачать, як дорослі бережуть результати людських зусиль, прагнуть якомога доцільніше витратити кожну хвилину робочого часу. Цікаві й повчальні зустрічі з головою колгоспу Д.Моторним, передовими колгоспниками організуємо в дошкільному закладі, запрошуємо їх на свята, тематичні заняття, розваги. Спілкування з ветеранами війни і праці, славними трудівниками – трактористом М.Третьяком, доярками В.Захаревич, К.Козуб та іншими полишає в дітей яскраві незабутні враження, справляє неоціненний виховний вплив».

Цікаві ефективні форми і методи роботи педагогів, спрямовані на виховання рис бережливості й економності у дітей, завжди дістають підтримку. Так, глибоко вивчався і впроваджувався в усіх групах досвід вихователів З.Мерончук (Екран бережливості), М.Альошкіної, В.Онипченко. Їхнє наставництво над молоддю дало відчутні результати.

У дошкільному закладі також працювали пости бережливості. Щомісяця вони доповідали на профспілкових зборах. Тут же вручалися

перехідні вимпели «Краща група», «За економію і бережливість», перехідний кубок, грамоти. Результати роботи обов'язково доводили до відома профкому колгоспу. Правління, партком і профком колгоспу, у свою чергу, нагороджували кращих працівників ясел-садка грамотами, путівками, преміями, про що знали і батьки, і діти. Така гласність заохочень сповнювала почуттям гордості, підвищувала відповідальність працівників. Усе це створювало у колективі атмосферу, що спонукала кожного до бережливості й економії.

Н.Курдубайло звертає увагу на те, що тривала і наполеглива спільна робота педагогічного колективу, сім'ї, робітників колгоспу дала хороші результати. Вихованці більш цінують працю своїх батьків та інших дорослих, навчаються дбати про природу, берегти річ, економно витрачати воду, електроенергію, різні матеріали і як говорить завідуюча: «відчувати себе господарями свого дитячого садка, а завтра – рідного колгоспу, всієї землі, цвітіння й могутність якої – в їхніх руках, в руках майбутніх землеробів, інженерів, науковців».

Звертаючись до досвіду роботи вихователя ясла-садка «Сонечко» (сміт Каланчак, (1988) Г.Гнибиди, перед нами постає педагогічне надбання, пов'язане з об'єднанням роботи вихователя і батьків, направлене на виховання у дитини працелюбності, бережливості, охайності, на розвиток уміння помітити безладдя і усунути його з власної ініціативи. Власним прикладом пояснювати, що кожна річ цінна, у неї вкладено людську працю. Вихователь наголошує на важливості правильного спілкування у родині, ставлення членів родини до соціального оточення.

Готуючись до бесіди з батьками, Г.Гнибіда враховує вік, їх батьківський досвід, індивідуальні особливості, конкретну ситуацію і навіть настрій. З одними використовує побічні прийоми, іншим радить, третім – рекомендує, до четвертих – вимоглива і принципова. У своїй роботі з батьками наголошує на важливості й спільності взаємодії вихователя і батьків у навчанні дитини культури спілкування.

З розповіді кореспондента В.Василенко про дитячий комбінат № 6 «Червоні вітрила» Херсонського морського порту (1988): «У групі найменшеньких – зосереджене сопіння, діти нас навіть не помітили. Вони вчаться в'язати прості морські вузли, а хто вже вміє – пробує розв'язувати. ...Пощастило побувати на торжестві. Прийшли гості з морпорту, батьки, бабусі й дідусі, братики й сестрички, а малі господарі розповідали про хлопчиків з Карантинного і пам'ятники їм на острові, про своїх тат і мам, про передовиків порту. Пізніше були морські ігри. Пішли у хід човни з веслами, автотранспортувач, макети автомашин, дерев'яні фортеці – нема межі дитячій фантазії. Ніхто не гримав, не шарпав, не зупиняв, бігали, стрибали, змагалися в силі й кмітливості. Про свої задуми розповідали діти: Максим Муратов – про концерт на

майданчику морпорту, Денис Лошкарьов – про екскурсію на пароплав «Георгий Седов», Тамара Осауленко, Альоша Семейко – про шаховий турнір у старшій групі з батьком ентузіастом В.В.Левченком, про те як добре, що є автонавантажувач, – хором. Це бригадир докерів Г.Чиж добився, щоб списану машину передали в садок. Тепер діти мають, можливість посидіти за кермом, як дорослі, як тато...».

Отже, трудове виховання дошкільників на прикладі діяльності підприємств, господарств створювало сприятливі умови для становлення всебічно розвиненої особистості, формування моральних рис, а саме – працьовитості, відповідальності, витривалості, гордості за своїх батьків, родичів, які трудилися на користь суспільства для підвищення соціально-економічного рівня своєї країни.

Займаючись пристосуванням до часто змінюваних програм, впровадженням навчально-виховних методик, адаптації їх, пошуком цікавих форм та методів роботи з дітьми для їх розвитку та виховання, вихователі не забували й про зміцнення здоров'я. Вигідне територіальне розміщення Херсонського краю (Чорне та Азовське море) дозволяло зміцнювати здоров'я дітей не лише за рахунок переходу дошкільних закладів на літній оздоровчий період, а й через оздоровлення на дачах, у санаторіях та таборах.

Період дошкільного віку характеризується, тим, що з'являється нова соціальна ситуація розвитку особистості, змінюється основний вид діяльності – тепер це гра. Також закладаються основи здоров'я, його збереження й удосконалення.

У зв'язку із цим особливий інтерес викликає питання варіативності й різноманітності дошкільної освіти. У роботу сучасної дошкільної освіти впроваджують інноваційні програми й технології, що базуються на індивідуально-орієнтованому підході до дитини, відображають ефективність різних способів спілкування з дитиною цієї вікової групи. Але разом із цим є ще один істотний потенціал успішного вирішення питань розвитку дошкільника – досвід становлення й розвитку дошкільних закладів, що має багато ефективних технологій, які вже були успішно апробовані на практиці. Наприклад, це робота відомчих дошкільних установ. Основна частина відомств міста Херсона, у підпорядкуванні яких були дитячі садки (у яких виховувалися діти робітників), що мали змогу вивозити дітей у літній період на дачі або санаторії для оздоровлення.

Їхню роботу була спрямовано на реалізацію однієї з головних завдань у вихованні й освіті дошкільників – це збереження здоров'я. Педагоги в дитячих садках учили дітей культурі здоров'я, правилам гігієни, тобто усвідомленому відношенню до свого здоров'я, безпечної поведінки. Особливу увагу акцентували на організацію літнього оздо-

ровчого періоду, що передбачало активізацію дітей, збільшення фізичного й рухового навантаження. Для створення умов охорони здоров'я дітей дуже важливим аспектом була організація рухового розвиваючого середовища в дошкільному закладі й за його межами, тому що активні рухи, що з'являються в дитини в певній послідовності – найважливіший показник правильного психофізичного розвитку. Це одна з актуальних проблем і в сучасній практиці розвитку дошкільників; сутність її полягає в тому, що діти мало рухаються. Необхідна була і є розробка таких освітньо-оздоровчих проєктів, у межах яких медичні й педагогічні напрямки роботи з дітьми будуть існувати в органічній єдності.

У 1957 р. Міністерством освіти УРСР було видано наказ «Про заходи щодо оздоровлення влітку 1957 року». Згідно із цим документом усі дитячі садки з 1 червня переводилися на літні форми роботи, частина дітей вивозилася на дачі. У дошкільних закладах, які залишалися на місцях, збільшувалося перебування дітей до 12 годин і вводилося 4-х разове харчування. У всіх садках скорочувалась кількість занять із дітьми середніх і старших груп до одного в день і приділялося більше часу для ігор і розваг.

Власні, спеціально побудовані, добре обладнані дачі мали більшість саме відомчих дитячих садків, а не дошкільних закладів Міністерства освіти, найбільша кількість дач була побудована на кошти машинної, суднобудівної, харчової й легкої промисловості. Дитячі садки цих міністерств мали озеленені ділянки, добре обладнані спортивними спорудженнями й інвентарем.

У 1960 році було оздоровлено 2244 дитини, з них близько 1115 дітей виїжджали на дачі відомств. У дитячих садках міністерства освіти було оздоровлено лише 1377 дітей. Матеріальне забезпечення відомчих дач перебувало на досить високому рівні.

Режим роботи на дачах і в санаторіях для дітей дошкільного віку за своєю формою був таким же, як і в дошкільній установі, але, гуляючи або граючись, діти мали змогу частіше відпочивати, більше перебувати на природі, медична сестра, лікар, педагог уважно вивчали поведінку дитини в нових умовах і, відповідно, призначали їй необхідне навантаження.

Оздоровлення – це основна мета виховної роботи в санаторіях або на дачах відпочинку. Наступною особливістю є те, що оздоровчі й виховні завдання вирішуються засобами естетики, яка оточує дітей – ігрові комплекси розміщені в парках, ігри проводились на зелених газонах, галявинах, у тіні дерев.

Кожна відомча дитяча дача мала добре оснащені фізкультурну і ігрову ділянки. Для розваг дітей були організовані лялькові, тіньові, настільні театри, були придбані відповідні костюми для казок і т.ін.

Були добре обладнані куточки природи й дитячі городи. Діти одержували 4-х разове доброякісне харчування в асортиментах. Вищевикладені факти дозволяють стверджувати про більш значні розміри фінансування відомчих дитячих садків, ніж тих, які належали Міністерству освіти. Природно, завдяки цим фактам якість оздоровчого процесу у відомчих дошкільних закладах була більш високою і результативною. Практика оздоровлення дітей дошкільного віку в літню пору дістала активне розповсюдження й проіснувала аж до початку 90-х рр.

Перехід на дачний режим передбачав, що життя дітей переноситься на повітря; крім їжі й сну, це дає змогу більше акцентувати увагу на оздоровленні дітей. На період літньої оздоровчої компанії вихователі всіх вікових груп планували роботу, де переважала насиченість ігровою діяльністю (виготовлення атрибутів до сюжетно-рольових і рухливих ігор); проводилися вечори розваг, спортивні ігри, літературно-музичні вечори, цікаві екскурсії (у парк, на аеродром, у поле, у школу, на річку, на будівництво, по історичних місцях). За літній оздоровчий період діти повинні дізнатися про багато нового. Велика увага приділялася правильному мовленню й збагаченню словника дітей, вихованню звукової культури мовлення, ознайомленню дітей з рідним містом і навколишнім середовищем, а також фізичному вихованню й ігровій діяльності дітей. Вирішувалось також питання необхідності надання дітям достатньої кількості іграшок для ігор з піском і водою, а для водних ігор ще було необхідно на території дитячих майданчиків обладнати плескальний басейн або переносні водойми.

Медична робота спрямована на зміцнення здоров'я дітей і попередження шлунково-кишкових захворювань. Під особливий контроль брали харчування дітей, збагачували його свіжими овочами, ягодами й фруктами нового врожаю для забезпечення дитячого організму вітамінами. Починали загартовування з 15 травня – миття ніг, а з 1 червня купання під душем, ходіння босоніж по двору, повітряні й сонячні ванни.

Проведений нами аналіз дозволяє зробити наступні висновки. На початку 60-х рр. у місті Херсоні серед дитячих дошкільних установ в 1962 році домінуюче положення займали відомчі дитячі садки і ясла-сади, вони становили 55.6% від загальної кількості, а в 1966 році – 60%, що було значним здобутком. Підприємства й організації фінансували дошкільні установи на високому рівні, це сприяло забезпеченню в достатній мірі матеріальних потреб дитячих садків і утримувannya оздоровчих дач, що були нетиповим нововведенням для дошкільних установ відділів народної освіти.

Одним із найважливіших завдань дошкільного закладу є фізичне виховання дітей, зміцнення їхнього здоров'я. Виконання цього завдання

забезпечувало перш за все дотриманням сталого режиму дня, повноцінним і правильним харчуванням, систематичною роботою з розвитку рухів, загартуванням дитячого організму, вихованням санітарно-гігієнічних навичок та багатьма іншими заходами. Робота з фізичного розвитку та зміцнення здоров'я дітей проводилася дошкільними закладами протягом цілого року, а літо – це найсприятливіша пора для оздоровлення дітей. Влітку є змога створити всі умови, щоб дітворі якомога більше користувалася благодійним впливом сонця, повітря і води. Свідченням цьому є Рішення «Про оздоровлення дітей в літній період на 1961 рік», у якому затверджено план оздоровлення дітей на літо 1961 року в кількості 1210 осіб, у тому числі по лінії міськвкно – 795 осіб, по лінії здоров'я збереження – 415 осіб. Оздоровчу компанію по закладах народної освіти (дитячі садки) розпочати з 1-го липня 1961 року та здоров'я збереження (ясла) – 15-го липня 1961 року та провести терміном 45 календарних днів.

Держава щороку виділяє величезні кошти на літнє оздоровлення дітей. З 1 червня всі дошкільні заклади переходять на оздоровчий режим: збільшується тривалість перебування дітей у дошкільному закладі, посилюється харчування, урізноманітнюються форми роботи з дітьми. Дитячі садки, що виїжджали на весь сезон на дачі, чекав радісний, багатий змістом відпочинок, на мальовничій місцевості, на чудово обладнаних дачах.

В архівних документах 70-х років містяться детальні звіти «Про підготовку до оздоровчого сезону» дошкільних закладів міста Херсона за 1972 рік, у яких подано план роботи з оздоровлення дітей на літній період, особливості роботи садка щодо оздоровлення, дотримання нормативних вимог, особливості організації режиму дітей, обладнання для ігор на вулиці та зміни щодо харчування дітей.

Звертаючись до досвіду роботи дитячого садка «Казка» БМУ-24 (1988) у смт. Каланчак Херсонської області, перед нами постає педагогічне надбання, пов'язане з оздоровленням дітей, максимального використання повітря, сонця, води для зміцнення здоров'я, фізичного розвитку і загартування дітей. Вихователі дитячого садка вивчали методичну літературу, передовий досвід, що допомагав творчо, з урахуванням індивідуальних особливостей розвитку вихованців будувати роботу з оздоровлення малят.

Вихователь дитячого садка «Казка» Васильєва В. зазначає, що у досвіді роботи з оздоровлення головне місце відводилось різноманітним іграм: «Гра є хорошим засобом загартування – завдяки використанню природних умов, збільшення простору для рухів, полегшеному одягу, відповідному добору ігор. Все це дає змогу активізувати рухову діяльність дошкільнят».

Цікавий досвід дитячого садка виділений при організації загартовуючих процедур, а саме у розподілі дітей на групи: перша – здорові, раніше загартовані малюки; друга – здорові діти, які залучаються до загартування вперше чи мають функціональні відхилення; третя – діти з хронічними захворюваннями або після тривалої хвороби.

Загартування сонцем – могутній фактор впливу на організм дитини. Вихователі дитячого садка поступово доводили тривалість перебування дітей на сонці до 10 хв. одномоментного та до 20–25 хв. сумарного перебування для дітей молодшого дошкільного віку, 30–40 хв. – старшого. Дітей, які перенесли тривалі та важкі захворювання, залучали до місцевих сонячних ванн.

Здійснюючи загартування дітей, дитячий садок співпрацював у тісному контакті з родинами, завдяки цьому можна було досягти позитивного результату. Тому вихователі ознайомлювали батьків із загартуванням у дитячому садку, в сім'ї, рекомендували літературу, надавали практичну допомогу, проводили групові та індивідуальні консультації, лекторії, конференції на теми: «Загартування – один із засобів фізичного виховання», «Все для здоров'я дитини», «Загартування в сім'ї», готували та систематично поновлювали матеріали папок-пересувок, стендів, фотовітрин.

Метою оздоровлення в дитячому садку «Казка» було не лише проведення та організація прогулянок, повітряних та сонячних ванн, обливань, купань, а й бажання викликати позитивні емоції, бадьорий настрій, тобто не лише оздоровити фізично дитину, а й покращити її психоемоційний стан.

Вивчений досвід підтверджує, що проблемі оздоровлення дітей приділялася особлива увага й це була цілеспрямована робота всього педагогічного колективу на тривалій період.

У регіоні у значній частині дошкільних закладів навчання й виховання провадилось російською мовою. Крім того, у Херсонській області існували дошкільні групи, у яких виховання дітей здійснювалось іншими національними мовами (російською, єврейською), через що виникла потреба в прилученні дітей цих національностей до державної мови України вже з раннього віку.

Важливою є думка дослідниці С.Одайник, про те що Херсонщина – як етнічний регіон ще з минулих часів має свою специфіку та характерні риси, що пояснюється особливістю її заселення, тому розвиток освітньої галузі має тісний взаємозв'язок з етнічною структурою населення.

Починаючи з 1989р. у російськомовних (та тих, де навчання ведеться іншими національними мовами) дошкільних закладах введено навчання малюків другої, української мови. У цьому зв'язку робота з

дошкільниками провадиться в двох напрямках – прилучення дітей до української національної культури, традицій, звичаїв українського народу та розвитку українського мовлення.

У 1989 році розпочала свою роботу науково-методична лабораторія національних меншин Південноукраїнського регіонального інституту післядипломної освіти педагогічних кадрів, метою якої було розв'язання питань формування українського мовлення дітей, ознайомлення їх з культурними здобутками народу.

Вихователь ясел-садка №14, керівник міської творчої групи Ліна Кошак так розповідає про роботу об'єднання: Творча група була організована при міському методичному кабінеті у вересні 1989 року і опрацьовує тему «Оволодіння дітьми дошкільного віку українською мовою як засобом спілкування». За словами Л.Кошак конкретними складовими загальної проблеми були: «Роль усної народної творчості у розвитку мовної активності дітей», «Робота з батьками по впровадженню української мови в дитячому садку», «Вивчення рідної мови через гру». Також паралельно проводилась робота за темами: «Відродження і розвиток святкових традицій у роботі з дошкільниками», «Історія української вишивки – найяскравіше втілення зразків української народної творчості у роботі з дітьми».

Позитивний результат роботи та методичні ідеї висвітлювалися у щорічних звітах, де кожний член групи розкривав свій досвід опрацювання обраної теми. На засідання запрошувалися завідуючі, методисти ясел-садків, керівники семінарів, метод-об'єднань.

Таким чином, було виявлено методичні розробки, які були позитивним результатом роботи творчої групи, на яких наголошує керівник міської творчої групи Ліна Кошак:

– «Відродження української вишивки» – робота вихователя-методиста ясел-садка № 7 Марії Миколаївни Білокінь, золоті руки якої переносять на полотно велику любов до рідного краю, а особлива її заслуга в тому, що робить вона це разом з дітьми. Марія Миколаївна розробила власні методики ознайомлення дошкільників з народною вишивкою і навчання вишивання хрестиком;

– «Розвиток мовної активності» – вихователь ясел-садка № 13 Ольга Романівна Карпусь прямувала свою роботу з вихованцями на розвиток мовної активності через використання усної народної творчості. Її заняття – чудові казки для дітей, де вдало переплітаються поетичне слово, пісня, казкова оповідь з вишивкою і народною іграшкою;

– вихователь-методист ясел-садка № 2 Марія Степанівна Маценко. Її доробок – заняття про походження українців, їхню мову, звичаї, про невичерпну фольклорну скарбницю, мистецтво народних умільців,

про свій родовід Марія Степанівна вміло вводить у свою роботу елементи краєзнавства, зокрема, спрямовує дітей на пізнання рідної природи;

– «Відродження і розвитку святкових традицій» – вихователь ясел-садка №14, керівник міської творчої групи Ліна Кошак у роботі з дітьми намагається охопити і великі, і малі народні празники. Найвизначніші свята у дитячому садку № 14 відзначаються широко, з участю багатьох дорослих, а малозначущі проводилися як епізодичні заняття. Використовуваний на них фольклор вивчався у повсякденному житті, тобто він був не лише святковим атрибутом, а виступав, як елемент буденного побуту. Вчили дітей швидко реагувати на життєві проблемні ситуації, віддаючи перевагу оригінальним творам, а не в перекладі.

Про організацію повсякденної роботи свого ясел-садка №14 говорить вихователь Ліна Кошак, так: «Наш садок російськомовний. Батьки – здебільшого працівники суднобудівного заводу – охоче підтримують усю роботу в групі, хоча спілкуватися українською мовою з дітьми їм іще важко. Руками мам і тат виготовлено чимало атрибутів до свят, предметів українського побуту; разом з малими батьки вивчають обрядові пісні, вірші, народні прикмети, прислів'я і приказки». Таке зауваження виховательки наголошує на тому, що всебічний розвиток дитини як громадянина своєї держави неможливий без злагодженої роботи педагогічного колективу дитячого садка з батьками вихованців.

Роки, що увійшли у історію, як роки перебудови, дали підстави для етнічного відродження національних поселень Херсонщини: організовувалися національно-культурні товариства, при яких починають діяти групи з вивчення рідної мови, активізують етнічну самосвідомість національних меншин. Державою вжиті заходи для їх всебічного розвитку. На Херсонщині зареєстровані 23 громадські організації національних меншин.

Питання відродження і розбудови національного дошкільного закладу в Україні на основі забезпечення можливостей постійного самовдосконалення особистості, формування її інтелектуального потенціалу як найвищої цінності нації обговорювалося на науково-практичній конференції педагогів-«дошкільників» Херсонщини (1994 р.). Велика увага на конференції була направлена на розвиток рідної мови дітей дошкільного віку, що в свою чергу було викликано особливостями мовного середовища у нашому регіоні, де значна частина населення користується російською мовою як засобом спілкування.

Вищезазначене вимагало від педагогів-«дошкільників» створення належних умов для виховання у дітей інтересу і поваги до державної української мови.

У 1994 році значно поліпшилася робота в Генічеському районі,

спрямована на втілення в життя Закону «Про мови» в Україні. Відбулися певні зрушення і в мережі дитячих дошкільних закладів: 51,4 відсотка дітей виховуються в них українською мовою (замість 41,7 відсотка у 1991 році). Внаслідок чого для задоволення культурно-національних потреб і реалізації прав громадян України виховувати і навчати дітей рідною мовою з 1992 року функціонує у дитячому садку «Джерельце» кримсько-татарська група; у 1994 році розпочала роботу така ж національна група в яслах-садку радгоспу імені космонавта Комарова (обидва дошкільні заклади в селищі Новоолексіївці), а факультативне вивчення кримсько-татарської мови практикувалася у новоолексіївських дошкільних закладах №№ 4, 15 та в яслах-садку радгоспу імені космонавта Комарова у селищі Партизанах.

Державною програмою «Освіта. Україна XXI ст.» передбачене широке вивчення народознавства, що в поєднанні з формуванням українського мовлення дітей виступає комплексним завданням ознайомлення дошкільників з побутом, культурою, звичаями українського народу. У районних методичних кабінетах на допомогу педагогам збирався цікавий довідковий матеріал, зразки дитячого фольклору; яким вихователі і музичні керівники могли скористатися для розробки сценаріїв, занять для дітей різних вікових груп з формування українського мовлення, ознайомлення з народним мистецтвом тощо.

Досвід роботи дошкільних закладів Генічеського району розкриває методист з дошкільного виховання Генічеського р-ну Людмила Фролова: «До планів навчально-виховної роботи усіх дошкільних закладів району введено факультативний курс народознавства, де діти, починаючи з другої молодшої групи, мають змогу довідатися про культурні традиції українців, рідну природу, про родинне життя. На початку навчального року даємо рекомендації вихователям щодо здійснення відповідної роботи; щотижня у день української мови (у нас це середа) заняття, режимні процеси, ігри та розваги проводяться тільки українською мовою».

Незважаючи на те, що дошкільні заклади працювали в російськомовному режимі та в них були наявні групи з мовою виховання нацменшин, інтер'єри їх були оформлені в українському стилі, багато де створені музеї, обладнані світлиці. Та найголовніше – вони існують не для краси, діти ближче ознайомлюються з народними ремеслами, мистецтвом, побутом краю, з історією свого народу.

Прикладом цьому були дошкільні заклади №№ 3, 8, 13, 14 м. Генічеська. «Рибка» рибоконсервного заводу, «Геремок» тресту «Генічеськагробуд», Рівненський, Партизанський №7, Озерянський, Новогригорівський та ін. Питаннями духовного відродження займалися педагогічні колективи у яслах-садку № 8 м. Генічеська; вихователі

поглиблено працювали з дітьми, виховуючи у них любов до рідного краю, до українських народних традицій, культури як засобу збереження національної психології, формування національної духовності та самосвідомості. Хоча мовний режим у садку російський, у ньому було відкрито три українські групи, у яких українська мова була головним засобом виховання.

У дитячому садку «Веселка» с.Рівного Генічеського району з 1992 року почав працювати постійно діючий семінар-практикум «Берегиня», яким керувала вчитель української мови та літератури Віра Сергіївна Макаренко. З її допомогою наставники дівчорі вивчали історію України, творчість досі не знайомих поетів і письменників, цікаві народні звичаї та обряди. Семінари проходили по-сімейному, у колі друзів-однодумців; звучали народні пісні, відбувався обмін рецептами народної медицини та національних страв.

Постійний пошук нових шляхів організації навчально-виховного процесу, пов'язаних з успішним розв'язанням питань формування українського мовлення дітей, ознайомлення їх з культурними здобутками народу, притаманний завідуючій Діні Григорівні Москаленко. З 1993 року в яслах-садку вихователі і батьки факультативно вивчали українську мову – заняття проводила вихователь Ніна Олександрівна Величева, за фахом учитель української мови та літератури. Педагоги й інші працівники дошкільного закладу ставили перед собою завдання досконали оволодіти рідною мовою, щоб бути взірцем для своїх вихованців та їхніх рідних. У педагогічному колективі склалася традиція самовдосконалення через самоосвіту, через ознайомлення з українською літературною класикою, усною народною творчістю.

З роками спостерігалися позитивні зрушення у розв'язанні мовної проблеми у нашій області. Якщо у 1991 році у дошкільних закладах державною мовою виховувалось 60,6 відсотка дітей, то у 1995 вже 83,4, що на 22,8 відсотка більше. У Високопільському районі у 1995 році відкрито 6 груп для дітей німців. У Генічеському районі виховуються діти кримських татар, у Голопристанському, Нижньосірогозькому – турок і месхетинців. У 1996 році – 580 (31,5 тис. дітей) українських дошкільних закладів, 43 двомовних (45,4 відсотка українських груп), де біля 3 тисяч дітей. У Цюрупинську, Скадовську, Каховці державною мовою виховується 80–85 відсотків дошкільнят.

Результатом роботи творчих груп та узагальнення досвідів роботи з українізації дошкільних закладів була розробка фахівцями «Курсу методики навчання дітей некорінної національності української мови в дошкільних закладах», який було розраховано на те, щоб озброїти майбутніх вихователів теоретичними знаннями й практичними вміннями, за допомогою яких вони зможуть досягти високого рівня

навчання дітей другої, української мови, прищепити їм любов до української національної культури.

Враховуючи особливості регіону, дошкільні заклади Херсонщини мали свої специфічні особливості у роботі, над вирішенням проблем яких працювали злагоджено всі педагогічні колективи дошкільних закладів та працівники освіти. Але незважаючи на це, не забували й про вирішення загальних педагогічних проблем щодо покращення організації навчально-виховної роботи. Тому вважаємо актуальним висвітлити роботу працівників дошкільної освіти Херсонщини у вирішенні загальних проблем дошкільної справи: зв'язок з суспільством, організація дошкільних закладів, участь у конференціях, наступність у роботі дитячого садка і школи, актуальні питання виховання.

Розуміючи складність виховання дітей, працівники дошкільних закладів шукали зв'язки з батьками та громадськістю. Результатом чого була організація традиційних батьківських конференцій, організація батьківських університетів, а в м.Каховці при дитячих садках організували школи матері. Цілеспрямованою серед батьків була педагогічна пропаганда.

Підсумком Всесоюзного огляду колгоспів і радгоспів на кращу організацію дошкільних закладів, обговоренню завдань, які треба буде розв'язати для докорінного поліпшення справи дальшого розвитку суспільного дошкільного виховання на селі, була присвячена нарада-семинар, скликана Міністерством освіти СРСР, міністерством сільського господарства СРСР, ЦК профспілки робітників і службовців сільського господарства та заготівель СРСР та редакцією журналу «Крестьянка», яка проходила у м. Пятигорську в червні 1970 року.

На нараду-семинар зібралися працівники освіти, охорони здоров'я, сільського господарських організацій, профспілкових комітетів, керівники колгоспів і радгоспів, представники партійних і радянських організацій, дошкільні працівники – всього понад 350 осіб.

З доповіддю «Про підсумки Всесоюзного огляду колгоспів і радгоспів на кращу організацію дошкільних закладів і завдання дальшого розвитку суспільного дошкільного виховання на селі» виступала начальник управління по дошкільному вихованню Міністерства освіти СРСР Р.Курбатова. Вона аналізувала стан розвитку суспільного дошкільного виховання в селах нашої країни, досягнення в цій справі. У колгоспах і радгоспах проводилася робота по перетворенню сезонних дитячих майданчиків у постійно діючі ясла-садки з кваліфікованим колективом працівників, з чітким розпорядком дня й цілеспрямованою виховною роботою з дітьми. Підкреслювалася необхідність у зміцненні матеріальної бази, правильній постановці виховної роботи в сезонних яслах-садках, поступовому перетворенні їх

у постійно діючі. Говорячи про зміст роботи сільських дошкільних закладів, Р.Курбатова наголошувала на необхідності посилення уваги до фізичного розвитку дітей, формування у них культурної поведінки, виховання любові до природи, до сільськогосподарського виробництва.

Про організаторську роль працівників освіти в розвитку суспільного і дошкільного виховання дітей на селі йшлося у виступі завідуючого Херсонським облвн І.Касьяненко. Працівники народної освіти активно роз'яснювали колгоспникам необхідність організації дитячих садків, широко популяризували почин Великопетиського району, що першим узяв зобов'язання створити в кожному колгоспі постійно діючий дошкільний заклад. З участю працівників освіти досвід колгоспів цього й інших районів широко висвітлювався в пресі, на радіо, нарадах працівників колгоспів, організовувався для керівників колгоспів показ роботи кращих дошкільних закладів. До питання створення сільських дошкільних закладів і налагодження їхньої роботи постійно приверталась увага керівників колгоспів, партійних організацій, самих колгоспників. Зміцнення матеріальної бази, налагодження і вдосконалення виховної роботи в них посідало одне з найголовніших місць у роботі обласного та районних відділів народної освіти.

Учасники наради-семінару з увагою слухали доповіді науковців на найактуальніші теми тогочасного суспільного дошкільного виховання. Заступник директора Науково-дослідного інституту дошкільного виховання АПН СРСР Т.Маркова (1970 рік) у своєму виступі розповідала про наукові розробки основних питань фізичного, морального, розумового й естетичного виховання дітей дошкільного віку, про наукове опрацювання проблеми сенсорного виховання.

Підсумовуючи роботу наради-семінару, Р.Курбатова підкреслювала, про необхідність разом з управліннями сільського господарства домагатися, щоб у дитячих садках працювали люди з педагогічною освітою, які зможуть правильно виховувати і навчати дітей, готувати їх до майбутнього навчання в школі.

Підготовка шестирічних дітей до майбутнього навчання у школі може бути успішною тільки при наступності у роботі дитячого садка і школи, при спільному виконанні єдиних вимог. Л.Голуб вихователь дитячого садка радгоспу «Більшовик» Скадовського району Херсонської області, розповідає про досвід спільної роботи дитячого садка та школи, у роботі з підготовки дітей до навчання у школі: «На початку навчального року відбулась спільна педагогічна нарада, на якій учителі і вихователі ділилися думками про навчання і виховання дітей, накреслили заходи, щоб якнайкраще підготувати їх до школи. Спостереження, розмови з учителями підказали нам, що забезпечити до вступу в перший клас певний рівень загального розвитку дошкільнят –

це ще не все. Потрібно поступово підготувати їх до виконання шкільних правил, виховати інтерес до навчання, вміння працювати зосереджено, не розсіюючи увагу”.

Вихователь Л.Голуб, зазначає результат проведеної роботи на спільній нараді: «Щоб діти, вступивши до школи, не відчували різкої зміни, ми разом з учителями розробили правила поведінки для вихованців підготовчої групи, якомога наблизивши їх до шкільних правил. Під час екскурсії до школи звертали увагу дітей на те, що учні приходять на урок без запізнення, відповідають тоді, коли вчитель їх запитує, при цьому обов’язково підносять руку... Даємо ми й завдання додому, наприклад: виготовити іграшку-саморобку, намалювати квіти, виготовити нескладну аплікацію за зразком, закладку для книги, заштрихувати геометричні фігури тощо».

На практиці дана робота дала результат, про який вихователь Л.Голуб говорить так: «Спостереження за виконанням правил показали, що діти добре засвоїли їх. Проте вміння дотримуватись певних норм приходило не відразу, а завдяки систематичному тренуванню, чіткому режимові дня. Особливі вимоги ми ставили до виконання правил поведінки та завдань, пов’язаних з навчальною діяльністю. Прагнемо виховати дітей працюючими, навчити кожного працювати в колективі, виконувати свою частину загальної справи, допомагати товаришеві. Повсякденно спрямовуючи трудову діяльність дошкільнят, ми не просто відповідаємо на запитання дитини: “Що робити? Як робити?”, а нагадуємо свої попередні пояснення, даємо змогу поміркувати над тим, як треба виконувати завдання”.

Вихователь Л.Голуб вказує на користь спільної роботи колективів дитячої групи і класу, що спілкування вихованців підготовчої групи з першокласниками має великий вплив на формування позитивних рис характеру дітей, а проведення спільних ранків і розваг викликає емоційне задоволення. Як висновок Л.Голуб додає: «Увесь наш досвід показує, що здійснення наступності в навчально-виховній роботі дитячого садка і школи є необхідною передумовою успішної підготовки майбутніх першокласників. Спальна робота з учителями у підготовці дітей до школи допомагає нам виховувати у дітей інтерес і любов до знань, пізнавати все те, чим багате життя».

За час, що минув після XXIII з’їзду КППС, колгоспи і радгоспи України побудували багато приміщень для дитячих садків, значно зросла кількість дітей дошкільного віку, охоплених суспільним дошкільним вихованням у постійно діючих сільських дитячих садках, поліпшилась робота і сезонних дошкільних майданчиків. У кожній області, в кожному районі можна назвати сільські дитячі садки, які завоювали собі добру шану серед населення хорошою виховною

роботою, такими будинком щасливого дитинства був ясла-садок колгоспу ім. Кірова на Херсонщині.

У 1970 році по всій республіці лунала слава про роботу дитячого садка № 32 м.Херсона, у ньому було створено найкращі умови для всебічного розвитку дітей: приміщення і ділянка устатковані необхідним ігровим і фізкультурним обладнанням, наявність всіх посібників і навчального матеріал для занять по вікових групах з урахуванням вимог програми виховання в дитячому садку.

Вихователь дитячого ясла-садка № 32 м.Херсона Г.Філіпова розповідає про свій досвід роботи з розвитку естетичного сприймання, формування чіткого уявлення про предмети, навчання дітей техніки малювання. Для створення більшого інтересу до малювання вона відвела у групі місце, у якому розмістила все необхідне, щоб діти мали змогу малювати у вільний від занять час. Відвідуючи сім'ї вихованців, цікавилась їхніми малюнками. Давала батькам поради, що до купівлі фарб та альбомів, розказувала як допомагати дітям під час малювання. Для розвитку естетичного сприймання організовувала екскурсії, цікаві спостереження в природі, на яких порівнювали листя за кольором і формою. Під час спостереження великого значення надавали сенсорному дослідженню предмета, це допомагало дітям точніше передавати його характерні ознаки. Навчаючи дошкільників певних технічних вмінь, вихователь показувала, як потрібно малювати, як користуватися пензлем, фарбами. У повсякденному житті, в іграх проводила вправи на виховання стійкості уваги.

Естетичне виховання дітей дошкільного віку детально відображено в роботі дитячого ясла-садка «Зірочка», який описано у брошурі, виданій для представлення передового педагогічного досвіду своєї роботи на Виставці досягнень народного господарства у 1977 році. В ясла-садку склалась певна робота з виховання естетичних почуттів, використовуючи різноманітні методи для того, щоб навчити дітей помічати характерні ознаки предметів, вмінню аналізувати їх форму, розрізняти подібне та відмінне, бачити багатство кольорів та форм оточуючого світу. У дитячий ясла-садок часто приходили вихователі міських та сільських дитячих садків, вони спостерігали, аналізували, оцінювали роботу з малювання, а також могли отримати консультації з питань які їх цікавили.

Про розумове виховання у своїй статті розповідає Т.Нагуляк, вихователь дошкільного закладу радгоспу-заводу «Дніпровський» Голопристанського району Херсонської області. Навчаючи своїх вихованців, вона прагла зрозуміло і переконливо показувати їм, що джерела будь-яких знань, зокрема й математичних, є вся природа та об'єкти, створені самою людиною, і при взаємодії з ними, дитина пізнає

навколишній світ. Спостереження, тобто цілеспрямоване і планомірне сприймання предметів об'єктивної дійсності, посідає значне місце у формуванні початкових математичних уявлень.

Вихователь пропонувала невеликій групі дітей або окремій дитині визначити шляхом самостійного спостереження певну ознаку об'єкта: порівняти доріжки на ділянці садка за шириною, предмети вжитку – за формою тощо. Наголошувала на тому, що під час такої роботи розвивається мовлення дітей, через те що їм доводиться оперувати словами-термінами, вживати певні вирази.

Дошкільні заклади нагромадили великий досвід виховання підростаючого покоління дітей дошкільного віку, тому виникає необхідність узагальнювати передовий досвід і озброювати ним усіх, хто має відношення до виховання дітей, пам'ятаючи, що загальний успіх складається із здобутків кожного педагогічного колективу, кожного вихователя, кожного працівника великого фронту народної освіти. Саме повсякденна творча праця педагога, яка проводиться на добре продуманій науковій основі, вирішує долю справи, забезпечує ефективність її результатів. Чим вища майстерність вихователя, чим вища його педагогічна культура, тим більшим буде його вплив на формування дитячої особистості.

Вирішуючи проблеми дошкільної освіти, варто частіше звертатися до багатоаспектної педагогічної спадщини, значна частина якої залишається не дослідженою. Аналіз праць, що стосуються розвитку теорії і практики виховання дошкільників, засвідчує, що проблеми, які необхідно розв'язувати в сучасних дошкільних закладах і раніше хвилювали педагогів, методистів та громадських діячів. Дошкільна освіта нині потребує розвитку нових концепцій, упровадження нових методик, створення яких передбачає ґрунтовний аналіз та переосмислення теоретико-методичної спадщини, бо саме історичний досвід становлення і розвитку дошкільного виховання – це скарбниця корисних педагогічних ідей.

Завдання для самоконтролю:

- 1. Які напрямки виховання розкривають у своїй роботі вихователі Херсонщини.*
- 2. Обґрунтуйте, на яке виховання спрямована була робота у відомчих дошкільних закладах.*
- 3. Досвід роботи якого педагога було взято за приклад у організації виховного процесу.*
- 4. Які особливості регіону вплинули на специфіку роботи ДНЗ?*
- 5. Що цінного у досвіді роботи дитячих садків Херсонщини в літній оздоровчий період.*

ТЕМА 5.

УПРОВАДЖЕННЯ ПОЗИТИВНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСВІДУ ДОШКІЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ В ПРАКТИКУ СУЧАСНИХ ДНЗ

Освіта ХХІ ст. висуває нові вимоги і завдання в усіх сферах життєдіяльності людини і суспільства, тому виникають нові питання в освіті та вихованні на рівні регіонів, а саме – вплив особливостей краю на покращення навчально-виховного процесу та на розширення мережі закладів освіти.

Виділені нами особливості Херсонського регіону та їх вплив на специфічність роботи дошкільних закладів не втратили своєї актуальності й на сьогоднішній день. Тому варто розглянути можливість використання накопиченого досвіду з урахуванням потреб сучасного суспільства.

За останнє десятиріччя у складі населення Херсонщини відбулися значні зміни, що суттєво вплинуло на систему освіти. За чисельністю найбільшою національністю в області після українців були і залишаються росіяни – 14% від загального складу населення області. Кількість росіян, порівняно з даними Всеукраїнського перепису населення 1989 року, зменшилася на 84,3 тис. осіб, або у 1,5 рази. Щодо помітного зменшення росіян, та й представників інших національностей, пояснення досить просте – з кожним роком набувала дедалі більшого розмаху еміграція до країн дальнього та ближнього зарубіжжя. Але в області у достатній кількості збережено мережу російськомовних навчальних закладів. Так, загальна кількість російськомовних дошкільних навчальних закладів в області – 28, двомовних – українською та російською мовами навчання – 14.

Проаналізувавши інформацію до періодичної доповіді Європейської хартії регіональних мов або мов меншин стосовно Херсонського регіону було виявлено, що відповідно до національних меншин, наявних у області, заяви батьків були подані на організацію навчально-виховного процесу дітей такими мовами як:

– російська, в наслідок чого у Херсонській області функціонує 29 російських дитячих навчальних закладів. Наступність у роботі простежується через 58 загальноосвітніх навчальних закладів у яких як предмет вивчають російську мову (м.Херсон, Каховка, Нова Каховка, Генічеськ, Берислав, Скадовськ, Цюрупинськ, с.Микільське Білозерського району, с.Рубанівка Великолепетиського району, смт.Новоолексіївка, с.Партизани, Новогригорівка, Петрівка, Щасливцеве, Новоіванівка,

Стрільківська, Генгірка, Приозерне, Семихатки Генічеського району, с.Новодмитрівка Іванівського району, с.Верхні Сірогози, Сірогози Нижньосірогозького району, Новопокровська Новотроїцького району, с.Приморське Скадовського району). Також у Херсонській області функціонує 1 російська школа з поглибленим вивченням російської мови: Херсонська спеціалізована ЗОШ № 51 Херсонської міської ради;

– іврит – функціонує недержавне навчально-виховне об'єднання «дошкільний заклад – спеціалізована школа I–III ступенів «Хабад» з поглибленим вивченням іврити та англійської мови, у роботі цієї установи простежується спільна робота педагогічних колективів дошкільного закладу та школи у вихованні дітей відповідно до традицій народу;

– кримськотатарська – у Херсонській області функціонує один навчальний заклад, де вивчається кримськотатарська мова, продовження виховання здійснюється в межах початкової та середньої освіти, де викладання кримськотатарської мови здійснюється як складова частина навчальної програми (Новоолексіївська загальноосвітня школа I–III ступенів № 1 Генічеської районної ради Херсонської області, смт.Новоолексіївка, Новотроїцьке). У с.Партизани Генічеського району, де компактно проживають кримські татари, за умови освітніх запитів батьків для дітей створено умови для організації вивчення кримськотатарської мови;

– німецька – не застосовується в організації дошкільного виховання через відсутність запитів батьків у наданні дошкільної освіти німецькою мовою, хоча є умови для наступності у роботі такого дошкільного закладу зі школою. Тому що в рамках початкової освіти здійснюється викладання німецької мови як складової частини навчальної програми, а у Високопільській гімназії Високопільської районної ради Херсонської області факультативно вивчається історія, культура та традиції німців. У всіх навчальних закладах Херсонської області створені умови для вивчення німецької мови;

– грецька – не застосовується в організації дошкільного виховання через відсутність запитів батьків у наданні дошкільної освіти грецькою мовою, хоча у м.Херсоні в рамках початкової освіти здійснюється викладання грецької мови як складової частини навчальної програми (Херсонська загальноосвітня школа I–II ступенів № 16 Херсонської міської ради);

– польська – не застосовується в організації дошкільного виховання через відсутність запитів батьків у наданні дошкільної освіти польською мовою – у м.Херсоні в рамках початкової освіти здійснюється викладання польської мови як складової частини навчальної програми (Херсонська загальноосвітня школа I–II ступенів № 16 Херсонської міської ради).

Сьогодні в області постійно проводиться робота, спрямована на реалізацію політичних, економічних, соціальних, культурних прав і свобод усіх членів суспільства, незалежно від їхнього етнічного походження, створюються умови розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності національних меншин, діяльності їхніх громадських організацій. Але поряд з вирішенням цих проблем актуальним залишається питання повноцінного вивчення та вживання державної мови.

Керуючись статтею 43 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», обласна рада Херсонської області вирішила затвердити обласну соціальну цільову програму розвитку дошкільної освіти на період до 2017 року.

У загальних положеннях програми йдеться про поліпшення якості дошкільної освіти, що є необхідною умовою для розвитку особистості. Законом України «Про внесення змін до законодавчих актів з питань загальної середньої та дошкільної освіти щодо організації навчально-виховного процесу» впроваджено обов'язкову дошкільну освіту дітей старшого дошкільного віку, що в свою чергу потребувало створення належних умов для функціонування, збереження та розширення мережі дошкільних навчальних закладів.

Зміст дошкільної освіти необхідно модернізувати відповідно до потреб суспільства, потреб інноваційного розвитку науки, запроваджувати сучасні інноваційні технології засобів розвитку, навчання та виховання, удосконалювати механізми моніторингу якості дошкільної освіти, якісної підготовки та підвищення кваліфікації педагогічних працівників дошкільних навчальних закладів.

Досвід організації дошкільних закладів за рахунок відомств у Херсонській області у другій половині ХХ століття мав не лише на меті розширення мережі та покращення умов перебування, а й виховання дошкільників на прикладі діяльності підприємств, господарств. Спільна робота вихователя і батьків направлена на неперервне виховання, взаємодопомогу у вирішенні проблемних питань у вихованні.

У 2012 році в Херсонській області діяло 4 відомчих дошкільні заклади. Одним з таких дошкільних закладів є відомчий Херсонський ясла-сад УМВС «Зірочка», девіз якого: «Опікуємося дітьми – опікуємося майбутнім». У 2013 році дитячому садку виповнилося 40 років.

В інтерв'ю для газети «Таврійський край» завідувача ясла-садка УМВС «Зірочка» Людмила Миколаївна Рижикова так говорить про роботу своїх вихователів: «На вихователів покладена велика відповідальність, ми виховуємо дітей, батьки яких носять погони та є правоохоронцями. Не просто зробити зауваження або дати пораду татові-генералу, але ми намагаємося знаходити підхід до кожного з батьків та

підказувати, як правильно прийняти рішення в тій чи іншій ситуації з дитиною». Вихователі в роботі з дітьми використовують як нові, так і перевірені часом системи виховання та технології навчання: методика фізичного розвитку дітей за Єфименко, методика швидкого навчання читанню та математики за Зайцевим. Для внутрішнього розвитку дитини в садку організовано школу «ейдетики», функціонує психологічна служба, яка враховує темперамент як дитини так і вихователя. При дитячому садку працює декілька гуртків: ізостудія «Чарівні пальчики», музично-драматична студія «Казка», англійська мова та фітнес, а для батьків функціонує «Школа молодих батьків», де мами і тата завжди можуть проконсультуватися з досвідченим педагогом-психологом. Не менш важливою особливістю дитячого садка є те, що він не закривається на літо, як це відбувається з іншими садками міста, що дозволяє батькам не замислюватися, куди влаштувати дітей, а їх у садку 180 осіб.

Від дня першого випуску дітлахів пройшло вже 40 (1973) років. Багато випускників у своєму подальшому, уже дорослому житті, досягли значних успіхів і благополуччя, багато хто з них вибрали професію батьків і присвятили своє життя службі в міліції. Багатьох вихованців працівники «Зірочки» пам'ятають дотепер. Кожна дитина, за їхніми словами, це індивідуальність. У кожного свій характер і свої звички. Але вихователі до кожного маляти знаходять підхід, проявляють більшу любов і терпіння, розкривають різні таланти.

Після садка вихованці з легкістю вступають у престижні школи й ліцеї міста. Деякі з тих дітей, які у свій час закінчили «Зірочку», тепер приводять туди своїх малят. На всі свята маленькі вихованці дитячого ясла-саду УМВС «Зірочка» готують вистави та святкові номери для працівників свого відомства та батьків, у відповідь на це керівництво та працівники УМВС Херсона не залишають поза увагою потреби та побажання малечі, адже фінансування напряму йде від УМВС. Режим дошкільного закладу є пристосованим до графіка роботи батьків, що в свою чергу відображається на подовженому перебуванні дітей, під час якого вони отримують повноцінне додаткове харчування після денного сну, чого не має у звичайному дитячому садку.

Багаторічну роботу всього колективу ясла-садка 29 жовтня 2010 року було оцінено на вищому рівні та нагороджено грамотою Херсонського міського голови «Один із кращих садів Херсона». Дана нагорода є свідченням злагодженої роботи керівництва відомства та всього педагогічного колективу дошкільного закладу.

Ще одним прикладом злагодженої роботи педагогічного колективу дошкільного закладу та відомства є дитячий садок Херсонського морського торговельного порту «Червоні вітрила», якому у травні 2013 року виповнилося 67 років (1946 року). Цілі династії пройшли шлях у

морпорт через дбайливі руки нянечок і вихователів. Це сім'ї Смоленцевих, Митрофанових, Байонових, Харитонових, Колеснікових. Уже більш 14 таких династій не змінюють у своїй вірності «Червоним вітрилам». У дітей (а їх у садку 135) виховується любов до роботи батьків і дідів, і багато з них змінюють своїх батьків у порту.

Життя садка нерозривно пов'язана з портом: діти щороку бувають на екскурсії по морському портові, їх ведуть у навчальний комбінат, на причал, у машинне відділення кораблів, на кожнім святі в дитячому садку є елементи з життя моряків. Сам порт намагається якнайбільше допомагати дітям. Замість 180 гривень на місяць діти портових працівників платять усього лише 35, а діти не портових працівників – 60 гривень (70% від вартості харчування). Порт намагається щороку ремонтувати будинок.

Суспільне дошкільне виховання як важлива ланка загальної системи освіти в Україні конче потребує оновлення й удосконалення. Саме тому актуально й корисно буде ознайомити педагогів дошкільних закладів, батьків і працівників освіти, з педагогічними ідеями та практичними порадами з розвитку мережі дошкільних навчально-виховних закладів, які передували збільшенню кількості дитячих садків у другій половині ХХ століття.

Обласною цільовою соціальною програмою розвитку дошкільної освіти передбачено розроблення механізму розвитку дошкільної освіти та його впровадження в практику роботи; забезпечення конституційних прав і державних гарантій дітям дошкільного віку на доступність та безоплатність здобуття дошкільної освіти, в тому числі і дітям п'ятирічного віку, підвищення пріоритету дошкільної освіти.

Цільова програма пропонує два можливі варіанти розв'язання проблеми, що передбачають:

Перший (обмежений) – вирішення питань на рівні районних державних адміністрацій, міських, селищних і сільських рад за рахунок коштів відповідних бюджетів, без фінансової підтримки обласної ради;

Другий (оптимальний) – розроблення і затвердження обласної програми з відповідною ресурсною та фінансовою підтримкою з державного та обласного бюджетів, виконання якої забезпечить послідовність, наступність, системність у вирішенні питання здобуття дітьми якісної дошкільної освіти, що сприятиме подальшому їх навчанню в школі.

Науково-педагогічною громадськістю за радянських часів накопичено цікавий та цінний досвід у напрямку створення та розширення мережі дошкільних закладів Херсонщини за рахунок залучення коштів підприємств, організацій, колгоспів та радгоспів. Дана робота дає спробу з'ясувати, як змінювалась мережа дошкільних закладів та умови

дошкільного виховання Херсонщини у нелегкий соціально-економічний період для становлення регіону як важливого економічного об'єкта України.

Аграрний сектор економіки області – це цілий комплекс, що забезпечує продовольчу безпеку населення області, формує більше 22 відсотків валового регіонального продукту, тісно пов'язаний з природними умовами, технічними можливостями і підготовленими висококваліфікованими людськими ресурсами. В області діє 545 сільгосп підприємств різних форм власності, 142,7 тис. особистих селянських господарств, зареєстровано 2377 фермерських господарств.

В області за останні роки з'явилося все більше сільськогосподарських підприємств і фермерських господарств, здатних вирощувати сільськогосподарські культури на основі найсучасніших технологій. Однією із сучасних проблем розвитку сільських населених пунктів є відсутність актуальної, розробленої та затвердженої у порядку, встановленому Законом України «Про регулювання містобудівної діяльності», містобудівної документації регіонального та місцевих рівнів. Схеми планування територій районів, розроблені у 70–80-х роках ХХ століття, не відповідають сучасним реаліям розвитку сільських територій та не відображають перспективних напрямів соціально-економічного розвитку територій.

Очікуваними результатами від Аграрної програми є збереження сільських населених пунктів та забезпечення їх об'єктами соціальної інфраструктури відповідно до визначених соціальних стандартів і нормативів, збільшення завантаження переробних підприємств, забезпечення подальшого розвитку сільськогосподарського машинобудування, збереження робочих місць у галузях – партнерах сільського господарства, сприяння відродженню народних промислів, кустарних виробництв, інших нетрадиційних форм господарювання разом із застосуванням традиційних форм господарювання з метою створення постійних і тимчасових робочих місць, підвищення рівня зайнятості сільського населення. Це в свою чергу збільшить кількість робочих місць, а як показує практика 50–80 рр. ХХ ст. – від зайнятості населення залежить потреба у розширенні мережі суспільного дошкільного виховання. Саме тому, досвід другої половини ХХ ст., який розкрито у нашому дослідженні, буде актуальним і у наш час, а саме:

- збереження, розвиток та підтримка мережі дошкільних навчальних закладів різних типів і форм власності;

- залучення коштів економічно важливих об'єктів, підприємств, організацій, агропромислових комплексів задля відновлення та ремонту дитячих садків;

– відкриття нових дошкільних закладів за рахунок економічно важливих об'єктів, підприємств, організацій, агропромислових комплексів;

– міжобласний огляд існуючих дитячих садків села, задля перейняття позитивного досвіду організації дошкільного виховання на селі;

співробітницька діяльність дитячих садків міста і села.

В Обласній комплексній середньостроковій програмі розвитку села на 2012-2015 рр. у загальних положеннях державна підтримка спрямовується на забезпечення функціонування мережі дошкільних закладів у сільській місцевості, реорганізації та утворення в окремих населених пунктах комплексів типу «дошкільний навчальний заклад – загальноосвітній навчальний заклад», відновлення діяльності 27 дошкільних закладів, побудови 3 нових дошкільних закладів у районах (виконавці: Райдержадміністрації, Райради, Голопротанська, Каховська, Нижньосірогозька РДА).

Творче використання накопиченого досвіду з розширення мережі дошкільних закладів зазначеного періоду в дошкільній освіті сприятиме спробі максимально охопити дітей дошкільним вихованням.

Твердження про те, що суспільне дошкільне виховання є важливою ланка загальної системи освіти в Україні та потребує оновлення й удосконалення, звучить майже в усіх сучасних декларативних документах, але в реальній практиці втрачає своє значення. Ось чому потрібно бачити в дошкільній освіті не лише педагогічні, а й економічні проблеми, розуміти всю багатомірність і складність її структури. Проблема створення умов і відповідного режиму для повної реалізації намічених цілей освітніх програм, для нашої теорії і практики залишається відкритою.

В освітньо-виховному середовищі, що розвивається, основними ресурсами впровадження поставлених завдань є використання всіх можливих ресурсів, врахування географічних, економічних та фінансових умов регіону та їх вплив на покращення організації дошкільного виховання. Свідченням цього є висвітлений нами досвід організації дошкільного виховання в Херсонському регіоні, а саме – вміле та творче використання наявних умов працівниками дошкільної освіти області та їх вплив на специфічність роботи дошкільних закладів в другій половині ХХ століття.

Завдання для самоконтролю:

- 1. Які із зазначених напрямів дошкільного виховання Херсонщини ХХ століття можна впроваджувати у навчально-виховний процес сучасних ДНЗ?*
- 2. У яких сучасних ДНЗ м. Херсона залишився досвід співпраці з відомствами?*
- 3. Який досвід другої половини ХХ ст. щодо розширення мережі ДНЗ буде актуальним і у наш час?*
- 4. Які особливості регіону та як можна впровадити у навчально-виховний процес сучасних ДНЗ?*

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРА

1. Артемова Л.В. Історія педагогіки України: Підручник. – К.: Либідь, 2006. – 424 с.
2. Бениаминова М.В. Воспитание детей./ М.В. Бениаминова. Под ред. Н.М. Попова. – М.: Медицина, 1981. – 278с.
3. Бенъковський В. Творчість і пошук / В.Бенъковський// Дошкільне виховання. – 1981. – № 2. – С. 8–9.
4. Бондаренко О. Ключ від країни Буратіно (стаття)/ О.Бондаренко// Дошкільне виховання. – 1983. – № 2. – С. 25.
5. Василенко В. "От і вір". Дошкільне виховання (стаття)/ В.Василенко// Надніпрянська правда. – 1988. – 13 вересня.
6. Васильєва В. Щоб вирости здоровими. З досвіду роботи дитячого садка «Казка» БМУ–24/ В.Васильєва// Слава праці. – 1988. – 2 липня. – С. 4.
7. Верховный совет СССР. Постановление от 12 апреля 1984 года. «Об основных направлениях реформы общеобразовательной и профессиональной школы». Електронний ресурс. Точка доступу: http://intellect-invest.org.ua/content/userfiles/files/social_history_pedagogic/official_documents/Postanovl_O_reforme_school_1984.pdf
8. Гейко А.І. За дальший розвиток суспільного дошкільного виховання на селі. Педагогічне життя / А.І.Гейко // Дошкільне виховання. – 1970. – № 8 – С. 45–47.
9. Глава 26. Радянська школа, педагогіка й дошкільне виховання в роки Великої Вітчизняної війни (1941–1945 рр.) [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.gala-d.ru/parts/1107-part26.html>
10. Глава 27. Школа й суспільне дошкільне виховання в період відновлення й подальшого розвитку народного господарства СРСР (1946–1958 рр.) [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.gala-d.ru/parts/1108-part27.html>
11. Глава 28. Школа, педагогіка й дошкільне виховання в період розвиненого соціалізму [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.gala-d.ru/parts/1109-part28.html>
12. Глазова С. Вогонь полум'яного серця (стаття)/ С. Глазова// Дошкільне виховання. – 1967. – № 12.– С. 6.
13. Головастікова Т., Лавриченко Н. Для щастя дітей [про роботу сільських дошкільних закладів Херсонської області]/ Т.Головастікова, Н.Лавриченко// Дошкільне виховання. – 1969. – № 6.– С. 5–6.
14. Голуб Л.А. Підготовка дітей до школи [Досвід роботи вихователя дитячого садка радгоспу «Більшовик» Скадовського району Херсонської області Голуб Л.А.]/ Л.А.Голуб // Дошкільне виховання. – 1970–9 – С. 30–32.
15. ДАХО, ф. Р–3744, оп. 1, спр. 136, арк.3.
16. ДАХО, ф. Р–3744, оп.1, спр. 4, арк.8.
17. ДАХО, ф. Р–2798, оп. 2 спр. 146, арк.11.
18. ДАХО, ф. Р–2798, оп. 2, спр. 146, арк. 6–13.
19. ДАХО, ф. Р–2798, оп. 2, спр. 17, арк. 3.
20. ДАХО, ф. Р–2798, оп. 2, спр. 30, арк. 16.

21. ДАХО, ф. Р-2798, оп. 2, спр. 30, арк. 14–15.
22. ДАХО, ф. Р-2798, оп. 2, спр. 30, арк. 16.
23. ДАХО, ф. Р-2798, оп. 2, спр. 30, арк. 18.
24. ДАХО, ф. Р-2798, оп. 2, спр. 30, арк. 23–29.
25. ДАХО, ф. Р-2798, оп. 2, спр. 30, арк. 41–42.
26. ДАХО, ф. Р-2798, оп. 2, спр. 30, арк. 63.
27. ДАХО, ф. Р-2798, оп. 2, спр. 33, арк. 1.
28. ДАХО, ф. Р-2798, оп. 2, спр. 33, арк. 2–3.
29. ДАХО, ф. Р-2798, оп. 2, спр. 33, арк. 27.
30. ДАХО, ф. Р-3706, оп. 1, спр. 146 арк. 6–13.
31. ДАХО, ф. Р-3706, оп. 1, спр. 339, арк. 1.
32. ДАХО, ф. Р-3706, оп. 1, спр. 360, арк. 1.
33. ДАХО, ф. Р-3706, оп. 1, спр. 360, арк. 121.
34. ДАХО, ф. Р-3706, оп. 1, спр. 360, арк. 15.
35. ДАХО, ф. Р-3706, оп. 1, спр. 360, арк. 17.
36. ДАХО, ф. Р-3706, оп. 1, спр. 360, арк. 2–3.
37. ДАХО, ф. Р-3706, оп. 1, спр. 360, арк. 3.
38. ДАХО, ф. Р-3706, оп. 1, спр. 360, арк. 32.
39. ДАХО, ф. Р-3706, оп. 1, спр. 360, арк. 41.
40. ДАХО, ф. Р-3706, оп. 1, спр. 360, арк. 46–47.
41. ДАХО, ф. Р-3706, оп. 1, спр. 360, арк. 55.
42. ДАХО, ф. Р-3706, оп. 1, спр. 360, арк. 59.
43. ДАХО, ф. Р-3706, оп. 1, спр. 360, арк. 63.
44. ДАХО, ф. Р-3706, оп. 1, спр. 362, арк. 11.
45. ДАХО, ф. Р-3706, оп. 1, спр. 362, арк. 1–2.
46. ДАХО, ф. Р-3706, оп. 1, спр. 362, арк. 15.
47. ДАХО, ф. Р-3706, оп. 1, спр. 362, арк. 16.
48. ДАХО, ф. Р-3706, оп. 1, спр. 362, арк. 17–23.
49. ДАХО, ф. Р-3706, оп. 1, спр. 362, арк. 38–45.
50. ДАХО, ф. Р-3706, оп. 1, спр. 362, арк. 56–57.
51. ДАХО, ф. Р-3706, оп. 1, спр. 362, арк. 58–66.
52. ДАХО, ф. Р-3706, оп. 1, спр. 364, арк. 3.
53. ДАХО, ф. Р-3706, оп. 1, спр. 364, арк. 40.
54. ДАХО, ф. Р-3706, оп. 1, спр. 389, арк. 111.
55. ДАХО, ф. Р-3706, оп. 1, спр. 408, арк. 1.
56. ДАХО, ф. Р-3706, оп. 1, спр. 408, арк. 20.
57. ДАХО, ф. Р-3706, оп. 1, спр. 408, арк. 29–30.
58. ДАХО, ф. Р-3706, оп. 1, спр. 408, арк. 5.
59. ДАХО, ф. Р-3706, оп. 1, спр. 408, арк. 8–14.
60. ДАХО, ф. Р-3706, оп. 1, спр. 410, арк. 1–33.
61. ДАХО, ф. Р-3706, оп. 1, спр. 412, арк. 4–7.
62. ДАХО, ф. Р-3706, оп. 1, спр. 432, арк. 33.
63. ДАХО, ф. Р-3706, оп. 1, спр. 432, арк. 4.
64. ДАХО, ф. Р-3706, оп. 1, спр. 483, арк. 104.
65. ДАХО, ф. Р-3706, оп. 1, спр. 483, арк. 110.
66. ДАХО, ф. Р-3706, оп. 1, спр. 483, арк. 114–124.

67. ДАХО, ф. Р-3706, оп. 1, спр. 483, арк. 1-2.
68. ДАХО, ф. Р-3706, оп. 1, спр. 483, арк. 145-147.
69. ДАХО, ф. Р-3706, оп. 1, спр. 514, арк. 10.
70. ДАХО, ф. Р-3706, оп. 1, спр. 514, арк. 11-12.
71. ДАХО, ф. Р-3706, оп. 1, спр. 514, арк. 13.
72. ДАХО, ф. Р-3706, оп. 1, спр. 514, арк. 14.
73. ДАХО, ф. Р-3706, оп. 1, спр. 514, арк. 15-18.
74. ДАХО, ф. Р-3706, оп. 1, спр. 514, арк. 25-26.
75. ДАХО, ф. Р-3706, оп. 1, спр. 514, арк. 27.
76. ДАХО, ф. Р-3706, оп. 1, спр. 514, арк. 28.
77. ДАХО, ф. Р-3706, оп. 1, спр. 514, арк. 29-30.
78. ДАХО, ф. Р-3706, оп. 1, спр. 514, арк. 31.
79. ДАХО, ф. Р-3706, оп. 1, спр. 514, арк. 32-35.
80. ДАХО, ф. Р-3706, оп. 1, спр. 514, арк. 36-41.
81. ДАХО, ф. Р-3706, оп. 1, спр. 514, арк. 6.
82. ДАХО, ф. Р-3706, оп. 1, спр. 514, арк. 7.
83. ДАХО, ф. Р-3706, оп. 1, спр. 514, арк. 8.
84. ДАХО, ф. Р-3706, оп. 1, спр. 514, арк. 9.
85. ДАХО, ф. Р-3706, оп. 1, спр. 619, арк. 14-15.
86. ДАХО, ф. Р-3706, оп. 1, спр. 619, арк. 1-5.
87. ДАХО, ф. Р-3706, оп. 1, спр. 619, арк. 16-17.
88. ДАХО, ф. Р-3706, оп. 1, спр. 619, арк. 19-20.
89. ДАХО, ф. Р-3706, оп. 1, спр. 619, арк. 6-7.
90. ДАХО, ф. Р-3706, оп. 1, спр. 619, арк. 8-13.
91. ДАХО, ф. Р-3706, оп. 1, спр. 623, арк. 1-6.
92. ДАХО, ф. Р-3706, оп. 1, спр. 623, арк. 33.
93. ДАХО, ф. Р-3706, оп. 1, спр. 623, арк. 7-130.
94. ДАХО, ф. Р-3706, оп. 1, спр. 624, арк. 1-46.
95. ДАХО, ф. Р-3706, оп. 1, спр. 624, арк. 19.
96. ДАХО, ф. Р-3706, оп. 1, спр. 624, арк. 37.
97. ДАХО, ф. Р-3706, оп. 1, спр. 624, арк. 38-40.
98. ДАХО, ф. Р-3706, оп. 1, спр. 624, арк. 42.
99. ДАХО, ф. Р-3706, оп. 1, спр. 668, арк. 1-93.
100. ДАХО, ф. Р-3706, оп. 1, спр. 71а, арк. 44.
101. ДАХО, ф. Р-3706, оп. 1, спр. 71а, арк. 85.
102. ДАХО, ф. Р-3706, оп.1, спр. 71а, арк. 131.
103. ДАХО, ф. Р-3706, оп.1, спр. 71а, арк. 96.
104. ДАХО, ф. Р-3744, оп. 1, спр. 136, арк. 9.
105. ДАХО, ф. Р-3744, оп. 1, спр. 46, арк. 39-41.
106. ДАХО, ф. Р-3744, оп. 1, спр. 133, арк. 2-11.
107. ДАХО, ф. Р-3902, оп. 1, спр. 1, арк. 17.
108. ДАХО, ф. Р-3902, оп. 1, спр. 30, арк. 46.
109. ДАХО, ф. Р-3902, оп. 1, спр. 45, арк. 27.
110. История в документах: "Из воспоминаний А. И. Лохновской, воспитательницы детского дома для детей испанских республиканцев в г.

- Херсоне” [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.mycity.kherson.ua/istoriya/1918-1937-gody/1937-god.html#main>.
111. Касьяненко І.Г. Організатори дошкільного виховання на селі. На зустріч XXIV зїзду КПРС / І.Г.Касьяненко// Дошкільне виховання – 1970 – 11 – С. 4–6.
 112. Коротецкий А.А. Летопись Херсона (учебное пособие)/ А.А. Коротецкий. – Херсон, 2004. – 284 с.
 113. Косьяненко О. З почуттям високої відповідальності/ О. Косьяненко // Дошкільне виховання. – 1977. – № 6.– С. 19–22.
 114. Котирло В. Обличчям до сільського дитячого садка [На трибуну Всесоюзного зїзду вчителів]/ В.Котирло// Дошкільне виховання. – 1988. – № 12. – С. 5.
 115. Кременчуцька О. ...А головне – сумління [З досвіду роботи по зниженню захворюваності дітей у сільському дошкільному закладі]/ О. Кременчуцька// Дошкільне виховання. – 1985. – № 4. – С. 25.
 116. Криворученко Н. І. Ознайомлення дітей з працею дорослих / Н. І. Криворученко // Дошкільне виховання. – 1972. – № 9.– С. 30–34.
 117. Куліда Є. У відповіді за все./ Є.Куліда// Дошкільне виховання. – 1986. – № 9. – С. 3.
 118. Курдибайло Н. Будуть на землі господарями / Н. Курдибайло // Дошкільне виховання. – 1986. – № 2.– С. 14–15.
 119. Лавриченко Н. Виконуємо зобовязання / Н. Лавриченко. // Дошкільне виховання – 1967. – № 7. – С. 47–48.
 120. Лавриченко Н. Її життя віддане дітям / Н.Лавриченко// Дошкільне виховання. – 1967. – № 12.– С. 7–8.
 121. Літо пора оздоровлення // Дошкільне виховання. – 1970. – № 7. – С. 1–4.
 122. Луговська Л.М. Радість – у праці (стаття)/ Л.М. Луговська // Укрводбудівець. – 1986. – 24 грудня (середа).– С. 3.
 123. Мазур О.О. Продовольча програма 1982 року в Україні :плани та реалії: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. історичних наук зі спеціальності 07.00.01 – історія України. – Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького – Черкаси, 2006. – 24 с.
 124. Нагуляк Т. Математика в навколишньому житті [Досвід роботи вихователя дошкільного закладу радгоспу–заводу «Дніпровський» Голопристанського району Херсонської області Нагуляк Т.]/ Т.Нагуляк // Дошкільне виховання. – 1988. – № 11. – С. 18–19.
 125. Никитенко В. Шляхами зростання/ В. Никитенко// Дошкільне виховання. – 1967. – № 12.– С. 4–5.
 126. Новий напрям у поглядах на трудове виховання 40–50-ті роки ХХ століття [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://sadiki.in.ua/pedagogi/36-noviy-napryam-u-poglyadah-na-trudove-vihovannya.html>
 127. Пантюк Т.І. Теорія і практика фізичного виховання дітей дошкільного віку в Україні (1918 – 1939 рр.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.07. – теорія і методика виховання. Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова – К., 2001. – 19с.

128. Партійному зїздові – наші думи і діла // Дошкільне виховання. – 1970. – № 10. – С. 1–4.
129. Перхняк В.Ю. Вчимо поважати працю колгоспників / В.Ю.Перхняк // Дошкільне виховання. – 1970. – № 7. – С. 27–28.
130. Пісоцька Л.С. Соціально-педагогічні умови управління розвитком дошкільної освіти в регіоні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.01. – загальна педагогіка та історія педагогіки. Центральному інституті післядипломної педагогічної освіти АПН України. – К., 2004. – 22 с.
131. Премія – фактор вагомий [Матеріальне стимулювання працівників відомчих дошкільних закладів]// Дошкільне виховання. – 1985. – №1. – С. 21.
132. Робота з кадрами – вирішальна ланка // Дошкільне виховання. – 1973. – № 10. – С. 1–3.
133. Романюк Н. Не спалах, а горіння. Пошук, ініціатива, майстерність / Н.Романюк // Дошкільне виховання. – 1978. – № 4. – С. 8–9.
134. Сміхова В. В степу під Херсоном/ В.Сміхова// Дошкільне виховання. – 1982. – № 2. – С. 22–23.
135. Статистичний щорічник Херсонської області за 2003 рік. Головне управління статистики у Херсонській області/ за ред. В.А.Вознюк. – Херсон. – 2004. – 561 с.
136. Статистичний щорічник Херсонської області за 2010 рік. Головне управління статистики у Херсонській області/ за ред. В.А.Вознюк. – Херсон. – 2011. – 498 с.
137. Сухомлинский В.А. Сердце отдаю детям (избранные произведения)/ В.А. Сухомлинский. – К.: Радянська школа, 1988. – 272 с.
138. Філіпенко Н. Мистецтво спілкування (Досвід роботи вихователя ясел-садка "Сонечко" Галини Єгорівни Гнибіді)/ Н.Філіпенко// Укрводбудівець. – 1988. – 31 грудня.
139. Філіпова Г. Навчання дітей малювати [Досвід роботи вихователя дитячого ясла-садка 32 м.Херсона Філіпова Г.]/ Г.Філіпова // Дошкільне виховання. – 1973. – № 9. – С. 27–29.
140. Формирование эстетических чувств у детей. Из опыта работы яслей-сада УВД «Звездочка»/за ред. Е.Ф.Гриценко. – Херсон: Издательство «Надднепрянская правда», 1977. – 6 с.
141. Фролова О.А. Система учреждений дошкольного воспитания в СССР. Пособие к изучению курса дошкольной педагогики для студентов-заочников дошкольных отделений пед. ин-тов/ О.А.Фролова. – М.:Издательство «Просвещение». 1969. – 48 с.
142. Харінко Н.Ф. Невпинно вдосконалювати педагогічну майстерність вихователів / Н.Ф.Харінко // Дошкільне виховання. – 1970. – № 8. – С. 1–5.
143. Хоменко І. Перебудова – справа всіх. [Рішення XXVII зїзду КПРС – в життя!]/ І.Хоменко// Дошкільне виховання. – 1987. – № 1. – С. 2–3.
144. Хоменко І. Час оновлення. [Рішення XXVII зїзду КПРС – в життя!]/ І.Хоменко// Дошкільне виховання. – 1987. – № 9. – С. 2–3.
145. Чекаліна Т. Ідеї В. О. Сухомлинського про працю у роботі дитячого будинку/ Т. Чекаліна // Дошкільне виховання. – 1974. – № 12. – С.23–26.

ДОДАТКОВА ІНФОРМАЦІЯ

ФОТОГРАФІЯ «СКВЕР И ДЕТСКИЕ ИГРЫ».

ОРГАНІЗАТОРИ ДОШКІЛЬНОГО ВИХОВАННЯ У М. ХЕРСОНІ

Діна Яківна Фрейман

Єлизавета Григорівна Розенблат

**НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ДОКУМЕНТИ, ЩО ПЕРЕДУВАЛИ
ВИДАННЮ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИХ ПРОГРАМ, ЯКІ
РЕГЛАМЕНТУВАЛИ РОБОТУ ДОШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДІ ДРУГОЇ
ПОЛОВИНИ ХХ СТ.**

№ п/п	Назва документу та рік прийняття	Назва програми та рік видання
1.	Постанова ЦК ВКП(б) Ради Міністрів СРСР «Про заходи з розширення дитячих дошкільних закладів і пологових будинків і покращення їх роботи» (1949 р.)	«Керівництво для вихователя дитячого садка» (1953 р.)
2.	Постанова ЦК КП і Ради Міністрів УРСР «Про заходи щодо подальшого розвитку дитячих дошкільних установ, поліпшення виховання та медичного обслуговування дітей дошкільного віку» (1959 р.)	«Програма виховання в дитячому садку» (1962 р.) (доопрацьовані видання якої виходять у 1966, 1971, 1975, 1986 рр.)
3.	Законі ССРСР «Про затвердження Основ законодавства Союзу РСР і союзних республік про народну освіту» (1973 р.)	«Програма та методичні настанови виховання дітей у дошкільному закладі» / Відп. Ред. Л.В.Артемова (1975 р.)
4.	Постанова ЦК КПРС і Верховної Ради СРСР «Про реформу загальноосвітньої і професійної школи» та постанова «Про поліпшення суспільного дошкільного виховання і підготовку дітей до навчання в школі» (1984 р.)	«Типова програма виховання і навчання в дитячому садку» (1984 р.)
5.	Закон України «Про освіту» (1991 р.)	Програма виховання дітей дошкільного віку «Малютко», «Українське дошкілля», «Дитина в дошкільні роки» (1991 р.)

**ПРОГРАМА «ШКОЛИ МАТЕРІ» М.ХЕРСОНА
НА 1961–1962 НАВЧАЛЬНИЙ РІК**

№ п/п	Цикл	Тематика
I.	«Лекції та бесіди на педагогічні теми»	<ul style="list-style-type: none"> - організація виховання; - роль сім'ї у вихованні; - загальні умови сімейного виховання (цілеспрямованість батьків у питаннях виховання, узгодженість виховних впливів батьків та старших членів родини з навчально-виховними закладами, єдина лінія батьків у вихованні дітей, режим дня у сім'ї, санітарно-гігієнічні умови у родині); - вікові особливості дітей ясельного та дошкільного віку; - авторитет батьків та його значення у вихованні дітей; - роль гри у вихованні дітей; - підготовка дітей до школи; - естетичне виховання дітей дошкільного віку в сім'ї (роль естетичного виховання у вихованні дітей, вплив оточуючого середовища на естетичне виховання дітей, приклад дорослого в естетичному вихованні дітей, музика, співи, художня література та живопис як засоби естетичного виховання); - навички та звички культурної поведінки дошкільників (моральне виховання, поведінка дитини); - трудове виховання дошкільників у сім'ї (значення трудового виховання для всебічного розвитку особистості, види трудової діяльності: самообслуговування, суспільно-побутова праця, знайомство з працею дорослих, праця у природі, роль прикладу дорослого у трудовому вихованні дітей); - розвиток мовлення та виправлення дефектів мовлення у дошкільників, законодавство про сім'ю.
II.	«Лекції, бесіди та практичні заняття на медичні теми»	<ul style="list-style-type: none"> - фізичне виховання дітей дошкільного віку (завдання фізичного виховання, вимоги до режиму дня дитини дошкільного віку, загартування, рухливі ігри, гімнастика, особливості фізичного виховання дітей при переході їх до школи); - організація харчування дітей; - профілактика захворюваності; - дитячі заразні захворювання; - догляд за хворою дитиною; - гігієна дитини дошкільника.

ПОЛОЖЕННЯ «ПРО ОБЛАСНИЙ ОГЛЯД ХУДОЖНЬОГО ОФОРМЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ХЕРСОНСЬКОГО/ПРОМИСЛОВОГО/ МІСЬКВНО» 1964 РОКУ

ПОЛОЖЕННЯ

об області: огляді художественного оформлення
дошкільних закладів Херсонського /промислен -
ного/ ОБЛВНО.

Руководствуюсь завданнями, поставленими програмою КПСС в
сфері об'єктивного дошкільного виховання і в цілях покращення
інтелектуального виховання дітей дошкільного віку
Херсонської області /промисленний/ відділ народної освіти
визначає і проводить в теченні 1964-65 гг. огляд художественного
оформлення і благоустрою учасків дошкільних учр.

Цель огляду визначити:

- а/ даний огляд художественного оформлення дитячих учр.
- б/ рациональнее використання помещеній;
- в/ благоустрою учасків.

Огляд повинен способувати розповсюдженню передового
досвіду в сфері дошкільного виховання, відповідного сучасним
требованиям.

Огляд проводиться трьома турами:

- перший - в теченні травня 1964 года;
- другий - в теченні вересня 1964 года;
- третій - в теченні лютого 1965 года.

Кожний колектив визначає тему оформлення самостійно
визначаючи умови.

Для організації огляду і підведення підсумків огляду художес
твенного оформлення створюється комісія. В склад комісії входить
представник відділу народної освіти, методичний кабинет
на об'єктивному рівні, художників області, науковців,
рабочих, вчителів дошкільних учр.

ПОКАЗАТЕЛІ ОГЛЯДУ

Оформлення помещеній:

Соответствие художественного оформлення помещеній задач
інтелектуального і естетичного виховання і фізичного розвитку

Рациональное использование мебели и оборудования с целью
оптимального для разнообразия игр и занятий детей;

Соответствие оформлення помещеній возрастным особенностям

Использование в оборудовании встроенных шкафов, легкой

Разнообразные формы шкафов, сочетание открытых и закрытых
полочек, легких панелей для более рационального хранения игрушек

поседей, бикультурного оборудования и материалов для развития детской деятельности;

2/ Содержание санитарно-гигиенических норм озелененного и искусственного озеленения помещений;

3/ Использование цвета в оформлении помещений детского сада в зависимости от назначения комнат, их размера и ориентации /на север, юг и т.д./;

4/ Простота и гармоничное сочетание форм, окраски пропорций детской мебели, посуды, одежды детей и взрослых;

5/ Эстетическое оформление уголков природы: книги, труда;

10/ Различные способы размещения растений в интерьере детского сада /горшки для растений, настенные и подвесные вазы и др./;

11/ Использование картин, плакатов, малой скульптуры советских мастеров и художников-классиков, народного декоративного творчества соответствующей с возрастом детей;

12/ Использование произведений русского народного творчества: обиходные игрушки, богородской деревянной скульптуры, дымковские игрушки, матрешки, роскошные изделия, уральские народные промыслы.

И. Художественное оформление участка.

Педагогически целесообразная планировка участка:

1/ Создание групповых и бикультурных площадок, лужаек для игр, площадок, раскочегоренных навесов, необходимого бикультурного оборудования, построек: построек, песочников, двориков и т.д.;

2/ Оформление участка в условиях различных времен года: цветники, клумбы, бортики в теплые время года, заборы постройки, качки и др.;

3/ Умелое использование плодовых деревьев, кустарников для целесообразного планирования участка;

4/ Создание сада непрерывного цветения. Использование вертикального озеленения /вьющихся растений/ с целью увеличения площади озеленения детей;

5/ Художественное оформление лужаек: построек, бортиков, арок, скамеечек для игры рук на участке;

6/ Использование произведений декоративного искусства /скульптуры, вазы и др./ Умелое сочетание их с зелеными насаждениями;

7/ Наличие всех видов бикультурного оборудования, построек для развития движений и игр детей /скульптура, вазы и формы сооружений и бикультурных пособий/, выразительность и поразительность их оформления/;

8/ Создание гигиенических требований;

9/ Соблюдение принципа комплексного размещения средств озеленения помещений детского учреждения и участка.

**ПЛАНИ РОБОТИ МЕТОДИЧНИХ ОБ'ЄДНАНЬ М.ХЕРСОНА
ЗА 1968–1969 Н.Р.**

№ п/п	Назва	Виховна робота
1.	План роботи методичного об'єднання вихователів по 4 року життя дітей	сенсорне виховання; ігрова діяльність; привиття культурно-гігієнічних навиків; художньо-виконавча діяльність, як засіб морального виховання
2.	План роботи на 1968-1969 навчальний рік методичного об'єднання медсестер, які працюють в групах 3-го року життя дитячих садків та ясел-садків мікрорайону № 3 м. Херсону	ігрова діяльність; ігри з будівельним матеріалом; виховання через різні форми спілкування; розвиток рухів
3.	План роботи методичного об'єднання середніх груп м. Херсону, керівник Анісімова Е.І.	ігрова діяльність; розваги; естетичне виховання; трудове виховання, праця; естетичне виховання; використання наочності у розвитку мовлення
4.	План роботи методичного об'єднання вихователів підготовчих груп м. Херсону	підготовка дітей до школи; розумове виховання: формування початкових математичних понять; навчання елементам грамоти; ігрова діяльність; естетичне виховання; фізичне виховання
5.	План роботи методичного об'єднання вихователів 6 року життя	естетичне виховання: декоративне малювання; ігрова діяльність: дидактичні ігри; фізичне виховання: розвиток рухів; розвиток мислення: формування початкових математичних понять
6.	План роботи школи передового досвіду в дитячому садку № 22 м. Херсону	Тема: Навчання дітей елементам грамоти (дидактичний матеріал для ігор; планування виховної роботи з дітьми; ігри для занять з розвитку фонематичного слуху та звукової культури мовлення; виховання волі та всидливості у дітей; підготовка руки дитини до письма; розвиток пізнавальних інтересів; граматична правильність мовлення)
7.	План семінару з розучування рухів для вихователів старших та підготовчих груп при ясла-садку № 23	вимоги до приміщення, обладнання, площадки; ранкова гімнастика; римовані «четверостишия» для ранкової гімнастики; вправи на рівновагу, переступання; підплигування, переплигування, на одній та двох ногах; лазіння; метання; вправи з обручем, палкою; ігри-атракціони, рухливі, спортивні ігри
8.	План роботи семінару завідуючих дитячим садком при методичному кабінеті ясла-садка № 28	режим у дитячому закладі; фізичне виховання; моральне виховання; гімнастика та рухливі ігри

9.	План роботи опорного дитячого садка Суднобудівельного заводу	режим; естетичне оформлення дитячого закладу; матеріальна база; річний план роботи дитячого садка; педагогічна підготовка персоналу; педагогічна робота; педагогічні наради; використання наочності; день відкритих дверей для вихователів та завідуючих; робота методичного кабінету; робота з батьками; відвідування дитячих садків
10.	План роботи опорного дитячого садка № 1 ім. Петровського з фізичного виховання	вимоги до приміщення, обладнання, площадки; фізичне виховання, розвиток рухів; виготовлення атрибутів для рухливих ігор; харчування дітей; спортивні ігри та розваги з дітьми; загартування; охорона життя та здоров'я дітей
11.	План роботи методичного об'єднання вихователів групи другого року життя	активізація мовлення; розвиток маніпулятивних дій з предметом; принцип «постепенности» в режимних моментах; розвиток рухів, гімнастика, рухливі ігри
12.	План роботи методичного об'єднання вихователів групи 7-го року життя	патріотичне виховання; формування початкових математичних понять; естетичне виховання засобами природи; навчання елементам грамоти
13.	Звіт роботи методичного кабінету на суспільних началах при дитячому садку № 28 м. Херсону	виховання за вимогами нової програми виховання у дитячому садку; організація виставок та збір методичної літератури; збір досвідів роботи вихователів міста на тему «Ігрова діяльність»: «Ігрова діяльність дітей у другій половині дня», «Життя в іграх дітей», «Поведінка дітей в іграх», «Іграшка-саморобка для творчої гри»; зв'язок дитячого садка зі школою; проведення консультацій: «Методи та прийоми розвитку дитячої творчості та художніх особливостей на заняттях з зображувальної діяльності», «Естетичне оформлення новорічних костюмів», «Обмін досвідом з оформлення залу», «Прогулянки зимою з дітьми», «Що читати та розказувати дітям?», «Природа у малюнках дітей», «Нові вимоги з планування виховної роботи», «Обладнання дитячих майданчиків», «Зустріч з ветеранами»

**ПЛАНИ РОБОТИ ШКІЛ ПЕРЕДОВОГО ДОСВІДУ ДОШКІЛЬНИХ
ЗАКЛАДІВ НА 1972–1973 Н.Р.**

№ п/п	Назва	Виховна робота
1.	План роботи школи передового досвіду з ігрової діяльності вихователя підготовчої групи дитячого комбінату № 8	сюжетно-рольова гра та керівництво нею; інтернаціональне виховання дітей у грі; розумове та моральне виховання через гру; виготовлення атрибутів; робота з батьками
2.	План роботи школи передового досвіду з фізичної культури в середній групі дитячого садка № 1 заводу Карданних валів	фізичне виховання та умови роботи; методична література з фізичного виховання; ранкова гімнастика; заняття з: рівноваги, метання; методика проведення занять з фізичної культури; профілактика плоскостопості та порушення постави; загартування; спортивні розваги
3.	План роботи школи передового досвіду з ручної праці для вихователів старших груп дитячих садків, ясла – садок № 24	значення ручної праці; виставка зразків ручної праці; використання у роботі різних матеріалів та умови роботи; семінар-практикум з виготовлення іграшок-саморобок; організація ручної праці на занятті та у повсякденному житті; конструювання; зміст ігор з іграшками-саморобками; семінар-практикум з виготовлення м'якої іграшки
4.	План роботи школи передового досвіду з зображувальної діяльності	виникнення та розвиток графічної діяльності у дітей; планування; засвоєння дітьми програмних вимог; образи у малюнках дітей; методи направлені на вміння зображувати; використання різних видів мистецтва на заняттях з малювання
5.	План роботи школи передового досвіду музичного керівника Комсомольського району	роль музичного керівника на занятті з розвитку рухів; музично-дидактичні ігри; розвиток слухових уявлень; слухання музики на занятті; емоційність заняття з музики; різноманітність компонентів за занятті; ігри на занятті
6.	План роботи школи передового досвіду для вихователів-методистів	самоосвіта; роль методичного кабінету; робота методиста-вихователя; оформлення методичного кабінету; роль методиста-вихователя у вивченні, аналізі та розповсюдженні передового педагогічного досвіду дошкільного закладу; підвищення рівня навчально-виховної роботи; документація та її оформлення; фізичне виховання

**ТЕМИ ДОПОВІДЕЙ НА ЗАСІДАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ РАД У
ДОШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ М.ХЕРСОНА У 1971–1972 Н.Р.**

	Дошкільний заклад	Тема
	ясла–садок № 34	«Розвиток у дітей звукової культури та фонематичного слуху», «Розвиток творчості на заняттях з розказування» (з досвіду роботи вихователя Гулькової Г.Н.), «Виставка посібників, опис ігор, вправи з теми педагогічного досвіду», «Якісне засвоєння програми з малювання в усіх вікових групах» (висновки тематичної перевірки, (завідувач Казанцева А.М., методист Обжорина Н.К.), «Аналіз виставки дитячих робіт»
	ясла–садок № 29	«Гра основний вид діяльності дошкільників» (доповідь завідувачі Бурдовіциної О.Ф.), «Розвиток сюжетно-рольових ігор, їх значення для всебічного розвитку дітей» (досвід роботи вихователя), «Актуальні проблеми дошкільного виховання у світлі рішення XXIV з'їзду КПРС та XXIV з'їзду КП України» (завідувач Бурдовіцина О.Ф, методист Мамсій О.А.), «Формування моральних якостей у праці», «Досвід ознайомлення дітей з працею дорослих», «З досвіду організації ручної праці»
	ясла–садок № 31	«Використання технічних засобів на занятті», «Виховання у дітей інтернаціональних почуттів», «Виховання у дітей любові до Батьківщини, рідного краю»
	ясла–садок № 8	«Розвиток пізнавального інтересу в дітей підготовчої групи» (доповідь з досвіду роботи вихователя Криворучко С.І.), «Експедиції у природу, їх пізнавальне та виховне значення» (вихователь Умрихіна В.П.), «Інтернаціональне виховання у дитячому садку» (вихователь Посалиди Л.І.)
	дитячий садок № 18	«Як ми виховуємо навички культурної поведінки у кожної дитини» (з досвіду роботи різновікових)
	дитячий садок № 1	«Фізичні вправи у повсякденному житті дітей», «Тематична перевірка з фізичного виховання»
	ясла–садок № 2 ХБК	«Розвиток сюжетно-рольових ігор, їх значення для всебічного розвитку дітей», «Роль гри, праці у формуванні гуманістичних почуттів, позитивного відношення до однолітків»
	ясла–садок № 3 ХБК	«Наступність у змісті методів, організаційних формах роботи дитячого садка та школи» (доповідь вчителя школи № 48)

